



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ



Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTAPLARININ ŞİİR ÜNİTELERİNDEKİ
ETKİNLİKLERİN İNCELENMESİ**

Büşra TEMİZ
ORCID: 0000-0003-2521-4673

Danışman
Doç. Dr. Metin OKTAY
ORCID: 0000-0003-4801-1457

Konya – 2022

ÖN SÖZ

Ulusların dil ve edebiyat malzemeleri, ait olduğu toplumu yansıtan birer ayna görevindedir. Bu malzemeler oluştukları toplumun karakteristik özelliklerini, yaşam tarzlarını ve standartlarını, değerlerini ve dünyayı algılayış biçimlerini açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda bir milleti anlamak, o milletin dilini ve eserlerini anlamaktan geçmektedir.

Gelişen ve her geçen gün küreselleşen dünyada çağa ayak uydurup yenikliklere uyum sağlarken aynı zamanda öz değerlerimizi korumak ve en iyi şekilde temsil etmek ancak kendi kültürümüzü, dilimizi ve edebiyatımızı bilmemizle mümkün olabilmektedir. Dilini, kültürünü, edebiyatını bilen ve tüm uluslar arasında en iyi şekilde temsil eden bir nesil yetiştirmek amacı Türk dili ve edebiyatı derslerinin önemini büyük oranda arttırmaktadır.

Bu çalışmanın amacı 2018 yılında onaylanan Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'na göre hazırlanmış ve Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunca onaylanmış Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının şiir ünitelerinde yer alan etkinlikleri incelemektir. Etkinliklerde çeşitlilikleri görmek amacıyla MEB'in onayladığı ders kitaplarından 9.sınıf ve 11.sınıfı MEB yayınları, 10. sınıfı Bir-Yay yayını, 12. sınıfı ise İlke yayını olarak belirledik.

Süreci sabırla yöneten çok kıymetli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Metin OKTAY' a lisanstan bu yana bana olan inancı ve tüm öğretileri için teşekkür ediyorum. Teze katkı ve yardımları için Prof. Dr. Mustafa KURT' a, Doç. Dr. Serdar DERMAN' a ve Arş. Gör. Fatih ÇAMCI' ya teşekkür ediyorum.

Bana küçük yaşlarda edebiyat sevgisini işleyen, ilk şiirlerimi okumak için ona koştığım, ilk edebiyat öğretmenim babamı rahmetle anıyor ve her türlü fedakârlığı ve sabrı ile sürecin başından beri yanımda olan, yorulduğum zamanlarda yeniden motivasyonumu sağlayan anneme teşekkür ediyorum.

Her türlü desteği ile yanımda olan değerli arkadaşım Betül ALTINER' e ayrıca teşekkür ediyorum.

Büşra TEMİZ

Eylül 2022

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
KISALTMALAR.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
1. GİRİŞ.....	13
1.1. Problem Durumu.....	13
1.2. Araştırmanın Amacı.....	14
1.3. Araştırmanın Önemi	15
1.4. Sayıtlar	16
1.5. Sınırlılıklar	16
1.6. Tanımlar.....	16
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	18
2.1. Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinde Ünite Yapısı	18
2.1.1. Okuma	19
2.1.2. Yazma	19
2.1.3. Sözlü iletişim	20
2.2. Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinde Şiir Türünün Önemi	21
2.3. Şiiri Oluşturan Ana Unsurlar	22
2.3.1. İçerik.....	22
2.3.2. Şekil ve yapı	24
2.3.3. Dil ve anlatım	25
2.3.4. Şairin edebî kişiliği ve dönem özellikleri.....	26
2.4. Yapılandırmacı Yaklaşımda Etkinlikle Öğretim	28
2.5. Öğretim Stratejileri Yöntem ve Teknikleri.....	30
2.5.1. Öğretim ilkeleri.....	30
2.5.2. Öğretim stratejileri.....	35
2.5.3. Öğretim yöntemleri ve teknikleri.....	36

3. ALAN YAZIN.....	39
4. YÖNTEM.....	44
4.1. Araştırmanın Modeli.....	44
4.2. Araştırmanın Çalışma Nesnesi.....	44
4.3. Verilerin Toplanması ve Analizi	45
5. BULGULAR	46
5.1. Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Şiir Ünitelerindeki Şiirde İçerik	46
Kazanımına Yönelik Etkinliklerin Durumu	46
5.2. Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Şiir Ünitelerindeki Şiirde Şekil ve Yapı	
Kazanımına Yönelik Etkinliklerin Durumu	56
5.3. Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Şiir Ünitelerindeki Şiirde Dil ve	
Anlatım Kazanımına Yönelik Etkinliklerin Durumu	64
5.4. Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Şiir Ünitelerindeki Şiirde Dönem ve	
Yazar Kazanımına Yönelik Etkinliklerin Durumu	72
5.5. Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Şiir Ünitelerindeki Birden Fazla	
Kazanımına Yönelik Etkinliklerin Durumu	78
5.6. Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Şiir Ünitelerindeki Etkinliklerde	
Öğretim Tekniklerine Yer Verilme Durumu	89
5.7. Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Şiir Ünitelerindeki Etkinliklerin Sınıf	
Düzeylerine Göre Dağılımı	92
6. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	94
6.1. Tartışma ve Sonuç	94
6.2. Öneriler	103
KAYNAKLAR.....	107
EKLER.....	112

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Şiir Ünitelerindeki Etkinliklerin İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın toplam 113 sayfalık kısmına ilişkin, 3/11/2022 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %29 olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

3/11/2022

Büşra TEMİZ

Doç. Dr. Metin OKTAY

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

3/11/2022

Büşra TEMİZ

KISALTMALAR

Akt: Aktaran

Der: Derleyen

E: Etkinlik

Ed: Editör

Ens: Enstitü

F: Frekans

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

S: Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

Vd: Ve diğerleri

Yay: Yayın

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 İeriğe yönelik etkinlikler	46
Tablo 2 Şekil ve yapıya yönelik etkinlikler.....	56
Tablo 3 Dil ve anlatıma yönelik etkinlikler.....	65
Tablo 4 Dönem ve yazara yönelik etkinlikler	72
Tablo 5 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlikler	79
Tablo 6 Öğretim tekniklerine yer verilen etkinlikler.....	89
Tablo 7 Etkinliklerin sınıf düzeylerine göre dağılımı	93



ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 İçeriğe yönelik etkinlik, 9.sınıf S:74 E:2a.....	47
Şekil 2 İçeriğe yönelik etkinlik, 9.sınıf S:102 E:2a,b.....	48
Şekil 3 İçeriğe yönelik etkinlik, 9.sınıf S:104 E:5a,b.....	49
Şekil 4 İçeriğe yönelik etkinlik, 10.sınıf S:82 E:2.....	50
Şekil 5 İçeriğe yönelik etkinlik, 10.sınıf S:100 E:2.....	51
Şekil 6 İçeriğe yönelik etkinlik, 10.sınıf S:103	52
Şekil 7 İçeriğe yönelik etkinlik, 10.sınıf S:106 E:1.....	52
Şekil 8 İçeriğe yönelik etkinlik, 10.sınıf S:114 E:1.....	53
Şekil 9 İçeriğe yönelik etkinlik 11.sınıf S:82	54
Şekil 10 İçeriğe yönelik etkinlik, 11.sınıf S:95 E:3a,b.....	54
Şekil 11 İçeriğe yönelik etkinlik, 12.sınıf S:93	55
Şekil 12 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 9.sınıf S:74 E:2b	57
Şekil 13 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 9.sınıf S:82 E:1a,b	57
Şekil 14 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 9. Sınıf S:83 E:2a,b.....	58
Şekil 15 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 9.sınıf S:83 E:3a,b	59
Şekil 16 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 9.sınıf S:84 E:5a,b	59
Şekil 17 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 9.sınıf S:85 E:7a,b	60
Şekil 18 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik 9.sınıf S:86 E:8a,b	61
Şekil 19 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 9.sınıf S:102 E:1a	62
Şekil 20 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik 10.sınıf S:106 E:2	63
Şekil 21 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 11.sınıf S:79 E:a,b	63
Şekil 22 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 11.sınıf S:95 E:a,b,c	64
Şekil 23 Dil ve anlatıma yönelik etkinlik, 9.sınıf S:103 E:3a,b	66
Şekil 24 Dil ve anlatıma yönelik etkinlik 9.sınıf S:103 E:4a,b	67
Şekil 25 Dil ve anlatıma yönelik etkinlik 10.sınıf S:96 E:1	68
Şekil 26 Dil ve anlatıma yönelik etkinlik 11.sınıf S:74 E:a,b	69
Şekil 27 Dil ve anlatıma yönelik etkinlik 11.sınıf S:94 E:1a,b,c	70
Şekil 28 Dil ve anlatıma yönelik etkinlik, 11.sınıf S:100 E:a,b	70
Şekil 29 Dil ve anlatıma yönelik etkinlik, 12.sınıf S: 97.....	71

Şekil 30 Dönem ve yazara yönelik etkinlik, 10.sınıf S:89 E:2,3.....	73
Şekil 31 Dönem ve yazara yönelik etkinlik, 10.sınıf S:90 E:4.....	74
Şekil 32 Dönem ve yazara yönelik etkinlik, 10.sınıf S:96 E:2.....	75
Şekil 33 Dönem ve yazara yönelik etkinlik, 11.sınıf S:86 E:a,b.....	76
Şekil 34 Dönem ve yazara yönelik etkinlik, 12.sınıf S:96	77
Şekil 35 Dönem ve yazara yönelik etkinlik, 12.sınıf S:132	78
Şekil 36 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 9.sınıf S:74 E:1b.....	80
Şekil 37 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 9.sınıf S:84 E:6a,b.....	81
Şekil 38 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 10.sınıf S:82 E:1.....	82
Şekil 39 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 10.sınıf S:89 E:1.....	83
Şekil 40 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 10.sınıf S:108	83
Şekil 41 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 10.sınıf S:114 E:2,3.....	84
Şekil 42 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 11.sınıf S:84 E:a,b.....	85
Şekil 43 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 12.sınıf S:100	86
Şekil 44 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 12.sınıf S:114 E:2,3.....	87
Şekil 45 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 12.sınıf S:123	88
Şekil 46 Anlam çözümleme tablosu tekniği, 9.sınıf S:74 E:1	90
Şekil 47 Öğrenme galerisi tekniği, 11.sınıf S:79.....	90
Şekil 48 Ev ödevi tekniği, 11.sınıf S:92	91
Şekil 49 Sunum tekniği, 11.sınıf S:102 E:1	92
Şekil 50 9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabı 1, 1998	102
Şekil 51 9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabı 2, 1998	103

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTAPLARININ ŞİİR ÜNİTELERİNDEKİ ETKİNLİKLERİN İNCELENMESİ

Büşra TEMİZ

Türk eğitim sisteminde öğretim programı 2005 yılına kadar davranışçı eğitim modeline göre düzenlenmekteydi. Davranışçı eğitim modeli etki ve tepki genellemeleriyle kurulan ödül ve ceza sistemine dayalı eğitim modelidir. Dersler sunuş stratejisine göre işlenir ve öğrenci pasif konumdadır. Öğrenciye deneyim fırsatı tanımayan bu yaklaşımda bilgilerin kalıcılığı sağlanamamaktadır. Bu sebeplerle eğitim sisteminde yenileşmeye gidilmiş ve yapılandırmacı eğitim modeli benimsenmiştir.

Yapılandırmacı eğitim modelinde öğrenci aktif, öğretmen ise rehberdir. Bilginin kazanımı öznellediğinden her bireyin bilgiyi kazanma şekli de kendi yaşantısına göre şekillenecektir. Derslerde her bireyi aktif kılmak ise farklı yöntem ve teknikler kullanılması ile mümkün olacaktır.

2005 yılından bu yana yapılandırmacı modeli kabul ettiğimiz hâlde eğitim sistemimizde bu model tam olarak yerleşmemiştir. Öğretmenlerin eski öğretme alışkanlıklarını bırakmamasının yanında ders kitaplarının da yapılandırmacı yaklaşımı tam olarak desteklemediği görülmektedir.

Ders kitaplarından istenilen düzeyde verim alınabilmesi ve hedef kazanımlara ulaşılabilmesi için ünite etkinliklerinin yapılandırmacı yaklaşımı destekliyor olması ve öğretim programı hedeflerine de birebir uygun olması gerekmektedir.

Bu çalışmada Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının şiir ünitelerindeki etkinlikler incelendi. Araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemini kullanıldı. Giriş bölümünde çalışmanın problem durumuna, amaç ve önemine değinildi. Daha sonra Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının ünite yapısı, şiir türü önemi, şiiri oluşturan unsurlar, yapılandırmacı yaklaşımda etkinlikle öğretim ve yapılandırmacı yaklaşımın getirisi öğretim stratejileri yöntem ve teknikleri kavramsal çerçeveleri çizildi. Çalışmanın üçüncü bölümünde daha önce yapılmış alan çalışmalarına, dördüncü bölümünde çalışma yöntemine yer verildi. Bulgular kısmında, şiirde şekil ve yapı, içerik, dil ve anlatım, dönem ve yazar kazanımlarına yer verilme durumu, daha sonra öğretim tekniklerine yer verilme durumu belirlenip sınıflandırıldı. Her ders kitabındaki toplam etkinlik sayısı belirlenip, belirlenen alt amaç kazanımlarının toplam etkinlik sayısı içinden yüzdesi alınarak sonuçlar tablollaştırıldı. Yüzde tabloları öğretim programında yer alan amaç ve kazanımlar ölçütünde incelenip değerlendirmelerde bulunuldu. Değerlendirmeler sonucunda alan çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülen öneriler geliştirildi.

Anahtar Kelimeler: edebiyat, eğitim, etkinlik, dil, şiir, yöntem, teknik

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education
Turkish Language and Literature Education Program
Master Thesis

EXAMINATION OF THE ACTIVITIES IN THE POETRY UNITS OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE TEXT BOOKS

Büşra TEMİZ

In the Turkish education system, the curriculum was organized according to the behavioral education model until 2005. The behavioral education model is an education model based on the reward and punishment system established with action and reaction generalizations. The lessons are taught according to the presentation strategy and the student is in a passive position. In this approach, which does not give the student the opportunity to experience, the permanence of the information cannot be ensured. For these reasons, the education system has been renewed and the constructivist education model has been adopted.

In the constructivist education model, the student is active and the teacher is the guide. Since the acquisition of knowledge becomes subjective, the way each student acquires knowledge will be shaped according to it's life. Making each student active in the lessons will be possible by using different methods and techniques.

Although we have accepted the constructivist model since 2005, this model has not been fully established in our education system. It is seen that the textbooks do not fully support the constructivist approach, as well as the teachers not giving up their old teaching models.

In order to get the desired level of efficiency from the textbooks and to reach the target acquisitions, the unit activities should support the constructivist approach and should be in accordance with the curriculum goals.

In this study, the activities of Turkish language and literature textbooks in poetry units were examined. Qualitative research method was used as the research method. In the introduction part, the problem status, purpose and importance of the study were mentioned. Then, the unit structure of the Turkish language and literature textbooks, the importance of poetry, the elements that make up the poem, the effective teaching in the constructivist approach and the teaching strategies, methods and techniques of the constructivist approach were drawn. In the third part of the study, previous field studies and in the fourth part, the study method was given. In the findings part, in the activities of the poetry units of the textbooks; The situation of including shape and structure, content, language and expression, period and author gains in poetry, and then the situation of including teaching techniques were determined and classified.

The total number of activities in each textbook was determined and the results were tabulated by taking the percentage of the determined sub-goal achievements out of the total number of activities. Percentage tables were examined in terms of the objectives and achievements in the curriculum and evaluations were made. As a result of the evaluations, suggestions that were thought to contribute to field studies were developed.

Keywords: literature, education, activity, language, poetry, method, technical

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Eğitim, bireyde istendik yönde davranış değiştirme süreci olarak tanımlanmaktadır. TDK eğitimi "*Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerine geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye*" olarak, Gökalp ise "*bireyleri belli amaçlara göre yetiştirme sürecidir ve bu süreçten geçen bireyin kişiliğinin olumlu yönde değişmesi beklenir* (2021:166)." şeklinde tanımlamıştır. Eğitim, okullarda belli plan ve program dâhilinde yürütülmeye çalışılmaktadır. Belirlenen plan ve programların bütünü ise eğitim sistemini oluşturmaktadır.

Eğitim sisteminin amacı gelecek nesilleri; çağa ayak uyduran, yeniliklere açık, kendine ait fikirleri olan, başka fikirlere saygılı, toplumda istenilen bireyler olarak yetiştirmektir. Bu bağlamlarda gelecek nesilleri yetiştirmek amacıyla eğitim sistemi daima dinamik, sürekli ve yenilikçi olmalıdır. Değişen ve gelişen dünya ile birlikte eğitim sistemindeki model ve yaklaşımlar da sürekli olumlu yönde değişim içerisinde olmalıdır. Evrensel değişimle birlikte her milletin kendi özel amaç ve gereksinimleri de yaşanan değişimlere göre şekillenmelidir.

1.1. Problem Durumu

Liselerde öğretim sürecinin değerlendirilmesi ve bu değerlendirmeler sonucunda elde edilen bulgulara göre eğitim sisteminin güncellenmesi ve yeniden yapılandırılması öğretim tasarımı açısından büyük önem arz etmektedir. Bu noktada değişimin bir unsuru olan öğretim programlarının değerlendirilmesine yönelik çalışmaların yanında öğretim programlarını birebir yansıttığı varsayılan ders kitaplarının, ders kitaplarındaki öğretim içeriklerinin ve bunların uygulama biçimlerinin, öğrenci ve öğretmen uygulamaları ve davranışlarının değerlendirilmesi de bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Liselerde Türk dili ve edebiyatı öğretim programında yer alan edebî türlerden biri de şiirdir. Şiir türünün Türk edebiyatının dönemlerine ve edebî muhitlere yönelik ders kitaplarında örnekleri ve örnekler çerçevesinde metin işlenmesine yönelik etkinliklerin içerik, yöntem, kapsam bakımından incelenmesi öğretimin niteliğinin belirlenmesi ve öğretim tasarımı açısından fayda sağlayacaktır.

Bu çalışmada "Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının şiir ünitelerindeki etkinliklerin değerlendirilmesi" amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada "Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının şiir ünitelerindeki etkinliklerin değerlendirilmesi" amacına yönelik olarak aşağıdaki alt amaçlar incelenecek ve bu alt amaçlara yönelik bulgular değerlendirilecek ve sonuçlar ortaya konulacaktır.

Alt amaçlar:

Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının şiir ünitelerinde yer alan şiirde içeriğe yönelik etkinliklerin durumu nasıldır?

Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının şiir ünitelerinde yer alan şiirde şekil ve yapıya yönelik etkinliklerin durumu nasıldır?

Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının şiir ünitelerinde yer alan şiirde dil ve anlatıma yönelik etkinliklerin durumu nasıldır?

Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının şiir ünitelerinde yer alan şiirde dönem ve yazara yönelik etkinliklerin durumu nasıldır?

Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının şiir ünitelerinde yer alan etkinliklerde öğretim tekniklerine yer verilme durumu nasıldır?

Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında şiir ünitelerinde yer alan etkinliklerin sınıf düzeylerine göre dağılımı ve kapsamı nasıldır?

Bu çalışmada 2018 yılında onaylanan Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'na göre hazırlanmış ve Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunca onaylanmış Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının şiir ünitelerinde yer alan etkinliklerin incelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Edebiyat kavramını, Türk Dil Kurumu, “*Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın* (2021:164)” olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda düşündüğümüzde olay, düşünce ve duyguların ilk var olduğu dolayısıyla insanın var olduğu günden bu yana edebiyat var olmuştur diyebiliriz. İnsanın kendisini, çevresini algılayıp anlatabilme ihtiyacı; edebiyatın varoluş sebeplerinin ana merkezine oturmaktadır. Eagleton edebiyat için şu sözleri söylemiştir: “*Edebiyat insan davranışlarındaki nüanslar üzerine ince hassasiyet, değer konusundaki gayretli ayrımlar, nasıl zengin bir şekilde ve kendi üzerine tasavvurlar noktasında, ahlaki pratiğin mükemmel bir örneğidir* (2017:67).”

Edebi eserler, bireysel ve toplumsal ahlak ve değer yargıları, insanın kendini algılayış biçimleri, toplumlar arası kültürel farklılıklar, geçmişten bugüne değişen değer yargıları gibi birçok veriyi içerisinde barındırmaktadır. “*Edebiyatın önemi yaşamla ilgili her şeyi kapsamamasından, dilin zengin kullanımından ve estetik kurgusundan kaynaklanmaktadır. Savaştan barışa, erdemli olmaktan özgürlüğe, inançtan aşka birçok konu edebi metinlerin içeriğini oluşturmaktadır. Edebi yapıtlar birer anlatma sanatı oldukları kadar düşünme sanatıdır*lar (Günday, 2017:37).” Bu bağlamlarda Türk dili ve edebiyatı dersleri tarih, psikoloji, sosyoloji gibi birçok alanı içerisinde barındırması ve insan yaşamının pek çok alanına hizmet etmesi bakımından büyük bir öneme sahiptir.

Bir edebiyat eserini anlamak ise o eserin dilini bilmekten geçmektedir. Burada kastettiğimiz basit düzey okuma ve yazma bilgisi değildir. Edebi eserlerin tam anlamıyla anlaşılması ancak o eserin yazıldığı dil kültürüne sahip olmaktan geçmektedir. “*Türk dili öğretimi dendiğinde çoğumuzun aklına Türkçe dil bilgisi kuralları gelmektedir. Oysaki, dil bilgisi kurallarının öğretilmesi, dil öğretiminin sadece tamamlayıcı bir parçasıdır. Dil öğretiminden asıl maksat, dille meydana getirilen yazılı ve sözlü kültür ürünlerini tanıyıp kavramak ve yeni ve zengin ürünlerin ortaya konmasının zeminini hazırlamaktır* (Çifci, 2015:130).”

Okuyan, okuduğunu anlayan, dilinin tüm inceliklerini bilerek iletişim kurabilen, kendi kültürünün edebi eserlerini bilen aynı zamanda dünya edebiyatını yakından takip eden ve kendine ait bir bakış açısı kazanmış nesiller yetiştirmek amacı, Türk dili ve edebiyatı derslerinin

önemini büyük oranda arttırmaktadır. Bu anlamda ders materyali olarak kullanılan ders kitaplarının Türk dili ve edebiyatı dersi amaç ve kazanımlarına ne kadar hizmet ettiğini belirlemek çalışmamızın önemini ortaya koymaktadır.

1.4. Sayıtlar

Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında yer alan şiirlerin öğretim programında belirtilen kazanım ve ilkeleri yansıtan temel metinler olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarındaki şiir metinlerinin değerlendirilmesiyle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Edebiyat: *"Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın (TDK, 2021:164)."*

Eğitim: *"Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye (TDK, 2021:166)."*

"En genel anlamıyla bireyleri belli amaçlara göre yetiştirme sürecidir ve bu süreçten geçen bireyin kişiliğinin olumlu yönde değişmesi beklenir (Gökalp, 2019:2)."

Yapılandırmacı yaklaşım: *"Oluşturmacı yaklaşımda bilgi öznenin bilgisi ve algı farklılığı ile şekillenir. Bilgi yeniden yorumlanarak yeniden anlamlandırılır. Kişinin diğer kişi ve nesnelerle etkileşimi ile gerçekleşir ve oluşan bilgi kendini de çevresini de etkiler (Tulgar, 2015:46)."*

Öğretim stratejisi: *"Öğrenme hedeflerine ulaşmak üzere belirlenen konunun sunulması için izlenen en genel yol (Erciyeş, 2019:146)."*

Yöntem: *"Bir amaca erişmek için izlenen, tutulan yol, usul, sistem, prosedür, politika (TDK, 2021)."*

Öğretim yöntemi: *"Öğrenme ünitesinin hedeflerine ulaşmak için izlenen en kısa yol ya da bir konuyu öğrenmek için seçilen düzenli yol (Erciyeş, 2019:146)."*

İlke: *"Temel düşünce, temel inanç, umde, prensip (TDK, 2021:268)."*

Teknik: *"Bir sanat, bir bilim, bir meslek dalında kullanılan yöntemlerin hepsi (TDK, 2021:605)."*

Öğretim tekniği: *"Öğrenme ünitesinin hedeflerine ulaşmak için seçilen yöntemi uygulamaya koyma biçimi ya da sınıf içinde yapılan işlemlerin bütünüdür (Erciyeş, 2019:146)."*

Şiir: *"Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk (TDK, 2021:583)."*

BÖLÜM 2

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinde Ünite Yapısı

Türk dili ve edebiyatı derslerinde üniteler okuma, yazma ve sözlü iletişim becerilerine göre oluşturulmuştur. (MEB, 2018:18) Sözlü iletişim kendi içinde dinleme ve konuşma olarak ayrılmaktadır. Bu dört iletişim becerisi birbirini etkilerken aynı zamanda desteklemektedir.

Öğretim programında Türk dili ve edebiyatı derslerinde dil becerilerinin öğretimi hususuna ayrıca değinilmiştir (MEB, 2018:13).

Dil bireylerin sosyal yaşam içinde kendilerini ifade etmelerine olanak sağlayan en önemli iletişim aracıdır. Dilsel yönden yetkin olan bireyler anlama ve anlatma noktasında problem yaşamazlar. Dilini etkili kullanan bireyler sağlıklı iletişim kurabilme yeterliliğine sahip olur, malzemesi dil olan yazılı ve sözlü ürünleri en nihai şekilde anlamlandırabilir çözümleyebilir ve karşı tarafa aktarabilirler. *"Dil hâkimiyeti dil becerilerinin doğru kazanılmasıyla ilişkilidir. Bu bağlamda dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin kazanılması dilin doğru kullanılmasını, duygu ve düşüncelerin düzgün aktarılmasını iletişimin daha etkili hale gelmesini sağlamaktadır"* (Ayten ve Ercan: 2021:833)

Türk dili ve edebiyatı derslerinde 2015 program değişikliğiyle tür merkezli öğretime geçmiştir. (MEB, 2015:1,2)." 2018 programında ise tür merkezli öğretim, 'Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar' başlığı altında şu şekilde açıklanmıştır: *"Programdaki okuma çalışmalarında metinleri anlamak ve değerlendirmek esastır. Değerlendirmenin bir parçası olan metinlerin edebiyat geleneği içindeki yerini belirlemek üzere edebiyat tarihinden yararlanılmalıdır. Ancak bu yararlanma, edebiyat tarihinde bütün türlerin gelişimini bir arada vermek yerine, her türün içinde edebiyat geleneğinin yansıtılması şeklinde gerçekleşmelidir* (MEB, 2018:13)."

Daha önceki yıllarda ayrı olarak işlenen "Türk edebiyatı" ve "dil ve anlatım" dersleri 2015 programında "Türk dili ve edebiyatı" dersi olarak birleştirilmiştir. (MEB, 2015:2). Her türün içinde edebiyat geleneği yansıtılırken de MEB'in belirlediği bilinenden bilinmeye ilkesi göz önünde bulundurularak program, yakın edebiyat geleneğinden uzak geleneğe doğru planlanmıştır.

İçerik belirleme yaklaşımı olarak sarmal modelin kullanıldığına 'Programın Amaçları' kısmında değinilmiştir (MEB, 2018:5).

2.1.1. Okuma

Okuma yüzeysel anlamda harflerin yan yana getirdiği kelimeleri telaffuz etme olarak tanımlanabilir. Fakat gerçek manada okuma metni analiz etme işidir. Cümleleri, kelimeleri metin bağlamında anlamlandırma, üzerine düşünme, fikir üretme ve üretilen fikirlere yeni fikirlere ulaşma eylemidir.

Okuma eyleminde öğrenci metinde geçen kelimelerin birbiriyle ilişkisini, anlam bütünlüğünü, metnin yazılış çerçevesinde edebî metin, bilimsel metin gibi metin özelliklerini ayırt edebilmeli, *"sözcüklerin gerçek anlamı dışında edebi kullanımla kazandıkları yan anlamlar, metin içi öğeler arasındaki bağların oluşturduğu anlam bütünlüğü, gerçek evrenin dışında kurmaca evrenin nasıl oluşturulduğu gibi konuları irdeleyebilmelidirler* (Günday, 2012:11)."

Çağdaş eğitim anlayışlarında okuma eylemi süreç olarak ele alınmaktadır. Bireyin var olan bilgileriyle okuduğu metinden çıkarımlarını ilişkilendirmesi ve önceki bilgilerle yeni bilgileri değerlendirerek yeni bir senteze varması olarak açıklanmaktadır.

"Okuma sürecinde yazı denilen çizgilerin anlamı araştırılmakta, bulunmakta, yorumlanmakta ve yeniden anlamlandırılmaktadır (Güneş, 2009:10)."

Teknolojinin hayatımızda hızla yer almasıyla okur-yazarlık süreci de buna göre şekil almıştır. 2018 öğretim programında da belirtilen dijital okur-yazarlık çağa ayak uydurma ve aynı zamanda okuma-yazma sürecinde hız kazanma noktasında büyük avantaj sağlamaktadır.

" Bu sebeple, çağdaş okuma eğitimi bireyi, yaşadığı hayatın her alanında karşılaşacağı yazılı, basılı, görsel, elektronik metinleri doğru kavrayıp değerlendirecek şekilde hazırlanmalıdır." (Çifci, 2015:132)

2.1.2. Yazma

Yazma en basit anlamıyla zihindeki düşünceleri kâğıda aktarma işidir. Bu beceriyi kazanmak ise öncelikli olarak zihinde düşünce üretme, üretilen düşünceleri sistemleştirebilme ve yazıya bütünlüğü koruyarak aktarabilme becerilerine bağlıdır. Etkili yazma eğitimi için öncelikle bu becerilerin kazandırılması gerekmektedir.

Geleneksel eğitimde ürün olarak değerlendirilen yazma, çağdaş eğitimle birlikte süreç olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Önemli olan metin oluşturmaktan ziyade metin oluşturmaya yarayan düşünce becerilerini kazanmaktır. *"Süreç merkezli yaklaşımda yazı, düşüncenin ve dilin keşfedilmesi, yenilenip değiştirilmesi olarak görülmektedir. Bu yaklaşım, yazıyı yazmadan önce ve yazım sırasında ortaya çıkan farklı süreçlerle alt beceriler üzerinde durur ve stratejiler üretir. Bu alt süreçler, ön yazım, taslak yazma, gözden geçirip düzetme, yazım işlemi bitene kadar uyumun korunmasını kapsar (Akt. Can, 2015:199,200)."*

Yazma becerisinin gelişmesi ise ancak bol miktarda uygulama yapılması ile mümkündür. Okullarda ayrıca yazma derslerinin verilmesi bu becerinin gelişimini destekleyecektir.

2.1.3. Sözlü iletişim

Sözlü iletişim konuşma ve dinleme alt başlıklarını içermektedir.

- **Konuşma**

Konuşma, en genel anlamıyla insanların kendilerini başka insanlara ifade etmesidir. Duygu ve düşünceleri eksiksiz, tutarlı ve anlaşılır şekilde karşı tarafa aktarabilme yeterliliğine ise konuşma becerisi denir. Konuşma becerisi gelişmiş kişiler kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilir, dili etkili kullanabilirler. Hitap ettikleri kitleleri etkileyebilirler. Toplumlara konuşma becerisi yüksek, lider karakterler yönlendirir.

Okullarda konuşma becerisinin gelişmesi başarıyla doğru orantılıdır. Kendini rahat ifade edebilen öğrenci, ders sürecinde daha fazla aktif olmaktadır. Anlamadığı yerlerde soru sorma da sıkıntı yaşamaz, iş birliği içinde öğrenme ortamlarına rahatça dâhil olabilir. *"Doğru ve düzgün olmayan konuşma, yetersiz iletişime; yetersiz iletişim de anlatma ve anlaşma yetersizliğine; hepsi birden başarısızlığa neden olacaktır (Türkyılmaz, 2015:266)."*

Çağdaş eğitim anlayışlarında konuşmaya bağlı öğretim yöntem ve tekniklerine oldukça önem verilmektedir. Tartışma yöntemi teknikleri olan münazara, panel, forum gibi öğretim teknikleri öğrencilerin kendilerini ifade edebilme ve aynı zamanda diğer bireylerle empati kurabilme becerilerini kazandırmada birebirdir.

"Öğrenme sürecinde konuşma ve tartışma, bilgilerin yeniliklerin, düşüncelerin hızlı olarak akmasını sağlamaktadır. Bu nedenle öğrencilerin konuşma becerileri geliştirilmeli,

düşünceleri açıkça ifade etmeleri sağlanmalı ve bir düşünceye tepki gösterme yöntemlerini geliştirmeleri sağlanmalıdır (Güneş, 2014:5)."

- **Dinleme**

Dinleme işitilenlerin zihinde anlamlandırılmasıdır. İşitme gerçekleşikten sonra dinleme; dikkat, seçici algı, hatırlama, bilgiler arası transfer gibi daha üst zihinsel beceriler yoluyla gerçekleştirilir.

Okullarda bu becerinin üzerinde diğer beceriler kadar durulmamaktadır. *"Dinleme becerisi anlamının gerçekleşmesi için vazgeçilmez bir beceridir. Buna rağmen ülkemizde ve gelişmiş pek çok ülkede işitmeyle karıştırılıp doğuştan kazanılan bir beceri olarak algılanmış, ana dili eğitiminde gereken önem verilmemiş bir beceridir. Dinleme becerisinin diğer dil becerileriyle de doğrudan ilişkili olduğu bir gerçektir. Etkili bir dinleme faaliyeti sayesinde etkili bir konuşma, okuma ve yazma becerisi de kazanılacaktır (Pilav, 2015:174)."*

Etkin dinleme, eleştirel düşünmeyi beraberinde getirir. Bilgileri duymanın ötesinde, beyinde sistemleştirmek, elemek, yapılandırmak ve yeniden oluşturmak ise aktif öğrenmeyi sağlamaktadır. Bu anlamda ders kitaplarında yer alan dinleme etkinliklerine gereken önem verilmeli ve süreç, MEB'in (2018:13) öğretim programında belirttiği gibi diğer becerilerle bütünsel ve uygulamalı şekilde yürütülmelidir.

2.2. Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinde Şiir Türünün Önemi

Şiir metin türleri içerisinde coşku ve heyecanı dile getiren metinler kategorisinde yer almaktadır. *"Şiir bir olaya veya bir düşünceye dayanmadığı için onu anlatmak ve ifade etmek de söz konusu olamamakta, malzemesi olan duygu gibi ancak yaşanmakta, kolay anlatılamamaktadır (Cemiloğlu, 2018:85)."* Bu anlamda belli kalıplarda şiiri tanımlamak güçleşmektedir. Yahya Kemal şiir için şu sözleri söylemiştir: *"Şiir kalpten geçen bir hâdisenin lisan hâlinde tecelli edişidir; hissin birdenbire lisan oluşu ve lisan hâlinde kalışıdır. Düşündüklerimizi vezinle ve lisanla ifâde edişimiz şiir değildir. Bir mısraın şiir olup olmadığı gayet âşikardır (1990:47)."* Âşık Veysel şiir için *"ölmez bir evlat"* derken (Baydar, 2015:272) Cahit Sıtkı *"Şiir bir çılgıktır, bir ilan-ı aşktır, sallanan bir yumruktur, bir umuttur, sözcüklerle güzel biçimler kurma sanatıdır (2001:16-21)."* tanımlamalarını yapmıştır. TDK şiiri, en genel anlamıyla, *"Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan,*

hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk (2021:583)." şeklinde tanımlamıştır.

Şiirler anlamını okuyucusundan almaktadır. Ahmet Haşim bunu şu şekilde açıklamıştır: *"Hâslı şiir, peygamberlerin sözleri gibi, muhtelif yorumlara elverişli bir anlam genişliği taşımalı. Bir şiirin mânâsı başka bir mânâ olmaya elverişli oldukça, her okuyan ona kendi hayatının da mânâsını verir ve bu suretle şiir, şairle insanla arasında ortak bir duygulanma lisanı olmak mertebesine erişebilir* (1973:117)." Bu doğrultuda anlam, bireylerin zihinlerinde var olan imajlara göre şekillenmektedir ve her okuyucu kadar yeni şiir oluşmaktadır diyebiliriz. Çok boyutlu, soyut düşünme gibi düşünsel beceriler kazandırma noktasında ise şiirlerin yeri ve önemi diğer edebi türlerden ayrılmaktadır.

2.3. Şiiri Oluşturan Ana Unsurlar

Şiir öğretiminde, şiiri oluşturan şu ana unsurlar dikkate alınmaktadır:

2.3.1. İçerik

Genel anlamıyla içerik, şiirin ne anlattığıdır. *"Bir şiirin önemli bir yanını oluşturan, eskilerin "muhteva" dedikleri iç yapı, her şeyden önce şiirde ele alına konuyu kapsamaktadır* (Cemiloğlu, 2018:87)." Aynı zamanda okurun çıkarımları, şiirin okuyucuya düşündürdükleri ve hissettirdikleri içerik ana başlığı altında toplanmaktadır.

"Edebî eserde muhteva -ilk cümleden son cümleye kadar- üzerinde söz söylenen, fikir beyan edilen, açıklanan, yorumlanan, anlatılan, sezdirilmek istenen, her türlü olay, durum, problem, düşünce, duygu, hayal, intiba vb. şeylerdir (Çetişli, 2016: 23)."

Şiirde içeriği oluşturan ana unsurlar ise şairin kullandığı imge ve mazmunlardır. Mazmunu, İskender Pala *"Edebiyatta bazı özel kavram ve düşüncelerin ifadesinde kullanılan klişeleşmiş söz ve anlatmalara denir. Bir sözcüğün içinde gizli olan anlamdır.* (2020:298)." şeklinde tanımlamıştır. Bu anlamda mazmunlar, şiirde okuyucuyu belli bir yönelime çekerek benzer kalıplarda düşündürme ve açık bir şekilde ifade etmek istenilmeyen duygu ve düşünceleri belli kapalı anlatımlarla anlatma amaçlarıyla kullanılmıştır diyebiliriz.

İmgeyi Karataş "Bir kelimenin sözlük anlamının dışında, sözcüğün belirtme, gösterme ve adlandırma özelliğine "çağrışımlı"da ekleyerek kullanma becerisi (Karataş, 2001:207)." şeklinde tanımlamıştır. Bu anlamda şairin, imgeleri kelimelerin yakın anlamlarından uzak anlamlarına doğru anlamsal geçişler kurma amacıyla kullandığını söyleyebiliriz.

Mazmunlar aynı kalıpta düşünme imkânı sağlarken, imgeler çağrışımsal genişlik sunmaktadır. Bu iki kullanım da şiirin tekdüzeliğini kırıp okuyucuya şiiri yaklaştırırken şiiri düz yazıdan uzaklaştırmaktadır. Bu doğrultuda şiirin soyut, kişiye özel ve yorumlanabilir biçimi oluşmaktadır.

Şiirde hâkim olan ana duygu ve düşünce tema olarak adlandırılmaktadır. Her ne kadar şiirdeki anlam okuyucunun zihnindeki var olan imajlarla oluşmaktaysa da tema, bu imajları tek bir karede toplamaktadır. Bu bağlamda temayı şair ile okuyucunun buluşma noktası olarak nitelendirebiliriz. "*Şiirlerin temaları bakımından sınıflandırılması ise nazım türlerini ortaya çıkarmıştır* (Karataş, 2001:312)."

İslamiyet öncesine ait türlerin en eski örneklerini Dîvânü Lûgati't Türk'ten öğrenmekteyiz. "*Elimizde mevcut eserlerin en eskisi olmak üzere şölenlerde, sığırlarda, yuğlarda terennüm edilen kasideleri, kahramanlık şiirlerini, mersiyeleeri gösterebiliriz* (Köprülü, 2011:100)." *Ulaşılabilen en eski İslamiyet öncesi şiir türlerini; koşuk, kojan, takşut, takmak, ır (yır), küğ, şlok, padak, kavi, baş (başık) şeklinde sıralayabiliriz* (Dizdaroğlu, 1969: 43-44)."

Divân şiiri nazım türleri daha çok kâside biçimiyle yazılır. Tevhîd, münacaât, na't, medhiye, fahriye, hicviye, mersiye bunlardandır. Başka nazım biçimleriyle yazılan türler içinde sâkinâme, tarih, lugaz, surnâme, şehrengiz, vs. sayılabilir. Bir de edebî tür olarak bilinen müstakil kitaplar vardır ki çoğu mesnevî nazım biçimiyle yazılmış olurlar. Klasik aşk hikâyeleri (msl. Leylâ ile Mecnûn, Hüsrev ü Şîrîn), surnâme, menâkıpnâme, mi'racnâme, sefâretnâme, nasihatnâme, kıyâfetnâme, sâkinâme, hilye, mevlîd, siyer, kırk hadîs, münşeât vs.türler ile tezkire bunlardandır (Pala, 2020:352-353)."

İslamiyet sonrası anonim halk şiiri nazım türleri türkû, ağıt, mâni, ninni, bilmece ve tekerlemeden oluşur.

Cem Dilçin âşık edebiyatı nazım türlerini güzelleme, taşlama, koçaklama, ağıt başlığı altında toplamıştır. Abdurrahman Güzel tekke şiiri türlerini ise şu dört ana başlıkta toplamaktadır:"

a. *Allah hakkında yazılan türler: tevhid, ilahi, münacaat, esma_i hüsnâ*

- b. *Peygamber hakkında yazılan türler: Na't, gevhernâme, dolapnâme, sîretü'n nebi, mevlid, vd.*
- c. *Din ve tasavvuf büyükleri hakkında yazılan türler: medhiye, mersiye, vd.*
- d. *Dini inançlar ve tasavvufî düşüncelerle ilgili yazılan türler: vücutnâme, nasihatnâme, devriye, şathiye, vd. (Akt. Aça, 2007:220)."*

Öğretim programında yer alan şiirde içerik kazanımları:

1. Şiirin temasını belirler.
2. Nazım türünü tespit eder.
3. Şiirde mazmun ve imgeleri tespit eder.
4. Şiiri yorumlar

2.3.2. Şekil ve yapı

Bir şiirde şekil ve yapı, şiirin biçimini karşılamaktadır. "*Şekil; şiirde dizelerin sayısını, kümelenişini, kafiye yapısını, üslup ve veznini ifade etmek için kullanılır. Şiirlerin dize sayısı, bunların sıralanış düzeni, kafiye örgüsü, kompozisyon gibi dış yapı ile ilgili kuruluş özellikleri "nazım şekillerini" doğurur. Nazım şekilleri, edebiyat akım ve dönemlerine göre değişiklik gösterirler (Artun, 2018:129).*"

Dize sonlarında farklı yapılarda tekrarlanan ses öbekleri kafiye yapıları oluştururken, aynı yapıda tekrarlanan ses öbekleri redifi meydana getirmektedir. Şiirde aynı sessizlerin tekrarı ile aliterasyon oluşurken aynı seslilerin tekrarı ile asonans oluşmaktadır. Şiirde nazım şekillerini oluşturan bu yapılar şiire okunuş kolaylığı, ahenk ve müzikalite sağlamaktadır.

"*Türk edebiyatında İslamiyet öncesi "en eski nazım şekli olarak kıt'ayı (dörtlük) gösterebiliriz. Sonraki devirlerde bu dörtlükler birleşerek saguları, destanları, türkülerini vücuda getirmiştir (Köprülü, 2011:104-105).*"

Divan şiirinde daha çok beyit üzerine kurulu şiirler görülürken bunun yanında üçlük, dörtlük vd. görülmüştür. "*Buna göre divân şiirinde beyit esasına dayanan (msl. kasîde, gazel) nazım şekilleri yanında; bend (en az iki beyitlik şiir öbeği) esasına dayanan nazım şekilleri de vardır. Terkîb-i bend, tercî-i bend, rubâi, tuyûğ, şarkı, musammatlar (msl. murabbâ, terbi, muhammes, tahmis, taştîr, muaşşer vs.) bu türdendir (Pala, 2020:352).*" Ölçü olarak aruz ölçüsü kullanılmıştır.

Halk şiirinde ise daha çok dörtlük esasına baēlı kalınmıştır Âşık edebiyatı nazım şekilleri koşma, semai, destan ve varsaēı olarak sınıflandırılmaktadır. Daha çok hece ls kullanılmış az da olsa aruza yer verilmiştir. Bunlar; semai, satranç, divan, selis, kalenderi ve vezn âher'dir.

Tanzimat Dönemi ile birlikte Batı edebiyatı nazım şekilleri şairler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bunlar; sone, triyole, balad, sebest müstezad şeklinde sıralanabilir. *"Daha sonraları ise nazım biriminin iyiden iyiye mısraa dönüşmesi serbest nazımı doēurmuřtur."* (Pala, 2020:352)

ēretim programına göre şiirde nazım biçimi kazanımları:

1. şiirde ahengi saēlayan özellikleri/unsurları belirler.
2. şiirde nazım biçimini tespit eder.

2.3.3. Dil ve anlatım

Edebî eserin inşası dil ile meydana gelir. Bu oluşumdaki herhangi bir eksiklik eserde yansımasını bulur. Nasıl yapımında eksik malzeme bulunan bina yıkılma riski içerisindeyse dili saēlam oluşturulmamış eserler de geleceēe taşınamazlar. Bu anlamda dilin doēru, etkili ve yerinde kullanımı edebî eseri geleceēe taşıyan yegâne ölçüttür diyebiliriz.

"Anlamanın aktarılmasındaki açıklık ve kapalılık, tercih edilen sözcüklerin alındıēı kültürel alanlar (yerli, yabancı, aydın dili, halk dili vb.), halka ait anlatım kalıplarından (atasözü, deyim vb.) yararlanıp yararlanmama özellikle de söz ve anlam sanatlarına yer verip vermeme gibi deēerlendirmeler dil ve anlatım çalışmalarıdır (Cemiloēlu, 2018: 89)."

Edebî eserlerin dil ve anlatımına göre farklılıklar oluşturması sayılan bu dil ve anlatım unsurlarıyla yakından ilgilidir. şiir dilinin açık ve anlaşılır ya da kapalı ve soyut olması, halkın kullandıēı dil olup kalıplaşmış sözlere yer vermesi ya da yüksek zümre edebiyatına hitap edip kapalı, aēdalı ve seçili dil olması şairin kullandıēı dil ve anlatım ile yakından ilgilidir.

ēretim programında yer alan şiirde dil ve anlatım kazanımları:

1. Metinde geçen kelime ve kelime gruplarını tespit eder.
2. şiirdeki edebî sanatları belirleyerek bunların anlama katkısını deēerlendirir.

2.3.4. Şairin edebî kişiliği ve dönem özellikleri

Toplum sanatçıları var eder ve sanatçılar da eserleriyle toplumu var ederler. Sanatçılar, dünyaya getirdiklerinin çocuklarıdır. Toplumdan beslenir ve eserleriyle toplumu beslerler. *"Her edebî eser ait olduğu milletin dünden-bugüne getirdiği bir edebî gelenek içinde var olur. Sanatkâr kendisini, doğumdan itibaren bu edebî gelenek içinde bulur. Edebî birikimini, çok büyük ölçüde bu gelenekten temin eder; edebî zevkini de buradan alır. Dışarıdan gelen yabancı tesirleri bu pota içinde eritip millîleştirmeye çalışır. (Çetişli, 2016: 26)."*

Her sanatçının eserinde -az ya da çok- ait olduğu toplumdan izler bulmak mümkündür. Mehmet Kaplan'ın bu konudaki düşünceleri ise şu şekildedir: *"Edibin kâinat, hayat, cemiyet, tabiat ve insan karşısında almış olduğu hususi tavırdan hareket etmek ve teferruattan daima ona varmak lâzım gelir (2016:13)."*

Sanatçıların topluma ve çağın problemlerine yakınlık ya da uzaklığı, toplum gerçekliklerini ele alış biçimleri edebî akımları ortaya çıkarmıştır. Bazı sanatçılar topluma ayna tutup eserleriyle toplumun tüm gerçekliğini apaçık ortaya koymayı kendilerine gaye edinmişlerdir. Bazı sanatçılar ise eserlerini okuyucuya açıkça sunmayarak anlatmak istediklerini sembolize etmiş, kimi sanatçılar ise anlattıkları üzerinde adeta bir tül perde gezdirerek aktarmak istedikleri iletilerini çağrışım yoluyla sezdirmişlerdir.

İnsanlık tarihinde her millet geçmişten bugüne birçok tarihî dönem geçirmiş ve bu tarihî geçişler, milletlerin kendi düşünüş tarzına, edebiyatına ve eserlerine yansımıştır. *"Fakat bunların pek azı bizim edebiyatımız kadar çeşitlilik arz etmektedir. Tabii ki bunun en önemli sebebi Türk boylarının dünya üzerinde çeşitli coğrafi bölgelere dağılarak ayrı topluluklar hâlinde ve ayrı devletler kurarak yaşamalarıdır. Bu durum, birtakım kültürel farklılıkları, farklı lehçe ve şivelerin oluşumunu, farklı medeniyetlerden etkilenmeyi ve farklı edebiyatlara sahip olmayı beraberinde getirmiştir (MEB, 1998:20)."*

Edebî eseri meydana getiren, tüm ulusların bütün değerlerini çevreleyen ana çember ise insanın kendisidir. İnsanın duyguları, düşünceleri, varoluş felsefesi, insanı insan yapan özellikler edebî eserlere evrensel bir boyut kazandırmaktadır.

"Edebiyat tarihi, edebiyat eserlerinin, bu eserleri yaratanların, eserlerin yaratıldığı ortamların ve elbette bütün bunlarla bağlantılı sosyal, siyasal ve düşünsel gelişmelerin belirli bir akış içerisinde incelenmesini öngörür. Bu aynı zamanda edebiyatı, tarihi dönemlere göre sınıflandırma anlamını da taşır (Cemiloğlu, 2018:21)."

Türk edebiyatının devirleri;

1. İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı
2. İslami Devir Türk Edebiyatı
3. Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı, şeklinde sınıflanmaktadır.

"*Türkler, tarihleri boyunca birbirinden farklı birçok dinin veya inanç sisteminin etkisi altında kalmıştır. Orta Asya'daki en eski Türk topluluklarının inanç sistemleri atalar kültü, tabiat kültleri ve Gök Tanrı kültü olmak üzere üçlü bir din anlayışından oluşmaktadır* (Artun, 2018:3)." Orhun Abideleri (720) ile başlayan yazılı dönem edebiyatında, halk edebiyatı etrafında şekillenen millî bir edebiyat görülmektedir. Daha sonra Türk hakanlarının öncülüğünde Budizm ve Maniheizm inanç sistemleri benimsenmiş ve bu inançların etkileri eserlere yansımıştır.

İslami Devir Türk Edebiyatı Dönemi 9. yüzyılda Oğuzların İslamiyet'i benimsemesiyle başlamıştır. Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleriyle birlikte kültürlerinde de birtakım değişimler olmuştur. Dil ve edebiyat malzemeleri de bu değişimden etkilenmiştir. Eserlerde Arap ve Fars edebiyatları örnek alınmış, yeni tür ve şekiller edebiyata dahil edilmiştir. Aruz ölçüsünü esas alan, Arapça ve Farsça tamlamalarla yüklü bu edebiyat yüksek zümreye hitap etmiştir. Bununla birlikte bu etkiden uzak kalarak halkın dilinde eserler veren şairler de millî edebiyat geleneğini devam ettirmiş, hece ölçüsü ve dörtlük geleneğini sürdürmüşlerdir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki iyileşme ve yenileşme çabaları doğrultusunda Batı'yı örnek alma fikirleri benimsenmiştir. Tanzimat Fermanı'nın (1839) ilanıyla değişen siyâsî ve sosyal yapı, Tercümân-ı Ahvâl'in (1960) yayımlanmasıyla edebiyattaki yansımalarını bulur. "*Modern Türk edebiyatının ilk örneklerini süreli yayın sayfalarında tanıyan okuyucunun, yeni türler yoluyla sosyal, siyâsî, hukûkî alanlarda da bilgilenmesine çalışılır* (Emiroğlu, 2016:35)." Tanzimat Edebiyatı'yla başlayan yenileşme ve Batılılaşma süreci Servetifünun (1896), Fecriati (1909) oluşumlarıyla devam etmiş, daha sonra Millî Edebiyat Dönemi (1911) başlamış ve cumhuriyetin ilânıyla birlikte Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı eserlerle birlikte var olmuştur.

Öğretim programında yer alan şiirde şairin edebî kişiliği ve dönem özellikleri kazanımları:

1. Şiirde millî manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî ve mitolojik öğeleri belirler.
2. Şiirde edebiyat, sanat ve fikir akımlarının/anlayışlarının yansımalarını değerlendirir.

3. Şair ile şiir arasındaki ilişkiyi değerlendirir.
4. Türün/biçimin ve dönemin/akımın diğer önemli yazarlarını ve eserlerini sıralar.

2.4. Yapılandırmacı Yaklaşımda Etkinlikle Öğretim

Türk eğitim sisteminde dersler 2005 yılına kadar geleneksel eğitim modeli olan davranışçı yaklaşıma göre işlenmekteydi. Skinner'in temsilciliğini yaptığı davranışçı yaklaşım esasicilik ve daimicilik eğitim felsefelerine dayanmaktadır. Bu felsefeler öğrencinin aynı kalıp şekillerde yetişmesini amaçlayan, tek doğru bilginin varlığına inanan ve var olan bilginin aktarma sorumluluğunu öğretmene yükleyen, öğrenciyi pasif konumda bırakan geleneksel eğitimde kullanılan felsefelerdir. Öğrenme etki ve tepki genellemeleriyle gerçekleşmekte süreç ödül ve ceza sistemiyle ilerlemektedir. Paulo Freire geleneksel eğitimi 'Bankacı Eğitim' olarak nitelendirmiş ve şu şekilde anlatmıştır: *“Anlatı (öğretmenin anlatıcı oluşuyla) öğrencilerin, anlatılan şeyi mekanik olarak ezberlemelerine yol açar. Daha beteri, onları öğretmen tarafından doldurulması gereken 'bidonlara', 'kaplara' dönüştürmesidir. Öğretmen kapları ne kadar çok doldurursa o kadar iyi öğretmendir. Kaplar ne kadar pısrıksa, doldurulmalarına izin veriyorsa o kadar iyi öğrencidir. Böylelikle eğitim bir "tasarrufyatırımı" edimi haline gelir. Öğrenciler yatırım nesneleri, öğretmen ise yatırımcıdır (2020:89-90).”*

Davranışçı yaklaşımda tekrarlar ders kitaplarında yer alan alıştırmalarla sağlanmaktadır. *“Bilindiği gibi davranışçı yaklaşımın ana amacı öğrencinin davranışlarını değiştirmek, istenilen bilgi ve davranışları öğretmektir. Alıştırmalar bu amacı gerçekleştirmek için hazırlanmış, önceden belirlenen davranışlar uyarıcı tepki bağlamında çeşitli tekrarlarla öğretilmiştir (Güneş, 2017:107).”*

Ne kadar çok tekrar o kadar kalıcılık ilkesiyle oluşturulan bu alıştırmalarda öğrenciye bilgiye ulaşma fırsatı sunulmamaktadır. Kademeli olarak bilgiye ulaşamayan öğrenci için bu paket bilgiler ne kadar ezberlenmiş olsa da yeni durumlara transfer edilememekte; yaratıcı, eleştirel, metabilişsel düşünme gibi üst düzey düşünme becerilerini kazandırmamaktadır.

Yapılan araştırmalarda davranışçı yaklaşımla var olan ders kitabı alıştırmalarının öğrencinin bilgiyi anlamlandırması noktasında yetersiz kaldığı, yeni durumlara transfere ise olanak tanımadığı saptanmıştır. Bu sebeplerle eğitim sisteminde yenileşmeye gidilmiş ve 2005 yılında ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık eğitim felsefelerine dayanan yapılandırmacı eğitim modeli benimsenmiştir.

Yapılandırmacı (oluşturmacı) yaklaşıma göre bilginin kazanımı öznel ve kişinin kendi algısına göre oluşmaktadır. *"Oluşturmacı yaklaşımda bilgi öznenin bilgisi ve algı farklılığı ile şekillenir. Bilgi yeniden yorumlanarak yeniden anlamlandırılır. Kişinin diğer kişi ve nesnelerle etkileşimi ile gerçekleşir ve oluşan bilgi kendini de çevresini de etkiler (Tulgar, 2015:46)."* Okullarda eğitim öğretimin uygulanışı da bu yaklaşımın getirisi ilke, yöntem ve tekniklere göre belirlenmiştir.

Eğitim öğretim süreci 4 temel ögeden oluşmaktadır ve her bir temel öge kendinden önceki ögeye hizmet edecek şekilde planlanmalıdır.

- a) Hedef
- b) İçerik
- c) Eğitim durumları
- d) Ölçme değerlendirme

"Program ögelerinden hedef boyutunda niçin, 'neden öğretiyoruz' sorularına cevap aranır. Eğitim hedeflerini belirlemek örgün eğitim faaliyetlerinin dayanağıdır. Hedefler büyük ölçüde ülkenin eğitim felsefesini de ortaya koymaktadır. İçerik, 'ne öğreteceğiz' sorusuna cevap ararken eğitim durumları ise 'nasıl öğreteceğiz' sorusuna cevap aramaktadır. Bunun için de sınıf içi uygulamalarda hangi yöntem ve teknikleri uygulayalım? Hangi araç-gereçlerden yararlanalım? sorularına cevap aranır (Demirel, 2017:27)."

Ders kitaplarına alınan metinler program ögelerinden içerik boyutunu karşılamaktadır. Seçilen metinlerin hedefe hizmet etmesinin yanında öğrencinin yaş seviyesine, bilgi, beceri ve estetik zevk düzeylerine hitap etmesi gerekmektedir.

Eğitim durumları, öğrenme-öğretme sürecini kapsamaktadır. Öğretim materyalleri, okul düzeni, sınıf ortamı, öğretmen kullandığı öğretim yöntem ve teknikleri ve buna bağlı olarak ders kitabında yer alan etkinlikler nasıl öğreteceğiz sorusuna cevap aramaktadır. Burada dikkat edilecek husus eğitim durumlarına hizmet eden bu materyallerin, uygulayıcıların ve eğitim durumları sürecinin temel öğretim süreci kazanımları olan hedef ve içerik ana kazanımlarına hizmet etmesi gerekliliğidir. *"Öğrencilerin ne öğrendikleri nasıl öğrendikleri ile yakından ilişkilidir. Bu bakımdan öğretim programlarıyla öğrencilere kazandırılması hedeflenen bilgi, beceri, tutum ve değerlerin aktarılması sürecinin etkili ve verimli bir şekilde planlanması ve yönetilmesi oldukça önemlidir (Calp ve Aslan, 2019: 367)."*

Ölçme değerlendirme ise eğitim öğretim sürecinde hedeflenen kazanımlara ne kadar ulaşıp ne kadar ulaşılmadığını tespit eder. Yıl sonunda yapılan bu değerlendirmeler;

programda yer alan hedeflerin ulaşılabilirlik durumunu, seçilen içeriklerin kalitesini ve eğitim öğretim süreci içinde uygulama biçimlerinin, kullanılan yöntem ve tekniklerin amaca hizmet etme derecesini belirlemektedir. Bununla birlikte yapılan ölçme ve değerlendirmelerde öğrencilerin bireysel farklılıkları doğrultusunda esneklik bırakılmış ve önceliğin programdan çok, öğretmen ve eğitim uygulayıcılarında olduğu öğretim programında şu şekilde belirtilmiştir: *"Eğitimde çeşitlilik; birey, eğitim düzeyi, ders içeriği, sosyal ortam, okul imkânları vb. iç ve dış dinamiklerden ciddi şekilde etkilendiği için, ölçme değerlendirme uygulamalarının etkililiğini sağlamada öncelik öğretim programlarından değil öğretmen ve eğitim uygulayıcılarından beklenir (MEB, 2018:8)."*

Ünitelerde yer alan etkinlikler eğitim durumları kapsamında 'nasıl öğreteceğiz' sorusunun cevabını vermektedir.

"Etkinliğin amacı öğrencilerin istekli ve aktif öğrenmesini sağlamaktır. Öğrencileri güdüleme, etkili, kolay ve kalıcı öğrenme amacıyla uygulanmaktadır (Güneş ve Çevik, 2017:273)." Etkinliklerin; içeriğin sağlıklı bir şekilde anlamlandırılması, bilgiyi yorumlama ve sistemleştirme açısından önemi büyüktür. *"Etkinlik öğrenenlerin duygu ve düşünce zenginliklerini sergileyebileceği, farklı yorumların, bireysel farklılıkların ortaya çıkmasına imkân veren çağdaş eğitimin gerektirdiği ilerlemeye yönelik bir basamak, her öğrenciyi aktif kılmayı amaçlayan bir öğretim durumudur (Kuduban ve Aktekin, 2013:33)."*

Davranışçı yaklaşımda kullanılan alıştırma ve mekanik öğretiminin aksine yapılandırmacı yaklaşım ölçüt alınarak hazırlanan etkinliklerde yaparak yaşayarak öğrenme amaçlanmaktadır. Bilgiyi yaşama transfer edebilme ve yeniden yapılandırabilme ana amaçlarını merkezine alan yapılandırmacı yaklaşımda etkinlikler de bu amaçlar doğrultusunda oluşturulmaktadır. *"Etkinlikte bilgiyi alma, işleme, önbilgilerle yeni bilgiler arasında bağ kurma, anlama, zihinde yapılandırma, uygulamaya aktarma gibi işlemler önemli olmaktadır. Yani etkinlik dil, zihinsel, fiziksel ve sosyal becerileri kullanmayı gerektirmektedir"* (Güneş, 2017:109).

2.5. Öğretim Stratejileri Yöntem ve Teknikleri

2.5.1. Öğretim ilkeleri

Öğrenciye Görelik

Öğrenciye görelilik ilkesi öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınması doğrultusunda öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılması esasına dayanır. "*Öğretimin düzenlenmesi sürecinde bireysel farklılıkların, öğrencinin fizyolojik ve psikolojik özelliklerinin dikkate alınması söz konusudur. Öğrencilere öğretilecek konuları belirlerken öğrencinin zihinsel ve bedensel gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları, öğrenmesinde önemli bir rol oynar. (Demirel, 2017:73).*" Bu sebeplerden dolayı öğretmenin tüm öğrencilerini yakından tanıyıp onların ilgi ve ihtiyaçlarını göz ardı etmeden ve bütüncül bir bakış açısı ile sınıftaki tüm öğrencilere yönelik bir gelişim kazanımı hedeflemesi gerekmektedir. Bu durum Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'nda şu şekilde açıklanmıştır: "*Gelişim, hayat boyu sürse de tek ve bir örnek yapıda değildir. Evreler hâlinde ilerler ve her evrede bireylerin gelişim özellikleri farklıdır. Evreler de başlangıç ve bitişleri açısından homojen değildir. Bu sebeple programlar olabildiğince bunu göz önünde bulunduran bir hassasiyetle yapılandırılmıştır. Programların amaçlarını ve kazanımlarını gerçekleştirme sürecinde gerekli uyarlamaların öğretmen tarafından yapılması beklenir (MEB, 2018:9).*"

İlkenin ana merkezinde ise Gardner'in çoklu zekâ kuramı yer almaktadır. Her bireyde farklı bir zekâ tipinin baskın olduğunu fakat bireylerde tüm zekâ profillerinin az çok bulunduğunu ve aynı zamanda uygun yöntem ve tekniklerle var olan zekâ profillerinin ortaya çıkarılabileceğini söyleyen Gardner öğrenciye görelilik ilkesinin de temelini oluşturmuştur.

Ekonomiklik

Öğretim ilkelerinden bir diğeri ekonomiklik ilkesidir. Ekonomikliğin temelinde mevcut imkânların kullanımının planlanması yatmaktadır. Bir etkinlik ile birden fazla kazanım sağlamayı amaçlayan bu ilke; zamandan, maddi imkânlardan ve kullanılan mevcut çabadan tasarruf etmeyi amaçlamaktadır. Yapılan bir etkinlikle, öğrencinin hem bilişsel hem duyuşsal hem de psikomotor gelişimini aynı anda aktifleştirmeyi amaçlayan ilke, öğretim ilkeleri içerisinde hedefi gerçekleştirme süresini organize etmesi açısından ayrıca dikkat edilmesi gereken noktadadır. "*Öğretimde ekonomiklik ilkesine uymak için; öğretim etkinlikleri planlanmalı, öğrencinin kişisel zaman ve enerjilerinin yerinde kullanılmasında rehberlik yapılmalı ve öğrencinin üretken olması için elverişli ortam hazırlanmalıdır (Küçükahmet, 2002:45).*"

Hayatilik/ Yaşama Yakınlık

Hayatilik ilkesi öğrencinin okulda edindiği kazanımların gerçek hayatta nasıl karşısına çıkacağını ve bu doğrultuda bu kazanımların ne derece çözümler sunduğunu sorgulamaktadır. Bu bağlamda hayatilik ilkesinin temelinde pragmatizm felsefesi olduğunu söyleyebiliriz. Liselerde öğrencilerin sorduğu “Hocam bu soru gerçek hayatta ne işimize yarayacak?” sorusunun cevabını hayatilik ilkesi de aramaktadır.

"Okul ve öğretim ortamı hayattan kopuk, yapay bir ortam olmamalı; hayata yakın, oradaki gerçeklikten uzak olmayan, öğrencilerin hayatla bağlantısını koparmayan bir yaşantı sunmalıdır. Ders konuları ve verilen örnekler hayatın içinden seçilmelidir. Bu durum, öğrencinin öğrendiği bilgileri hayata atıldığında kullanmasına yardımcı olacaktır (Gökalp, 2019:10)."

Güncellik/ Aktüalite

Güncellik ilkesinde öğrencilerin yeni kazanımlar edinirken yaşanan çağdan, gündemin getirdiklerinden haberdar olmaları amacıyla öğretimin bu doğrultuda planlanması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Çağa ayak uyduran, yenilikleri takip eden ve yaşadığı toplumun sorunlarını anlayıp bunlara çözümler üretebilen bir nesil yetiştirmek ilkenin ana merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamlarda baktığımızda yenilikçi, geleceğe dönük, dinamik bireyler yetiştirilmesi adına güncellik ilkesinin yeri ve önemi oldukça büyüktür.

Bilgi ve Becerinin Güvence Altına Alınması

Geçmişteki yaşantılar sayesinde elde edilen bilgi ve becerilerin tekrar edilerek kalıcılığını sağlamayı amaçlayan ilke aynı zamanda milli manevi değerlerin gelecek nesillere aktarılması üzerinde durmaktadır. Yapılandırmacı eğitim anlayışından sonra bilginin kazanımının öznelleşmesi ile bu ilke önemini bir noktada kaybetmiştir. Bilginin kişinin algısına göre kazanıldığını savunan yapılandırmacı model bilginin aynı kazanım şekline göre saklanabileceğini de reddetmektedir.

Somuttan Soyuta

Somuttan soyuta ilkesi öğrencilerin bilgileri gerçeklik temelinde anlayabilmelerine hizmet etmektedir. Ders sırasında öğretmenin kullandığı materyaller, eşya ve modeller aynı zamanda gezi ve gözlem yoluyla öğrenilen bilgiler soyut kavram ve bilgilerin somutlaşmasını

sağlayacaktır. Dikkat edilmesi gereken diğer husus öğretimde somuttan soyuta bir sıra takip edilmesi gerekliliğidir. *"Öğrencilerin zihinsel gelişimi somuttan soyuta doğru gerçekleşmektedir. Kişiler somut kavramları daha kolay öğrenir, bu nedenle öğretme sürecinde öğrencilere öncelikle somut bilgiler verilmeli daha sonra soyut kavramlar öğretilmelidir (Demirel, 2017:73)*

Bilinenden Bilinmeyene

Bilinenden bilinmeyene ilkesi öğretmenin konuyu anlatırken kullandığı ilke, öğrencilerin bildiği yerden başlanarak ön bilgilerin kontrol edilmesi ve eksikliklerin olduğu takdirde bir sonraki konuya geçmeden bu eksikliklerin kapatılması esasına dayanır. Öğretmenlerin konuyu işlerken öğretim programında belirtildiği üzere sarmal modeli temel alması öğrencilerin geçmiş bilgileri ile yeni bilgiler arasında bağ kurmasına fayda sağlayacaktır. Yeni bilgilerin eski bilgiler üzerinde temellendirilmesi kalıcı öğrenmeler için oldukça önemlidir.

Yakından Uzağa

Yakından uzağa ilkesi öğretmenin konuyu anlatırken öğrencinin yakın çevresi ile yakın zamandan uzak zamana doğru örneklendirme yapmasını amaçlar.

"Öğrenci, biyolojik ve toplumsal bir varlık olarak doğal ve toplumsal bir çevrede yaşar. İhtiyaçları bu çevreden karşılanır, bu çevreye bağlıdır; çevresinin sürekli olarak etkisinde kalır ve çevresinin bir anlamda esiridir (Küçükahmet, 2002:42)." Bu anlamda yakın çevreden uzak çevreye doğru yapılan öğretim öğrencide aitlik hissi oluşturarak öğrenmenin kalıcılığını arttıracaktır.

Açıklık

Konuyu anlatılırken öğrenciye en basit şekilde geçirebilmesi esasına dayanan ilke dilin yalın, anlatımın karışık olmamasını amaçlamaktadır. Bu sebeple öğretmenin konuyu anlatırken gerektiğinde görsel materyallerle gerektiğinde de farklı yöntem ve tekniklerle konuyu desteklemesi ve daha anlaşılır kılması beklenmektedir. *"Öğretimde öğrencilerin ne kadar çok duyu organının öğrenmeye katılımı sağlanırsa öğrenme o kadar kalıcı ve güçlü olmaktadır. Öğretim konuları ve öğretme yöntem ve teknikleri de ne kadar çok duyu organını etkilerse öğretimde açıklık o derece gerçekleştirilmiş olur (Demirel, 2017:74)"*

Sosyallik (Otoriteye İtaat, Özgürlük)

Okullarda öğrencilere eğitim ve öğretim verilirken aynı zamanda öğrencinin sosyalleşmesi istenir. Bu bağlamda baktığımızda ilkenin temel amacı kendi kararlarını verebilen kurallara uyan ve bu kuralların getirdiği özgürlüğe sahip olan, girişken, sorumluluk sahibi öğrenciler yetiştirmektir diyebiliriz.

Bütünlük

Bütünlük ilkesi temeline Gestalt kuramını almaktadır. Bütünün her zaman parçadan daha anlamlı olduğunu savunan kuram bireyin tüm yönden gelişimini sağlamayı amaçlar. Beden ve zihin birbirinden bağımsız değildir ve buna bağlı olarak yapılan etkinlikler bireyde hem duyuşsal hem bilişsel hem de psikomotor gelişimi sağlamaya yönelik olmalıdır.

Etkin Katılım

Öğretimde bilgilerin kalıcı olması öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmesine bağlıdır. Ancak etkin katılım ile öğrenilen bilgiler içselleşerek anlamlı hale gelebilir. *"Öğrenciler yalnızca sınıfta oturarak sorulara cevap vererek ve ödev yaparak öğrenemezler. Öğrenenin aktif katılımı, öğrenmenin miktarını ve kalitesini artırır. Öğrenci kendi çözümleri, önerileri, yeni bakış açıları ile öğrenme sürecinde etkin olmalıdır (Pala, 2019:91)."*

Transfer

Transfer, öğrencinin öğrendiği bilgileri başka bir probleme aktarabilmesine denir. İlkenin amacı, bakış açısını genişleterek öğrenilen bilgileri hayata, başka problem durumlarına uyarlayabilen bireyler yetişmesini sağlamaktır.

Hedefe Görelik

Öğretimde öğretmenlerin ilk uyacağı ilke hedefe görelik olmalıdır. Diğer bütün ilkeler hedefe görelik ilkesinin etrafında şekillenir. Yıl sonunda MEB tarafından belirlenen kazanımlara ulaşabilmiş olmak en önemli kriter olmalıdır. *"Öğretim hizmeti önceden belirlenmiş olan nitelikleri öğrencilere kazandırmak için yapılan etkinlikleri içerir. Yani öğretim hizmetinin amacı öğrencilerin bazı hedefleri yeterli düzeyde kazanmalarını"*

sağlamaktır. Belirlenen hedeflere uygun olarak öğretim etkinlikleri planlanmalı ve uygulanmalıdır (Tan, 2019:30).”

2.5.2. Öğretim stratejileri

Sunuş Yoluyla Öğrenme

“Sunuş yoluyla öğretme stratejisi; açıklayıcı, yorumlayıcı bir yaklaşımla kavram ve genellemelerin öğretildiği bir yoldur (Gökarp, 2019:19).” Stratejinin en çok kullandığı yöntem anlatım yöntemi, en çok kullandığı teknik soru-cevap tekniğidir.

Öğretmenin merkezde, öğrencinin pasif konumda olduğu bu stratejide öğretmen kavram ve ilkeleri öğrenciye sunar, örneklerle konuyu kavratmaya çalışır. Bilgi uygulama ve diğer üst aşamalarda öğretilmez. Öğretmen var olan bilgiyi aynı şekilde aktarır öğrenci öğretmenden aldığı şekilde kaydeder. Bu sebeple sunuş stratejisi ancak bilgi ve kavrama düzeyindeki öğrenmeler için uygundur. “Ancak sunuş stratejisi; kullanım kolaylığı, ekonomik oluşu ve kalabalık sınıflara uygun oluşu gibi bazı özelliklerinden dolayı da sıklıkla kullanılmaktadır (Şahin, 2020:229).”

Buluş Yoluyla Öğrenme

Buluş stratejisi; bilgiye öğrencinin merak ve sezgiyle ulaşmasını amaçlayan öğretim stratejisidir. Stratejinin en çok kullandığı yöntemler tartışma ve örnek olay, en çok kullandığı teknik beyin fırtınasıdır.

Bu stratejide öğrenci kavram ve ilkelere kendi çabasıyla tümevarım düşünme becerisiyle ulaşır. Dolayısıyla buluş yolu stratejisinde öğrenci merkezde, öğretmen ise rehberdir. Öğrencinin bilgiye kendisinin ulaşması kalıcı öğrenmelere katkı sağlarken üst düzey düşünme becerilerini de geliştirmiş olacaktır.

“Buluş yoluyla öğretim, sunuş yoluyla öğretime göre daha çok öğrenci etkinliğine dayanan ve öğrenmeye güdülmeye etkili bir stratejidir. Sunuş yoluyla öğrenmede soyut düşünce örneklerden önce sunulup, soyut kavramaya yardım eden örnekler arkadan verilirken; buluş stratejisinde örnekler önce sunulur. (Erciyeş, 2019: 150).”

Stratejinin olumsuz eleştirilen yanı ise kalabalık sınıflarda uygulanmasının çok fazla zaman alması ve bu açıdan ekonomiklik ilkesi ile ters düşmesidir.

Araştırma-İnceleme Yoluyla Öğrenme

Araştırma- inceleme stratejisi, öğrencilerin bilimsel basamakları kullanarak bilgiye ulaşmasını amaçlayan öğretim stratejisidir. Stratejinin en çok kullandığı yöntemler problem çözme ve proje, en çok kullandığı teknik altı şapka düşünme tekniğidir. “*Bu yaklaşımda öğrenci var olan bir problem durumunda önce problemi hisseder, tanımlar, çözümü için geçici çözüm yolları (hipotez) üretir, bu hipotezle ilgili veri toplar ve verileri değerlendirerek sonuca ulaşır* (Erciyeş, 2019:152).” Problem durumunda istenilen özellikler ise problemin gerçek yaşamda var olması, birden fazla çözüm yolunun olması ve öğrencide merak ve güdü oluşumunu sağlayacak şekilde ilgi çekici olmasıdır.

2.5.3. Öğretim yöntemleri ve teknikleri

Anlatım Yöntemi

Anlatım yöntemi sunuş stratejisinde kullanılan daha çok sınıfın kalabalık, öğrencilerin ön bilgilerinin eksik ve zamanın dar olduğu durumlarda başvurulmuş yöntemdir. En büyük sınırlılığı ise öğrenci derse etkin katılamadığından ve bilgiler içselleştirilemediğinden dolayı çabuk unutulur. Anlatım yönteminin bir diğer sınırlılığı ise üst düzey düşünme becerilerini kazandırmamasıdır. “*Anlatım yöntemiyle analiz veya eleştirel düşünce gibi üst düzey hedeflerin öğretilmesi mümkün değildir. Öğrenciler kendilerine uygulama fırsatı verilene kadar bu becerileri öğrenemezler* (Erciyeş, 2019:157).” Bu yöntemin günümüze taşınmasındaki en önemli etken ise ekonomiklik ilkesine hizmet ediyor olmasıdır.

➤ **Anlatım Yöntemi Teknikleri:** Nutuk, Sunum, Diyalog, Brifing

Tartışma Yöntemi

“*Tartışma, bir konu üzerinde öğrencileri düşünmeye yöneltmek, iyi anlaşılmayan noktaları açıklamak ve verilen bilgileri pekiştirmek amacıyla kullanılan bir yöntemdir* (Demirel, 2017:79).”

Tartışma yöntemi anlatım yönteminin aksine öğrenciyi pasif konumdan aktif konuma taşımaktadır. Analiz sentez değerlendirme gibi üst düzey becerileri kazandırma noktasında idealdir. Bu teknikle öğrenci kendi fikirlerini söyleyebilme imkânı bulurken aynı zamandan öğrenme eksikleri de tespit edilmiş olur.

Tartışma yönteminin en büyük sınırlıkları ise fazla zaman almasıyla ekonomiklik ilkesiyle ters düşmesi ve öğrenciler tarafından tartışma konusunun saptırılabilmesidir. Bu

durumda görev öğretmene düşmektedir. Tartışma öncesinde süreyi iyi planlamalı ve tartışma sırasında da süreci iyi bir şekilde yönetmelidir.

- **Tartışma Yöntemi Teknikleri:** Panel, Forum, Açık Oturum, Münazara, Seminer, Akvaryum, Çember, Soru-Cevap, Kartopu, Konuşma Halkası

Problem Çözme

Problem çözme yöntemi bir problem durumunun sınıf içi veya dışında bilimsel basamaklar kullanılarak çözülmesi esasına dayanır. Araştırma-inceleme stratejisinin kullandığı yöntem analiz sentez değerlendirme gibi üst düzey becerileri kazandırma noktasında birebirdir. Bu yöntemde dikkat edilecek husus belirlenen problemin öğrencilerin seviyesine uygun olmasıdır. Aynı zamanda merak uyandırıyor olması da avantaj olacaktır. Problemin birden fazla çözüm yolu olması ise farklı genellemelere ulaşılmasını sağlayacaktır. *“Seçilen problem durumları öğretimsel amaçlara hizmet etmelidir. Problem çözme eleştirel düşünme uygulamasıdır. Bu yüzden problemler ön bilgilerle çözülemeyecek kadar karmaşık olmamalıdır. Çözüm yolları çok sayıda olmalı, problem tek açıklama ile çözülemeyecek kadar karmaşık olmamalıdır (Erciyeş, 2019: 166).”*

Bireysel Çalışma

“Bireysel çalışma yöntemi, bir öğrencinin bir konuyu yaparak yaşayarak öğrenme yoludur. Bu yöntem, bir öğrencinin bir konuyu kendi başına öğrenmek istediği ya da kendi başına çalışma yapmak istediği zaman kullanılır (Demirel, 2017:102).”

Bireysel çalışma yönteminde öğrenme hızını zamanını ve koşullarını öğrenci kendisi belirlemektedir. Bu da öğrencinin yaparak yaşayarak öğrenmesine, bilginin içselleştirilmesine ve bu doğrultuda kalıcılığının artmasına katkı sağlayacaktır.

Drama

“Bu yöntemde; doğaçlama, rol oynama, tiyatro, oyun gibi etkinliklerden yararlanarak öğrencilerin kazanımlara uygun şekilde; bir düşünceyi, olayı ya da soyut bir kavramı canlandırması sağlanır (Ocak, 2020:301).” Drama yöntemi bütün duyu organlarına hitap etmektedir. Aynı zamanda öğrencilerin hem duyuşsal hem bilişsel hem de psikomotor

gelişimlerini büyük oranda desteklemektedir. Bunun sonucunda da bütüncül bir kazanım ve kalıcı öğrenmeler sağlanmaktadır.

Örnek Olay

“Örnek olay incelemesi, öğrencilerin sorunlu bir olaya aktif olarak katılmalarını gerektiren bir yöntemdir (Küçükahmet, 2002:71).” Yine tartışma yöntemi gibi örnek olay da üst düzey düşünme becerileri kazandırır. Problemi öğretmen ya da öğrenci getirebilir. Yalnız dikkat edilmesi gereken nokta problem durumunun öncelikle hedefe sonrasında öğrencinin seviyesine uygun olmasıdır. Aynı zamanda problem durumunun birden fazla çözüm içeriyor olmasına dikkat etmek gerekmektedir. Bu şekilde farklı çözümler üretilecek ve öğrencilerin çoklu düşünme becerileri gelişecek bakış açıları genişleyecektir.

➤ Diğer Öğretim Teknikleri

Grupla Öğretim Teknikleri: Arkası Yarın, Benzetim (Analoji), Beyin Fırtınası, Düşün-Eşleş-Paylaş, Ekiple Öğretim, İş Birliğine Dayalı Öğretim, Gösteri-Gösterip Yaptırma, İstasyon, Öğrenme Galerisi, Rol Oynama, Sandviç

Bireysel Öğretim Teknikleri: Anlam Çözümleme Tablosu, Kavram Haritaları, Zihin Haritaları, Ev Ödevi

Sınıf Dışı Öğretim Teknikleri: Gezi, Gözlem, Görüşme, Sergi

BÖLÜM 3

3. ALAN YAZIN

(Kızılca, 2007) Bu araştırmada Kızılca, lise 3'üncü sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı ünitesinin öğrenci merkezli öğretim modeliyle nasıl işleneceğini ortaya koyarak; araştıran, sorgulayan, analiz ve sentez yapabilen öğrenciler yetiştirilmesi hedefinin nasıl gerçekleştirileceği araştırmış, bu üniteye ait öğretmen kılavuz kitabı, yıllık öğretim programı, haftalık zümre toplantısı, ders planı, ünite sonuç raporu örnekleri hazırlamıştır.

(Oral, 2011) Bu araştırmada Oral, liselerde Türk edebiyatı derslerinde okutulan öğrenme ve öğretme sürecinde tamamlayıcı bir ders materyali olarak kullanılan “Türk edebiyatı” ders kitabında yer alan metin soruları ve metinlerle ilgili etkinliklerin öğrenenlerin yorum yapmalarını, öğrendikleri bilgiyi yapılandırmalarını sağlayan yapılandırmacı yaklaşıma ne kadar uygun hazırlandığını incelemiştir. Bu araştırmada nitel bilgiler tarama yöntemi ile toplanmış, elde edilen veriler sonuçta bir araya getirilmiştir. Çalışmada kullanılan sorular ve sınıf içinde metinle ilgili yapılan etkinlikler, MEB 9. sınıf Türk edebiyatı kitabında yer alan metin soruları ve etkinlikleri ile karşılaştırılmıştır. Araştırma konusu olan Millî Eğitim Bakanlığı 9. sınıf Türk edebiyatı ders kitabında yer alan metin altı soruları ve etkinlikleri yapılandırmacı yaklaşım kuramının felsefesi göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Yurt dışında lise düzeyindeki okullarda verilen edebiyat derslerinde yapılandırmacı yaklaşım kullanılarak yapılan metin inceleme çalışmalarından örnek alınmıştır. Ayrıca yapılan nitel araştırma, öğretmen ve öğrencilere uygulanan tutum ölçekleri ile desteklenmiştir. Bu ölçekler ttesti, Mann Whitney U testi, Kruskal Wallis testi kullanılarak analiz edilmiştir.

(Yıldırım, 2011) Bu çalışmada Yıldırım, Türk Edebiyatı Müfredat Programı çerçevesinde yayımlanan lise Türk edebiyatı ders kitabındaki Tanzimat sonrası şiirlerin öğretim

programına göre tasnifini yapmıştır. Buradan hareketle şiirlerin eğitimdeki kullanış biçimlerini ve ders kitaplarındaki şiirlerin Türk Edebiyatı Öğretim Programı'ndaki kazanımlara uygun bir şekilde nasıl ele alınması gerektiğini belirtmek amaçlanmıştır. Bunun için Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 19.04.2007 gün ve 87 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş olan 'Ortaöğretim Türk edebiyatı 11' isimli ders kitabında yer alan Tanzimat sonrasında yazılmış 16 şiir incelenmiştir. Kitapta yer alan Tanzimat sonrasında yazılmış manzum eserler, metnin kitaba alınış sebebi, hazırlık, inceleme ve anlama-yorumlama gibi metin üzerinde yapılan çalışmalara göre değerlendirilmiştir. Bu manzum eserlerin, incelenen ders kitabında nasıl ele alındığı, ne gibi çalışmalarla öğrencilere kavratılmaya çalışıldığı ortaya konulmuştur. On birinci sınıf Türk edebiyat ders kitabındaki Tanzimat sonrasında yazılmış şiirlerin Öğretim Programına uygunluğu incelenirken, tarama modeli kullanıldı. Araştırmanın konusu ile ilgili akademik çalışmalardan faydalanılmış, doküman analizi sonuçları araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir. Seçilen metinlerin hangi yönlerden yeterli olduğu, hangi yönlerden yeterli olmadığı ve metinlerle ilgili yapılan çalışmaların Türk Edebiyatı Öğretim Programına göre eksik yönleri tespit edilerek değerlendirilmeler yapılmış ve şu sonuçlara varılmıştır;

1. Konumuzu oluşturan Tanzimat sonrası yazılan şiirlerin on üç şaire ait olduğu görülür. Bu şairler Namık Kemal, Ziya Paşa, Abdülhak Hamid Tarhan, Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Mehmet Rauf, Halit Ziya Uşaklıgil, Tahsin Nahid, Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp, Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Haşim ve Yahya Kemal Beyatlı'dır.

2. Metnin öncesinde ve sonrasında yer alan sorular öğrencilerin kıyas yapma, muhakeme gücünü geliştirme, eleştirel düşünme, analiz ve sentez becerilerinin gelişimini sağlayacak niteliktedir. Ancak; soru sayısının fazla olması ve birbirine benzer cevaplar içeren sorular ve etkinliklerin olması, dikkat dağınıklığına ve kafa karışıklığına sebep olmaktadır.

3. Ölçme ve değerlendirme kısmında yer alan etkinlikler, gelecek konu ile ilgili merak uyandırmaktadır ve öğrenciyi araştırmaya yöneltebilir.

4. İncelenen on birinci sınıf ders kitabında, bazı konuların işlenişinde görsel objelerden yararlanılmadığı görülmüştür.

5. On birinci sınıf edebiyat ders kitabına alınan bazı şiirler incelenirken, "günümüz Türkçesiyle" başlığında nesre dönüştürülmüş biçimleri verilmiştir. Burada yapılan çalışma doğru değildir. Şiirlerin kendine has özellikleri dikkate alındığında şiir, bütün değerleri korunarak aynı dil içinde nesre ve özellikle bir başka dile çevrilemez.

6. İncelenen kitapta metin üzerinde yapılan çalışmaların sırası; hazırlık, inceleme, anlama- yorumlama, ölçme- değerlendirme biçimindedir. Bunların yanı sıra sözcük çalışmasının yapılması öğrencilerin sözcük dağarcığını zenginleştirecektir.

7. Kitapta incelenen eserler ve soru içinde yer alan şiir parçaları dışında şiir metnine yer verilmemiştir. Öğrencilerin değişik metinleri tanınması ve okuma alışkanlığını geliştirmesi bakımından ders kitabında, kolayca ulaşabilecek serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.

(Kılıç, 2019) Bu çalışmada 2017- 2018 eğitim-öğretim yılında okutulan 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabı hakkında Ankara'nın Çankaya ilçesinde Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Deneme Lisesi, Güzel Sanatlar Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesinde görev yapmakta olan 100 Türk dili ve edebiyatı öğretmeninin görüşü alınmış, elde edilen bulgular doğrultusunda görüşleri yorumlanmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde bu alanda daha önce yapılmış çalışmalara, araştırmalara değinilmiştir. Kavramsal çerçeve bölümünde Türk dili ve edebiyatı öğretiminden, ders kitabının öneminden, ders kitabı inceleme kriterlerinden bahsedilmiştir. Yöntem bölümünde araştırmamızda kullandığımız karma yöntem açıklanmıştır. Öğretmenlere uygulanan anket formuyla öğretmenlerden ders kitabını görsel tasarım, içerik, metin seçimi ve ölçme ve değerlendirme soruları açısından değerlendirmeleri istenmiş ve bu değerlendirme sonucunda ders kitabının güçlü ve zayıf yönleri belirlenmiştir. Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin çoğu ders kitabının görsel tasarımı, içeriği, metin seçimi, ölçme ve değerlendirme sorularına olumlu görüş belirtmişlerdir. Bulgular neticesinde öğretmenlerin bu dört tema altındaki soruların çoğunluğunda “Kısmen Katılıyorum” u işaretleyerek çekimser davrandıkları belirlenmiştir. Nitel veri toplama aracı olarak 7 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış, 100 Türk dili ve edebiyatı öğretmeni arasından rastgele seçilen 10 kişiye uygulanmış, elde edilen bulgular doğrultusunda ders kitabının eksik ve güçlü yönleri ortaya konmuştur. Nitel değerlendirme sonucunda ders kitabındaki etkinlikler birbirini tekrar etmesi, teknolojik olmaması bakımından yetersiz bulunmuştur. Ayrıca öğretim materyali olarak yalnızca ders kitabının kullanılmasının öğretmen ve öğrenci için yeterli olmayacağı görüşü ortaya çıkmıştır. Ders kitabı içindekiler bölümü, metin seçimi, ölçme ve değerlendirme soruları, etkinliklerin

günlük hayatla ilişkilendirilmesi açısından beğenilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda ders kitabı görsel tasarım açısından güçlü bulunmuştur. Sadece ders kitabı, görsel tasarımının ilgi çekici ve merak uyandırıcı olmaması bakımından zayıf bulunmuştur. İçerik teması altında, ders kitabı öğrenciyi teknolojik öğeleri kullanmaya sevk etmemesi, dil bilgisi konularının anlatımının olmaması, konuların her lise türüne uygun olmaması açılarından zayıf bulunmuştur. Ölçme ve değerlendirme teması altında ders kitabı, hazırlık çalışmalarının ilgi çekici olmaması yönünden zayıf bulunmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda önemli bir eğitim öğretim aracı olan ders kitabının daha nitelikli olması, öğrencilerin gelişim özelliklerine ve yaşadıkları çağa uygun olarak hazırlanması, öğrencilerin başarısı ve ülkemizdeki eğitim seviyesinin artması için öğretmenlere, ders kitabı hazırlayan kurum ve kişilere önerilerde bulunulmuştur.

(Topbaş, 2020) Bu çalışmada ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı derslerinde metin türlerinin öğretimi ile ilgili durum ayrıntılarıyla tespit edilerek TDE öğretiminde ana malzeme olan metin türlerinin daha iyi öğretilmesi için çözümler bulabilmek amaçlanmıştır. Araştırmada nitel ve nicel araştırma desenleri, art arda, keşfedici karma desen olarak kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma evrenini Malatya ilinde görev yapan TDE dersi öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın nitel verilerini toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme formu, nicel verileri toplamak için ise araştırmacı tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Araştırmanın nitel boyutu için 32 öğretmenle görüşme yapılmış, nicel boyutu içinse 349 öğretmene anket uygulanmıştır. Nitel veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiş, nicel veriler ise betimsel ve çıkarımsal istatistiki yöntemlerle analiz edilmiştir. Araştırmanın nitel ve nicel sonuçları ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Buna göre öğrenciler metin türlerini tespit ederken metni oluşturan birim, metnin yazılış amacı, gerçeklikle ilişkisi ve metinde kullanılan anlatım türü gibi değişkenlere dikkat etmektedir. Öğretmenler, öğrencilere metin türlerini öğretirken yukarıdaki değişkenlere ek olarak metinde olayın varlığına/yokluğuna, kurgunun olup olmamasına, kelimelerin kazandığı anlamsal değişimlere vb. dikkat çekmektedir. Ders kitaplarındaki metinlerin geneli türünün belirgin özelliklerini yansıtmaktadır. Araştırmada elde edilen sonuçlara uygun olarak bazı önerilerde bulunulmuştur. Bunlardan birkaçı benzer çalışmaların ortaokul ve lise düzeyinde farklı illerde yapılabileceği, öğretmenlerin metin

türlerinin öğretimi noktasında bilinçlendirilebileceği ve yazma becerisi için özel bir ders ayrılması gerektiği şeklindedir.

(Göksu, 2021) Bu çalışmada Göksu, 2005 yılında yapılandırmacı yaklaşımı temel alarak yürürlüğe girmiş olan 2011 Türk Edebiyatı, 2011 Dil ve Anlatım ve 2018 Türk Dili ve Edebiyatı Programlarını karşılaştırmalı bir biçimde incelemiştir. İncelemede programların yaklaşımları, hareket noktaları ve amaçları, ölçme değerlendirme anlayışları, genel yapıları, öğrenci becerilerini geliştirme yaklaşımları, hedef kazanımları ve süreleri, amaçları, özel amaçları ve bakış açıları değerlendirmeye alınmış; söz konusu alt problemler programların benzerlikleri ve farklılıkları bağlamında değerlendirilmiştir. Ayrıca söz konusu iki programa ek olarak yapılandırmacı yaklaşımı temel alan Türkçe öğretim programları, fen bilgisi öğretim programları, hayat bilgisi dersi öğretim programları ve matematik öğretim programları üzerine yapılmış araştırmalar incelenmiş; söz konusu programlarda görülen program yapısı ve eğitim felsefesi yaklaşımının Türk dili ve edebiyatı programlarında görülüp görülmediği ya da ne derece görüldüğü incelenmiştir. Dil ve edebiyatın yapısı gereği birbirinden ayıramayacağı ve edebiyatın bir sanat olduğu gerçeği göz önünde bulundurularak öğretim programlarının incelenmesi öncesinde sanat, dil ve edebiyat konularında değerlendirmelerde bulunulmuştur.

BÖLÜM 4

4. YÖNTEM

Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının şiir ünitelerindeki etkinlikleri incelemek amacıyla hazırlanan bu çalışmada şiir ünitelerindeki etkinlikler içerik, şekil ve yapı, dil ve anlatım ve dönem ve yazar olmak üzere dört kategoride incelendi. Daha sonra şiir ünitesi etkinliklerinde yer verilen öğretim yöntem ve teknikleri için ayrı olarak kategoriler oluşturuldu. Etkinlikler bu kategorilere göre sınıflandırıldı ve çözümlendi.

4.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel desenli bir çalışmadır.

4.2. Araştırmanın Çalışma Nesnesi

Araştırma evrenini Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarındaki şiir metinleri ve etkinlikler oluşturmaktadır. Çalışma nesneleri aşağıda sıralanmıştır:

(2019) 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı, Ankara: MEB Yay.

(2019) 10.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı, Ankara: Bir-Yay Yay.

(2019) 11.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı, Ankara: MEB Yay.

(2019) 12.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı, Ankara: İlke Yay.

4.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmada, 2018 Türk Dili ve Edebiyatı ğretim Programı erevesinde Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından ders kitabı olarak onaylanmış ve araştırma sürecinde MEB’e bağlı okullarda okutulan MEB tarafından ve özel yayınevleri tarafından basımı ve dağıtımı yapılmış ders kitapları nitel araştırma yöntemlerinden “doküman analizi” yöntemiyle incelendi ve belirlenen metin ve etkinlikler içerik analizine tabi tutuldu.



BÖLÜM 5

5. BULGULAR

5.1. Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Şiir Ünitelerindeki Şiirde İçerik Kazanımına Yönelik Etkinliklerin Durumu

Tablo 1 İçeriğe yönelik etkinlikler

	İçerik		Okuma Kazanımı Toplam Etkinlik Sayısı	
	F	%	F	%
9.sınıf	5	16,66	30	100
10.sınıf	7	33,33	21	100
11.sınıf	3	14,28	21	100
12.sınıf	2	20	10	100

Tablo 1'de görüldüğü gibi 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 30'dur. Bu etkinliklerin %16,66'sı içerikle ilgilidir. 10.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 21'dir. Bu etkinliklerin %33,33'ü içerikle ilgilidir. 11.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 21'dir. Bu etkinliklerin %14,28'i içerikle ilgilidir. 12.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki toplam etkinlik sayısı 10'dur. Bu etkinliklerin %20'si içerikle ilgilidir.

9. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki şiirde içerik kazanımına yönelik etkinlikler

2. Etkinlik



*O gece ne kadar güzeldi mehtap
Gönülden fışkıran nağmeler gibi.
Ruhumu yıkayan bir seldi mehtap
En tatlı ilk ve son buseler gibi.*

*O gece o müthiş deniz durgundu,
Ömründe susmayan rüzgâr yorgundu,
En kara gönüller aya vurgundu
Leylâ'yı içinde bulan er gibi.*

Hüseyin Nihâl Atsız

a. Yukarıdaki şiirin temasını belirleyiniz.



Şekil 1 İçeriğe yönelik etkinlik, 9.sınıf S:74 E:2a

9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik içerik kazanımına yöneliktir. Hüseyin Nihâl Atsız'ın 'O Gece' adlı şiirinde tema buldurma üzerine planlanan etkinlik, metni anlama ve çözümleme bölümünden bağımsız olarak ayrı bir içerikle hazırlanmıştır. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur. Burada dikkat ettiğimiz husus seçilen şiirin bilinenden bilinmeyene ilkesine hizmet etmesi gerekliliğidir. 9.sınıf ders kitabında tema buldurmaya yönelik seçilen şiirin daha bilindik olması ve şiire kulakların aşına olması öğrencide öğrenme güdüsünü arttıracaktır. Ayrıca tema bulma yönüyle daha zengin içeriğe sahip olması Türk dili ve edebiyatı dersini henüz almaya başlayan öğrenciler için daha doğru seçim olacaktır.

2. Etkinlik

Şiirler	Epik Şiir	Lirik Şiir	Satirik Şiir	Didaktik Şiir	Pastoral Şiir
Kaldırımlar					
Yayla Dumanı					
Akıncı					
Kızılırmak Kıyıları					
Yaşamaya Dair					

a. Yukarıdaki tabloda verilen şiirlerin konularını belirleyiniz.

b. Bu belirlemelerden hareketle şiirlerin türlerini tablodaki ilgili yerlere işaretleyiniz.

Şekil 2 İçeriğe yönelik etkinlik, 9.sınıf S:102 E:2a,b

9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik içerik kazanımına yöneliktir. Etkinlik metin anlama ve çözümleme bölümünde yer alan şiir metinlerinin konularını ve türlerini buldurmaya yönelik hazırlanmıştır, metni anlama ve çözümleme bölümünün devamı niteliğindedir. Seçilen şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur. Anlam çözümleme tablosu şeklinde oluşturulan etkinlik bilgilerin sistemli öğrenimini sağlaması, bütünü göstermesi ve bilgileri analiz etme becerisi geliştirmesi yönleriyle anlamlı öğrenmeye fayda sağlayacaktır.

5. Etkinlik

*Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allahım bu çizgili yüz?*

*Bin gemle bağlanan yağız at şâha kalkıyor,
Gittikçe yükselen başı Allah'a kalkıyor!*

*yahut, kocaman gözlüklerin,
beyaz gömleğinle bir laboratuvar
insanlar için ölebileceksin,*

*İçimde damla damla bir korku birikiyor;
Sanıyorum, her sokak başını kesmiş devler...
Üstüme camlarını, hep simsiyah, dikeyiyor;
Gözüne mil çekilmiş bir âmdâ gibi evler.*

*Öyle dalmış ki yüzyıllar süren uykusuna,
Uyandırmazsan,
Uyanacak değil.*

a. Yukandaki dizelerde yer alan imgeleri bularak tabloya yazınız.
b. Bu imgelerin sizde çağrıştırdığı anlamları karşılanna yazınız.

İmge	Çağrıştırdığı Anlam

Şekil 3 İçeriğe yönelik etkinlik, 9.sınıf S:104 E:5a,b

9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik içerik kazanımına yöneliktir. Şiirde edebî sanat buldurma şeklinde planlanmıştır. Etkinlik metin anlama ve çözümleme bölümünden bağımsız hazırlanmıştır. Seçilen şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki şiirde içerik kazanımına yönelik etkinlikler

1. Aşağıda verilen koşmaları okuduğunuz koşuklarla konu ve yapı bakımından karşılaştırınız. Benzer ve farklı yönleri yazınız.

1	Bülbül ne yatarsın bahar erişt Ulu sular göl olduğu zamandır Kat kat oldu gül yaprağa karıştı Gene bülbül kul olduğu zamandır Karacaoğlu	
2	Seyyah oldum şu alemi gezerim Bir dost bulamadım gün akşam oldu Kendi efkarımca okur yazarım Bir dost bulamadım gün akşam oldu Kul Himmet	
3	Dadaloğlu yarın kavga kurulur Öter tüfek davulbazlar vurulur Nice koç yiğitler yere serilir Ölen ölür kalan sağlar bizindir Dadaloğlu	

2. Duygu ve düşünceleri coşkulu bir dille anlatan şiirlere lirik şiir, doğa güzelliklerini anlatan şiirlere pastoral şiir; yiğitlik, kahramanlık ve savaş temalarının işlendiği şiirlere epik şiir, bilgi vermeyi amaçlayan şiirlere didaktik şiir, toplumun aksayan yönlerini eleştiren şiirlere satirik şiir denir.

Okuduğunuz koşukların şiir türlerini aşağıdaki tabloya yazınız.

1. koşuk	
2. koşuk	
3. koşuk	

Şekil 4 İçeriğe yönelik etkinlik, 10.sınıf S:82 E:2

10.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinliğin ikinci bölümü içerik kazanımına yöneliktir. Şiir türlerini kavratma şeklinde planlanmıştır. Etkinlik metin anlama ve çözümleme bölümünden bağımsız ayrı içerikle hazırlanmıştır. Etkinliğe alınan şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur. Birinci etkinlik ortak kazanıma yönelik etkinliklerde ayrıca incelenecektir.

Etkinlik

1. Türkülerin genellikle bestelenip söylenmesi, türkünün hangi özelliğinden kaynaklanmaktadır?
2. Aşağıdaki türkülerin konularını tespit edip altlarına yazınız.

Turna gidersen Mardin'e
Turna yâre selam eyle
Karlı dağların ardına
Turna yâre selam eyle

Aşık Kerem

Girdim dostun bahçesine
Hayran oldum o dallara
Çiçeklerin rayhasına
Hayran oldum o dallara

Aşık Veysel

Ne ağlarsın benim zülfü siyahım
Bu da gelir bu da geçer ağlama
Göklere erişti figanım ahım
Bu da gelir bu da geçer ağlama

Aşık Daimi

Sarı saçlarına deli gönlümü
Bağlamışım çözülüyor Mührüban
Ayrılıktan zor belleme ölümü
Görmeyince sezilmiyor Mührüban

Abdurrahim Karakoç

Şekil 5 İçeriğe yönelik etkinlik, 10.sınıf S:100 E:2

10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinliğin ikinci bölümü içerik kazanımına yöneliktir. Şiirde konu buldurma şeklinde planlanmıştır. Etkinlik metni anlama ve çözümleme bölümünden bağımsız olarak ayrı içerikle hazırlanmıştır. Etkinliğe alınan şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

Etkinlik	
Aşağıdaki koşmaların türlerini tespit edip altlarına yazınız.	
Eğerleyin kır atımın ikisin Fethedeyim düşmanların hepisin Sabah namazında Bağdat kapısın Allah Allah deyip açtı Genç Osman Kul Mustafa 	Nesini söyleyim canım efendim Gayri düzen tutmaz telimiz bizim Arzuhal eylesem deftere sığmaz Omuzdan kesilmiş kolumuz bizim Serdari
Yarap bu ne ölüm bu nası zulum Ah edip de ağır başlar ağlıyor Çiçeği burnunda solan bu gülüm Toprağa karışan saçlar ağlıyor Efkari 	Gel dilberim kan eylenle Seni kandan sakınırım Doğan aydan esen yelden Seni günden sakınırım Âşık Ömer

Şekil 6 İçeriğe yönelik etkinlik, 10.sınıf S:103

10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik içerik kazanımına yöneliktir. Verilen şiirlerin türlerini kavratma şeklinde planlanan bu etkinlik sayfa 82'deki etkinliğin tekrarı niteliğindedir. Bu anlamda öğretim ilkelerinden ekonomiklik ilkesini karşılamamaktadır. Etkinlik metin anlama ve çözümleme bölümünden bağımsız ayrı içerikle hazırlanmıştır. Etkinliğe alınan şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

Etkinlik
1. Metin ve türle ilgili açıklamalarda verilen bilgilerden hareketle incelediğiniz gazellerde kullanılan mazmunları bulunuz. Bu mazmunların şiirde nasıl kullanıldığını belirleyiniz. 2. Okuduğunuz şiirde beyitlerin yeri değiştirildiğinde gazellerin anlamında bir değişme meydana geliyor mu? Açıklayınız. 3. Attila İlhan, "Hangi Edebiyat" isimli eserinde şöyle demektedir: "Râsih'in ünlü gazeli, Türk şiirinin geleneksel ahengini en tumturaklı şekliyle hissettiren görkemli gazellerindendir; ilk defa 1943'te mi, 44'te mi ne, okuyup çarpılmışım, yarabbi ne yaman bir sestir o." dedikten sonra gazelin beş beytini de eserine alır ve "Yattığın yer nur olsun Râsih efendi!" diyerek sözlerini tamamlar. Okuduğunuz gazel sizi nasıl etkiledi? Anlatınız.

Şekil 7 İçeriğe yönelik etkinlik, 10.sınıf S:106 E:1

10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinliğin birinci bölümü içerik kazanımına yöneliktir. Etkinlik şiirde mazmun bulma şeklinde planlanmıştır. Metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan şiirler üzerine oluşturulmuştur, metin anlama ve çözümleme devamı niteliğindedir. Seçilen şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

Etkinlik

1. Okuduğunuz şarkıyı bir çiçekle ifade etmek isteseniz hangi çiçeği seçerdiniz? Neden?
2. Nedim'in bir şarkısında "*Gülelim, oynayalım, kâm alalım dünyadan*" dizesiyle ifade ettiği hayat felsefesini okuduğunuz şiiri de düşünerek değerlendiriniz. Bu düşünceye katılıyor musunuz? Anlatınız.
3. Okuduğunuz şarkı ile kasideyi içerik ve şekil açısından karşılaştırınız.

Şekil 8 İçeriğe yönelik etkinlik, 10.sınıf S:114 E:1

10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik içerik kazanımına yöneliktir. Etkinlik metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan şiir üzerine planlanmıştır, metin anlama ve çözümleme bölümünün devamı niteliğindedir. Metafor benzetmesi şeklinde hazırlanan bu etkinlik iki unsuru ilişkilendirme, aralarında benzerlik kurma, yaratıcı düşünme gibi beceriler kazandırma noktasıyla fayda sağlayacaktır. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki şiirde içerik kazanımına yönelik etkinlikler

Etkinlik		
<i>Elhan-ı Şita</i> adlı şiirden alınan aşağıdaki dizelerde yer alan imgeleri bulunuz. İmgelerin sizde çağrıştırdığı anlamları karşısına yazınız.		
Dize	İmge	Çağrıştırdığı Anlam
Bir beyaz lerze, bir dumanlı uçuş		
Ey kebûterlerin neşideleri		
Dök ey semâ, revân-ı tabîat gunûdedir		
Bir bâd-ı hamûşun per-i sâfında uyuklar		
Karlar, bütün elhânı mezâmîr-i sükûtun		
Karlar, bütün ezhârı riyâz-i melekûtun		

Şekil 9 İçeriğe yönelik etkinlik 11.sınıf S:82

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik içerik kazanımına yöneliktir. Şiirde imge bulma şeklinde planlanmıştır. Etkinlik sayfa 74'deki etkinliğin ikinci bölümü ile aynı kazanıma yönelik hazırlanmıştır, bu etkinliğin tekrarı niteliğindedir. Bu anlamda etkinlik öğretim ilkelerinden ekonomiklik ilkesini karşılamamaktadır. Metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan şiir üzerine oluşturulmuştur, metin anlama ve çözümleme bölümünün devamıdır. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

3. Etkinlik					
Şiirler	Epik Şiir	Lirik Şiir	Satirik Şiir	Didaktik Şiir	Pastoral Şiir
Hürriyet Kasidesi					
Yağmur					
Sessiz Gemi					
Şehid yâhud Osman'ın Yüreği					
Küfe					

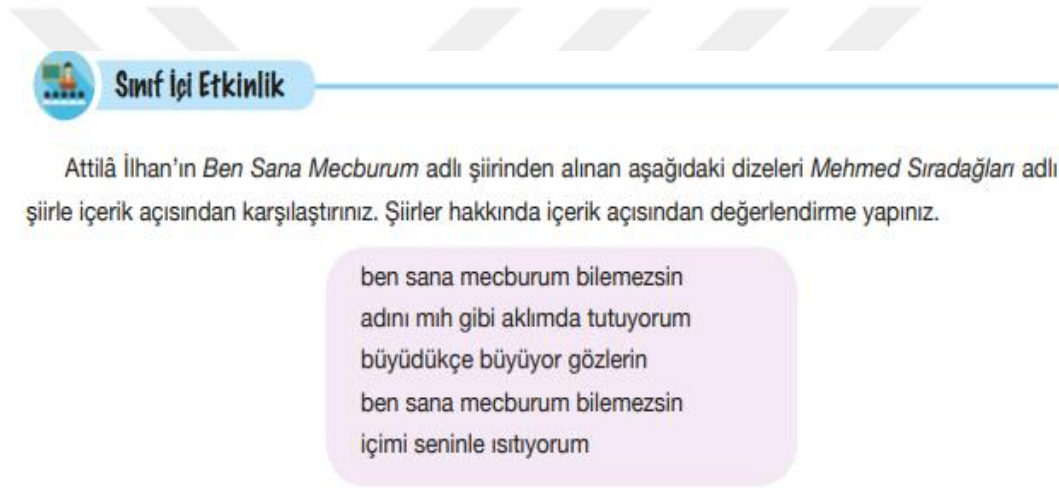
a. Yukarıdaki tabloda verilen şiirlerin konularını belirleyiniz.

b. Bu belirlemelerden hareketle şiirlerin türlerini tablodaki ilgili yerlere işaretleyiniz.

Şekil 10 İçeriğe yönelik etkinlik, 11.sınıf S:95 E:3a,b

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik içerik kazanımına yöneliktir. Etkinlikte birinci bölüm şiirlerin konularını buldurma şeklinde planlanmıştır. İkinci bölüm ise şiir türlerini belirlemeye yönelik anlam çözümleme tablosudur. Etkinlik metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan şiirler üzerine hazırlanmıştır, metin anlama ve çözümleme bölümünün devamı niteliğindedir. Seçilen şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

12. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki şiirde içerik kazanımına yönelik etkinlikler



Şekil 11 İçeriğe yönelik etkinlik, 12.sınıf S:93

12. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik içerik kazanımına yöneliktir. Etkinlik şiirde tema farklılıklarını kavratma şeklinde planlanmıştır. Attilâ İlhan'ın artık içeriğiyle karakteristik özelliğe ulaşan 'Ben Sana Mecburum' şiiriyle, metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan yine Attilâ İlhan'ın 'Mehmed Sıradağları' şiirini içerik yönüyle karşılaştırılması istenmiştir. Etkinliğe seçilen 'Ben Sana Mecburum' şiiri çok fazla bilinen ve sevilen bir şiirdir. Bu anlamda seçilen şiir öğretim ilkelerinden bilinenden bilinmeye ilkesine hizmet etmektedir. Etkinlik metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan şiir üzerine hazırlanmıştır, metin anlama ve çözümleme bölümünün devamı niteliğindedir. Seçilen şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

5.2.Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Şiir Ünitelerindeki Şiirde Şekil ve Yapı Kazanımına Yönelik Etkinliklerin Durumu

Tablo 2 Şekil ve yapıya yönelik etkinlikler

	Şekil ve Yapı		Okuma Kazanımı Toplam Etkinlik Sayısı	
	F	%	F	%
9.sınıf	13	43,33	30	100
10.sınıf	3	14,28	21	100
11.sınıf	5	23,80	21	100
12.sınıf	0	0	10	100

Tablo 2'de görüldüğü gibi 9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 30'tur. Bu etkinliklerin %43,33'ü şekil ve yapıyla ilgilidir. 10.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 21'dir. Bu etkinliklerin %14,28'i şekil ve yapıyla ilgilidir. 11.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 21'dir. Bu etkinliklerin %23,80'i şekil ve yapıyla ilgilidir. 12.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 10'dur. Bu etkinliklerde sadece şekil ve yapıyla ilgili etkinliğe rastlanamamıştır.

9. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki şiirde şekil ve yapı kazanımına yönelik etkinlikler

2. Etkinlik

*O gece ne kadar güzeldi mehtap
Gönülden fışkıran nağmeler gibi.
Ruhumu yıkayan bir seldi mehtap
En tatlı ilk ve son buseler gibi.*

*O gece o müthiş deniz durgundu,
Ömründe susmayan rüzgâr yorgundu,
En kara gönüller aya vurgundu
Leylâ'yı içinde bulan er gibi.*

Hüseyin Nihâl Atsız



a. Yukarıdaki şiirin temasını belirleyiniz.

b. Şiirin nazım birimini belirleyiniz.

Şekil 12 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 9.sınıf S:74 E:2b

9. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinliğin ikinci bölümü şekil ve yapı kazanımına yöneliktir. Etkinlik şiirde nazım birimini buldurma şeklinde planlanmıştır fakat bu anlamda yetersiz görülmüştür. Nazım birimleri arasındaki farkı görmek adına karşılaştırmalı bir etkinlik planlanması bilgileri analiz etme noktasında daha yararlı olacaktır. Etkinlik metin anlama ve çözümleme bölümünden bağımsız hazırlanmıştır.

1. Etkinlik

*Nasıl da çınlıyor kulaklarım,
Dağlar, ormanlar sürükleniyor sularla...*

Coşkun Ertepinar

a. Yukarıdaki dizelerde asonansları ve aliterasyonları bulunuz.

b. Dizelerdeki asonans ve aliterasyonların şiire katkısını belirtiniz.

Şekil 13 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 9.sınıf S:82 E:1a,b

9. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinliğin ikinci bölümü şekil ve yapı kazanımına yöneliktir. Verilen şiirde asonans ve aliterasyonları buldurma şeklinde

planlanmıştır. Etkinlik metin anlama ve çözümlleme bölümünden bağımsızdır. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

2. Etkinlik

<i>Burcu burcu yayla kokar, ellerin Türkü türkü, mâni mâni dillerin</i> Dilâver Cebeci	<i>sahici mi elinden tuttuğum o kartal kanadı sen tuttun acıdan benim ellerim kanadı</i> Turgut Uyar
<i>Hâtırası bile yabancı gelir. Hayata beraber başladığımız Dostlarla da yollar ayrıldı bir bir;</i> Cahit Sıtkı Tarancı	<i>Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı: İlerle! Bir yaz günü geçtik Tuna'dan kaafilerle...</i> Yahya Kemal Beyatlı

a. Yukarıdaki şiirlerin kafiyelerini bulunuz.

b. Şiirlerde kullanılan kafiyelerin türlerini kutucuklara yazınız.

Şekil 14 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 9. Sınıf S:83 E:2a,b

9. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik şekil ve yapı kazanımına yöneliktir. Verilen şiirlerin kafiyelerini buldurma şeklinde planlanmıştır. Etkinlik metin anlama ve çözümlleme bölümünden bağımsızdır. Etkinliğe alınan şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

3. Etkinlik



*Ne sabahı göreyim, ne sabah görüneyim;
Gündüzler size kalsın, verin karanlıkları!
Islak bir yorgan gibi, sımsıkı bürüneyim;
Örtün, üstüme örtün, serin karanlıkları.*

- Yukarıdaki dizelerde ölçüyü ve durakları bulunuz.
- Ölçü ve durağın şiire katkısını ifade ediniz.

Şekil 15 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 9.sınıf S:83 E:3a,b

9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik şekil ve yapı kazanımına yöneliktir. Birinci bölüm şiirde ölçü ve durakları buldurmaya, ikinci bölüm ise ölçü ve durağın şiire katkısı kavratmaya yöneliktir. Etkinlik metin anlama ve çözümlemeden bağımsızdır. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

5. Etkinlik



Şiirler	Hece Ölçüsü	Aruz Ölçüsü	Serbest Ölçü
<i>Kardaş, senin dediklerin yok, Halay çekilen toprak bu toprak değil. Çık hele Anadoluya, Kamyonlarla gel, kağnılarla gel gayrı, O kadar uzak değil.</i>			
<i>Gümüş bir dumanla kapandı her yer; Yer ve gök bu akşam yayla dumanı; Sürüler, çimenler, sarı çiçekler, Beyaz kar, yeşil çam yayla dumanı!</i>			
<i>Cennette bugün gülleri açmış görürüz de Hâlâ o kızıl hâtıra titrer gözümüzde!</i>			

- Yukarıdaki şiirlerin ölçü türlerini tablo üzerine işaretleyiniz.
- Kullanılan ölçü türlerinin şiirlere katkısını açıklayınız.

Şekil 16 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 9.sınıf S:84 E:5a,b

9. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik şekil ve yapı kazanımına yöneliktir. Birinci bölüm verilen şiirler üzerinde ölçü buldurma, ikinci bölüm ise ölçü türlerinin şiire katksını kavratma şeklinde planlanmıştır. Birinci bölümde üç farklı şiirden kesitler verilmiş ve hece, aruz ve serbest ölçü sınıflaması yapılması istenmiştir. Burada öğretim programında yer alan (MEB, 2018:19) aruz ölçüsü buldurma çalışması yapılmaması gerektiği dikkate alınmamıştır. Etkinlik metin anlama ve çözümleme bölümünden bağımsız hazırlanmıştır. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

7. Etkinlik

GEMİCİLER

*Biz dalgalar, fırtınalar kahramanı yititleriz.
Ufuklardan ufuklara haber sorar, gezeriz.
Güneşlerde uyuklayan yamaçları,
Kalbi durgun tarlaları bıraktık.
Gölge veren ağaçları
Sevmiyoruz biz artık.
Sevgilimiz,
Ey deniz!*

*İşte biz:
Nihayetsiz
Mavilikler yolcusu!
Ruhumuzun kardeşidir
Güneşlerde parlayan bu yeşil su.
Bayrağımız yeşil sular ateşidir.
Biz bayrağın fedaisi sayısız Türk genciyiz.
Biz hilale şan arayan korku bilmez gemiciyiz.
Ey vatandan müjdelerle bize kadar gelen rüzgâr!
O sarışın sahillerde kara gözlü genç kızlar,
Yaz gecesi mehtap ile konuşurken,
Doğru söyle, sordular mı bizleri?..
Nasıl cevap verdi gökten
Gemimizin rehberi,
O vefakâr
Yıldızlar?..*

*Poyraz var;
Yelken dolar.
Gemi sanki kanatlı!
Enginlerde pembe güneş
Gülümserken bu yolculuk ne tatlı!
Çal sazını kalenderce yigit kardeş!
Nağmelerin yorulmayan dalgalardan bahtiyar.
Gönderelim bu ahengi o sevgili yurda kadar...*



Enis Behiç Koryürek

a. Yukarıdaki şiirin ahenk ve şekil özelliklerini belirleyiniz.

b. Bu şiirde dizelerin uzunluğu kısalığı aracılığı ile içeriğin görsel olarak şiirin şekline nasıl yansıtıldığını açıklayınız.

Şekil 17 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 9.sınıf S:85 E:7a,b

9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik şekil ve yapı kazanımına yöneliktir. Şiirde ahenk ve şekil özelliklerini buldurma şeklinde planlanmıştır. Etkinlik metin anlama ve çözümlemeden bağımsız hazırlanmıştır. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

8. Etkinlik

Çapraz Kafiye

*İçimde damla damla bir korku birikiyor;
Sanıyorum, her sokak başını kesmiş devler...
Üstüme camlarını, hep simsiyah, diyor;
Gözüne mil çekilmiş bir âmâ gibi evler.*

Necip Fazıl Kısakürek

..... Kafiye

*Belki rüyâlarındır bu tâze açmış güller,
Bu yumuşak aydınlık dalların tepesinde,
Bitmeyen aşk türküsü kumruların sesinde,
Rüyâsı ömrümüzün çünkü eşyaya siner*

Ahmet Hamdi Tanpınar

..... Kafiye

*Ben de duman olsam senin yerine,
Dağılsam dağların şu mahşerine;
Güzelin saçına ve gözlerine
Ben girsem, ben dolsam yayla dumanı!*

Ömer Bedrettin Uşaklı

..... Kafiye

*Bu dağlar mı o dağlar
Top sesleriyle çağlar,
O kanlı mâcerâyı
Söyler, söyler de ağlar.*

Hüseyin Suad Yalçın

a. Yukarıdaki şiirlerin kafiye örgüsünü tespit ederek tablodaki uygun yerlere örnekteki gibi yazınız.

b. Kafiye örgüsünün şiire katkısını yukarıdaki örneklerden hareketle ifade ediniz.

Şekil 18 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik 9.sınıf S:86 E:8a,b

9. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik şekil ve yapıya yöneliktir. Şiirde kafiye örgüsünü buldurma şeklinde planlanmıştır. Fakat daha önce sayfa 83'de ikinci etkinlikte kafiye buldurma çalışması yapılmıştır. Kafiye bulma ve kafiye örgüsü bulma çalışmasının aynı etkinlikte olması öğretim ilkelerinden ekonomiklik ilkesini karşılamış olacaktır aynı zamanda etkinliğin bütünü göstermesi yönüyle bilgileri analiz etmeyi kolaylaştıracaktır. Etkinlik metin anlama ve çözümlemeden bağımsız hazırlanmıştır. Seçilen şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

1. Etkinlik

a. *Yaşamaya Dair* adlı şiirdeki ahenk unsurlarını belirleyiniz.

b. *Yaşamaya Dair* adlı şiirdeki imgeleri ve söz sanatlarını belirleyiniz.

İmge	
Söz sanatları	

Şekil 19 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 9.sınıf S:102 E:1a

9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinliğin birinci bölümü şekil ve yapı kazanımına yöneliktir. Şiir üzerinde ahenk unsurlarını buldurma şeklinde planlanmıştır. Daha önceki etkinliklerde ayrı ayrı ahenk unsurları buldurma çalışmaları yapılmıştır. Bu anlamda etkinlik daha önceki etkinliklerin tekrarı niteliğindedir ve öğretim ilkelerinden ekonomiklik ilkesini karşılamamaktadır. Metin anlama ve çözümleme bölümündeki şiir üzerine planlanmıştır, metin anlama ve çözümleme bölümünün devamı niteliğindedir. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki şiirde şekil ve yapı kazanımına yönelik etkinlikler

Etkinlik

1. Metin ve türle ilgili açıklamalarda verilen bilgilerden hareketle incelediğiniz gazelerde kullanılan mazmunları bulunuz. Bu mazmunların şiirde nasıl kullanıldığını belirleyiniz.
2. Okuduğunuz şiirde beyitlerin yeri değiştirildiğinde gazellerin anlamında bir değişme meydana geliyor mu? Açıklayınız.
3. Atilla İlhan, “Hangi Edebiyat” isimli eserinde şöyle demektedir: “Râsîh’in ünlü gazeli, Türk şiirinin geleneksel ahengini en tumturaklı şekliyle hissettiren görkemli gazellerindendir; ilk defa 1943’te mi, 44’te mi ne, okuyup çarpılmışım, yarabbi ne yaman bir sestir o.” dedikten sonra gazelin beş beytini de eserine alır ve “Yattığın yer nur olsun Râsîh efendi!” diyerek sözlerini tamamlar. Okuduğunuz gazel sizi nasıl etkiledi? Anlatınız.

Şekil 20 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik 10.sınıf S:106 E:2

10.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinliğin ikinci bölümü şekil ve yapı kazanımına yöneliktir. Divân edebiyatında şiir yapısını kavratmaya yönelik planlanmıştır. Etkinlik metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan şiir üzerine hazırlanmıştır, metin anlama ve çözümleme bölümünün devamı niteliğindedir. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki şiirde şekil ve yapı kazanımına yönelik etkinlikler

Etkinlik

- a. *Yağmur* adlı şiirde ahengi sağlayan öğeleri (ölçü, kafiye, redif, asonans, aliterasyon vb.) belirleyerek sınıfta sergileyebileceğiniz şekilde çalışma kartları hazırlayınız.
- b. Hazırladığınız çalışmayı sınıfta sununuz.

Şekil 21 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 11.sınıf S:79 E:a,b

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik şekil ve yapı kazanımına yöneliktir. Şiirde ahengi sağlayan öğeleri kavratmaya yönelik planlanmıştır. Etkinlik metin anlama ve çözümlemeye alınan şiir üzerine hazırlanmıştır, metin anlama ve çözümleme

bölümünün devamı niteliğindedir. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

2. Etkinlik

Sen raksına dalarken için titrer derinden
Çiçekli bir sahnede bir beyaz kelebeğin,
Bizim de kalbimizi kımlıdır yerinden
Toprağa diz vuruşu dağ gibi bir zeybeğin.

a. Yukarıdaki dizelerde ölçüyü ve durakları bulunuz.

b. Dörtlüğün kafiye örgüsünü, kafiye ve rediflerini tespit ediniz.

c. Ölçü, durak, kafiye örgüsü, kafiye ve rediflerin şiire katkısını yukarıdaki örnekten hareketle ifade ediniz.

Şekil 22 Şekil ve yapıya yönelik etkinlik, 11.sınıf S:95 E:a,b,c

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik şekil ve yapı kazanımına yöneliktir. Şiirde ahenk unsurlarını buldurma şeklinde planlanmıştır. Fakat etkinlik sayfa 79'daki etkinlikle aynı kazanımlara göre hazırlanmıştır. Bu anlamda bu etkinliğin tekrarı niteliğindedir ve öğretim ilkelerinden ekonomiklik ilkesini karşılamamaktadır. Etkinlik metin anlama ve çözümlemeden bağımsız olarak hazırlanmıştır. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

12. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki şiirde şekil ve yapı kazanımına yönelik etkinlikler

12. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında sadece şekil ve yapıya yönelik etkinlik bulunmamaktadır.

5.3. Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Şiir Ünitelerindeki Şiirde Dil ve Anlatım Kazanımına Yönelik Etkinliklerin Durumu

Tablo 3 Dil ve anlatıma yönelik etkinlikler

	Dil ve Anlatım		Okuma Kazanımı Toplam Etkinlik Sayısı	
	F	%	F	%
9.sınıf	5	16,66	30	100
10.sınıf	1	4,76	21	100
11.sınıf	6	28,57	21	100
12.sınıf	1	10	10	100

Tablo 3'de görüldüğü gibi 9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 30'dur. Bu etkinliklerin %16,66'sı dil ve anlatımla ilgilidir. 10.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 21'dir. Bu etkinliklerin %4,76'sı dil ve anlatımla ilgilidir. 11.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 21'dir. Bu etkinliklerin %28,57'si dil ve anlatımla ilgilidir. 12.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 10'dur. Bu etkinliklerin %10'u dil ve anlatımla ilgilidir.

9. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki şiirde dil ve anlatım kazanımına yönelik etkinlikler

3. Etkinlik

*Bir gün dolu dizgin boşanan atlarımızla
Yerden yedi kat arşa kanatlandık o hızla...*

Edebî sanat:

Açıklama:

.....

.....

.....

*Ilık karanlık şarkı söylerdi,
Ay ışığı öperdi susamış toprağı.*

Edebî sanat:

Açıklama:

.....

.....

.....

*Uzanıverse gövdem, taşlara boydan boya;
Alsa buz gibi taşlar alnımdan bu ateşi.*

Edebî sanat:

Açıklama:

.....

.....

.....

*İstanbul konuşması
En saf, en ince bize*

Edebî sanat:

Açıklama:

.....

.....

.....

a. Yukarıdaki şiirlerde bulunan edebî sanatları ve bu sanatların nasıl yapıldığını ilgili yerlere yazınız.

b. Edebî sanatların şiire katkısını bu örneklerden hareketle açıklayınız.

Şekil 23 Dil ve anlatıma yönelik etkinlik, 9.sınıf S:103 E:3a,b

9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik dil ve anlatım kazanımına yöneliktir. Şiirde edebî sanat buldurma şeklinde planlanmıştır. Etkinlik metin anlama ve çözümleme bölümünden bağımsız hazırlanmıştır. Seçilen şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

4. Etkinlik

*Beni içlerine aldın ağ gibi,
Doldun gözlerime bir rüya gibi;
Ben de güneş gibi, yüce dağ gibi
İçinde kaybolsam yayla dumanı!*

a. Yukarıdaki dörtlükte geçen teşbihleri bulunuz.

b. Bulduğunuz teşbihlerin öğelerini tabloya yazınız.

Benzeyen				
Kendisine benzetilen				
Benzetme yönü				
Benzetme edatı				

Şekil 24 Dil ve anlatıma yönelik etkinlik 9.sınıf S:103 E:4a,b

9. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik dil ve anlatım kazanımına yöneliktir. Şiirde edebî sanatlardan teşbih sanatı buldurma şeklinde planlanmıştır. Metin anlama ve çözümleme bölümünden bağımsız hazırlanmıştır. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki şiirde dil ve anlatım kazanımına yönelik etkinlikler

Etkinlik

1. Duygu ve düşünceleri zarafet (çekici, hoş giden) ölçüleri içinde söylemek nefesin en belirgin özelliğidir.

Bu bilgiye göre zarafetle söylenen bölümleri tespit ediniz.

2. Aşağıda verilen metni okuyunuz. Kaygusuz Abdal'ın elindeki dünyevi imkânları bırakarak bir tekkeye derviş olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

“Alaiye (Alanya) beyinin oğlu Gaybi, avlanırken attığı okla bir geyiği koltuğundan vurur. Yaralı geyik kaçır, Gaybi arkasından kovalar. Geyik Abdal Musa'nın tekkesine girer, arkasından Gaybi de girer, dervişlerden geyiği sorar. Dervişler geyiği görmediklerini söylerler. Tekkenin şeyhi Abdal Musa gelir koltuğunun altından kanlı oku çıkararak Gaybi'ye verir. Gaybi okunu tanır ve Abdal Musa'ya bağlanır. Alanya beyi oğlunu tekkeden kurtarmak ister ama Gaybi, Musa'dan ayrılmaz. Bütün dünya saltanatını bırakıp derviş olur. www.aregem.kulturturizm.gov.tr”

Şekil 25 Dil ve anlatıma yönelik etkinlik 10.sınıf S:96 E:1

10.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlikte birinci bölüm dil ve anlatım kazanımına yöneliktir. Metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan şiir üzerine oluşturulmuştur, metin anlama çözümlemenin devamı niteliğindedir. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki şiirde dil ve anlatım kazanımına yönelik etkinlikler

Etkinlik



a. *Hürriyet Kasidesi*'nden alınan aşağıdaki beyitlerde kullanılan edebî sanatları ve bu sanatların nasıl yapıldığını tablodaki ilgili yerlere yazınız.

I

Ziyâ dūr ise evc-i rif'atinden ızırârîdir
Hicâb etsün tabîat yerde kalmış kâbiliyyetden

II

Vatan bir bî-vefâ nâzende-i tannâza dönmüş kim
Ayırmaz sâdikân-ı aşkını âlâm-ı gurbetden

III

Ne efsûnkâr imişsin âh ey didâr-ı hürriyet
Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esâretten

Beyit	Edebî Sanat	Nasıl Yapıldığı
I		
II		
III		

b. Bu beyitlerdeki imge ve edebî sanatların işlevlerini belirleyiniz.

Şekil 26 Dil ve anlatıma yönelik etkinlik 11.sınıf S:74 E:a,b

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinliğin birinci bölümü dil ve anlatım kazanımına yöneliktir. Etkinlik şiirde edebî sanat buldurma şeklinde planlanmıştır. Metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan şiir üzerine oluşturulmuştur, metin anlama ve çözümlemenin devamı niteliğindedir. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

1. Etkinlik

a. Okuduğunuz şiirlerde gerçek anlamın mı yoksa mecaz anlamın mı baskın olduğunu belirleyiniz.

b. Aynı şiirlerde cümle kuruluşlarının genellikle kurallı mı yoksa kuralsız mı (devrik) olduğunu belirleyiniz.

c. Tespitlerinizden hareketle anlam özelliğinin ve cümle kuruluşunun şiire katkısını değerlendiriniz.

Şekil 27 Dil ve anlatıma yönelik etkinlik 11.sınıf S:94 E:1a,b,c

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik dil ve anlatım kazanımına yöneliktir. Şiirde dil ve anlatım unsurlarını buldurma şeklinde planlanmıştır. Etkinlik metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan şiir üzerine oluşturulmuştur. Metin anlama ve çözümlemenin devamı niteliğindedir. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

Etkinlik

a. Heyder Baba'ya *Selâm* adlı şiirden alınan aşağıdaki dizelerde kullanılan edebî sanatları ve bu sanatların nasıl yapıldığını tablodaki ilgili yerlere yazınız.

I. Ağ bulutlar köyneklerin sıhanda

III. Heyder Baba, gün daluvı dağlasın

II. Derdlerimiz goy dikelsin dağ olsun

IV. Üzün gülsün bulahların ağlasın

V. Bilmez idim döngeler var dönüm var,
İtginlik var, aynılık var ölüm var

Dize	Edebî Sanat	Nasıl Yapıldığı
I		
II		
III		
IV		
V		

b. Bu dizelerdeki imge ve edebî sanatların işlevlerini belirleyiniz.

Şekil 28 Dil ve anlatıma yönelik etkinlik, 11.sınıf S:100 E:a,b

11. sınıf Türk dili edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik dil ve anlatım kazanımına yönelik hazırlanmıştır. Şiirde imge ve edebî sanatları buldurma şeklinde planlanmıştır. Etkinlik sayfa 74 ve 82'deki etkinliklerle aynı kazanıma yönelik hazırlanmıştır, bu etkinliklerin tekrarı niteliğindedir ve öğretim ilkelerinden ekonomiklik ilkesini karşılamamaktadır. Etkinlik metin anlama ve çözümlemeye alınan şiir üzerine hazırlanmıştır, metin anlama ve çözümlemenin devamıdır. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

12. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki şiirde dil ve anlatım kazanımına yönelik etkinlikler



Sınıf İçi Etkinlik

Aşağıdaki metinlerde bazı kalıp ifadelerin altları çizilmiştir. Bunlara benzer ifadeleri *Kerem Gibi* adlı şiirden bulunuz. Şairin, halk şiirinin bu anlatım olanaklarından yararlanmasını değerlendiriniz.

I. Metin

Aldı Aslı:

Ne gezersin melul melul bu yerde
Aman Kerem beni rüsva eyleme.
Düşürsün beni onulmaz derde
Aman Kerem beni rüsva eyleme.

Aldı Kerem:

Gece gündüz zari zari ağlarım
Yâre giden yollar duman Yarabbi.
Bu dünyaya geldim gitmek için ya
Gitmeden kavuşturun aman Yarabbi.

Kerem ile Aslı

Anonim

II. Metin

Dedim dilber yanakların kızarmış
Dedi çiçek taktım gül yarasıdır
Dedim dane dane olmuş benlerin
Dedi zülfüm değdi tel yarasıdır
(...)

Dedim bu Ömer'in aklını aldın
Dedi, sevdiğine pişman mı oldun
Dedim dilber niçin sararıp soldun
Dedi hep çektiğim dil yarasıdır

Âşık Ömer

12. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik dil ve anlatım kazanımına yöneliktir. Etkinlik şiirde dil ve anlatım unsurlarını bulma şeklinde planlanmıştır. Metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan şiir üzerine hazırlanmıştır, metin anlama ve çözümlemenin devamı niteliğindedir. Etkinliğe alınan öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygun değildir fakat karşılaştırma amacıyla etkinliğe alınmıştır. Metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

5.4. Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Şiir Ünitelerindeki Şiirde Dönem ve Yazar Kazanımına Yönelik Etkinliklerin Durumu

Tablo 4 Dönem ve yazara yönelik etkinlikler

	Dönem ve Yazar		Okuma Kazanımı Toplam Etkinlik Sayısı	
	F	%	F	%
9.sınıf	0	0	30	100
10.sınıf	5	23,80	21	100
11.sınıf	4	19,04	21	100
12.sınıf	2	20	10	100

Tablo 4'te görüldüğü gibi 9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 30'dur. Bu etkinliklerden hiçbiri sadece dönem ve yazarla ilgili değildir. 10.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 21'dir. Bu etkinliklerin %23,80'i dönem ve yazarla ilgilidir. 11.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 21'dir. Bu etkinliklerin %19,04'ü dönem ve yazarla ilgilidir. 12.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 10'dır. Bu etkinliklerin %20'si dönem ve yazarla ilgilidir.

9. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki şiirde dönem ve yazar kazanımına yönelik etkinlikler

9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında sadece dönem ve yazar kazanımına yönelik etkinlik bulunamamıştır.

10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki şiirde dönem ve yazar kazanımına yönelik etkinlikler



2. Karamanoğlu Mehmet Bey: “Şimden gerü hiç gimesne divanda, dergahda, bergahda ve dahi her yerde Türk dilinden özge söz söylemeye”

Kaşgarlı Mahmut: “Derdini dinletebilmek ve Türklerin gönlünü alabilmek için onların dille-riyle konuşmaktan başka çare yoktur. Türk dilini öğrenmek vacip (çok gerekli) bir iş olur; yok, bu söz doğru değilse akıl da bunu emreder.”

Karamanoğlu Mehmet Bey ve Kaşgarlı Mahmut’un Türkçeye bakış açılarını değerlendiriniz.

3. Ben bu kitaba hikmet, seci (nesirde yapılan kâfiye), atalar sözü, şiir, nesir gibi peylerle süs-liyerek hece harfleri sırasınca tertip ettim. İrdemen(beğensin) onu yerinde bulsun, arayan sarasında araşan diye her kelimeyi yerli yerine koydum; derinliklerini alana çıkardım; katılıklarını yumuşat-tım. Yıllarca birçok güçlülere göğüs gerdim. Bu lügat kitabını baştan sonuna dek sekiz ayrımda topladım.

Dîvânu Lugati’t-Türk

Kaşgarlı Mahmut, sözlüğünü yazarken nasıl bir yöntem izlemiştir? Bunu, günümüz sözlükle-riyle karşılaştırınız.

Şekil 30 Dönem ve yazara yönelik etkinlik, 10.sınıf S:89 E:2,3

10.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik dönem ve yazar kazanımına yöneliktir. Argümantasyona yer verilen bu etkinlikte dönemin yazarlarının döneme bakış açılarını kavratma ve günümüzle kıyaslamasını yaptırma şeklinde planlanmıştır. Etkinliğe alınan kesitler dönemin dil özelliklerini kavratmaya yöneliktir. Fakat sayfa 86' da metin anlama ve çözümleme bölümüne Dîvânu Lugati't Türk'ten nesir türünde alıntı yapılmıştır. Şiir ünitesi

için bu uygun değildir. Metin anlama ve çözümleme bölümüne geçiş dönemi eseri Dîvânü Lugatî't Türk'ten şiir örnekleri alınmalıydı ve etkinlikte bu argümantasyon şiir üzerinden sağlanmalıydı.

4. *Bilgili söz pend nasihat edeb
Biliglignî öğdi Acem hem Arab
Tavarsızka bilgi tükenmez tavar
Nesepsizke bilgi yirilmez neseb*

Yukarıda Atabetü'l Hakayık'tan, farklı birimlerle yazılmış metin parçaları verilmiştir. Bu durum Geçiş Dönemi eserlerinin hangi özelliğinden kaynaklanmaktadır? Aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

Şekil 31 Dönem ve yazara yönelik etkinlik, 10.sınıf S:90 E:4

10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik dönem ve yazar kazanımına yöneliktir. Geçiş dönemi eserlerinin özelliklerini kavratma şeklinde planlanmıştır. Etkinlik eksik hazırlanmıştır. 'Yukarıda farklı birimlerle yazılmış metin parçaları verilmiştir.' diye ifade kullanılmıştır fakat yukarıda Atabetü'l Hakayık'tan sadece bir dördlüğe yer verilmiştir. Bu anlamda etkinliğin amaca hizmet etmesi mümkün değildir. Etkinlik metin anlama ve çözümlemeden bağımsız hazırlanmıştır. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

2. Aşağıda verilen metni okuyunuz. Kaygusuz Abdal'ın elindeki dünyevi imkânları bırakarak bir tekkeye derviş olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

“Alaiye (Alanya) beyinin oğlu Gaybi, avlanırken attığı okla bir geyiği koltuğundan vurur. Yaralı geyik kaçır, Gaybi arkasından kovalar. Geyik Abdal Musa'nın tekkesine girer, arkasından Gaybi de girer, dervişlerden geyiği sorar. Dervişler geyiği görmediklerini söylerler. Tekkenin şeyhi Abdal Musa gelir koltuğunun altından kanlı oku çıkararak Gaybi'ye verir. Gaybi okunu tanır ve Abdal Musa'ya bağlanır. Alanya beyi oğlunu tekkeden kurtarmak ister ama Gaybi, Musa'dan ayrılmaz. Bütün dünya saltanatını bırakıp derviş olur. www.aregem.kulturturizm.gov.tr

Şekil 32 Dönem ve yazara yönelik etkinlik, 10.sınıf S:96 E:2

10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik dönem ve yazar kazanımına yöneliktir. Etkinlik şiir kazanımlarıyla ilişkilendirilmemiştir. Kaygusuz Abdal'ın derviş olma hikayesi anlatılmış, şairliğine ve şiir örneklerine yer verilmemiş sadece derviş olması hakkında değerlendirme istenmiştir. Bu anlamda etkinliğin amaca hizmet etmesi mümkün değildir. Etkinlik metin anlama ve çözümlemeden bağımsız hazırlanmıştır.

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki şiirde dönem ve yazar kazanımına yönelik etkinlikler

- 
- “ Dalsın yakında
gözlerim artık
son uykuma
Gördüm ve anladım
yaşamak macerasını
Hulyası kalmayınca
hayatın ne zevki var
Bitsin, hayırlısıyla bu
beyhude sonbahar!.”*

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik dönem ve yazar kazanımına yöneliktir. Etkinlik Yahya Kemal'i anlatan belgeselleri izleme ödevi şeklinde planlanmıştır. Metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan Yahya Kemal şiiri üzerine Yahya Kemal'in hayatını belgeseller üzerinden tanıtmaya amacı güdülmüştür. Belgeseller öğrencinin birden fazla duyusuna hitap ettiği için öğrenmede kalıcılığa fayda sağlayacaktır. Etkinlik metin anlama ve çözümleme bölümünün devamı niteliğindedir. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

76



Ünlü romancımız Yaşar Kemal, Nâzım Hikmet için aşağıdaki değerlendirmelerde bulunmuştur. Verilen metni okuyunuz. Yaşar Kemal'e katılır mısınız? Düşüncelerinizi belirtiniz.

“Nâzım Hikmet, büyük halk ozanlarının son büyük halkasıdır. Türk dili var oldukça Nâzım Hikmet de var olacaktır. Onun dil anlayışı -halkın dili ile şiir dilini inanılmaz bir zenginliğe ulaştırması- kendisinden sonra gelen nesiller için bir okul olmuştur. Bizim şiirimizde olduğu kadar, hikâyemizde ve romanımızda da Nâzım Hikmet'in büyük etkisi vardır. Eğer Nâzım Hikmet gibi büyük bir yol gösterici gelmeseydi, bizim edebiyatımız bu seviyeye çıkamazdı. Onun büyük şairliği kadar edebiyatımızda açtığı yeni yol da önemlidir.”

Şekil 34 Dönem ve yazara yönelik etkinlik, 12.sınıf S:96

12. Sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik dönem ve yazar kazanımına yöneliktir. Argümantasyon tekniğine yer verilen etkinlik, Yaşar Kemal'in Nâzım Hikmet hakkındaki düşüncelerini değerlendirme şeklinde planlanmıştır. Sınıf dışı olarak belirtilmiştir fakat sınıf içi etkinlik özelliğindedir. Metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan Nâzım Hikmet'in şiiri üzerine hazırlanmıştır, metin anlama ve çözümlemenin devamı niteliğindedir. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.



Sınıf Dışı Etkinlik

Şairname; âşıklar tarafından genellikle 11 hece ile yazılan/söylenen, çağdaşı yahut kendilerinden önce yaşamış şairlerin mahlaslarına ve onları niteleyen birtakım vasıflarına yer verilen şiirlere denir. Âşık Şeref Taşlıova da 22 şairnamede sözü edilen bir ozandır. Aşağıda bunlardan bazıları örneklenmiştir. Bunlardan yola çıkarak Âşık Şeref Taşlıova'nın kültür-sanat hayatımızdaki yeri hakkında bir değerlendirme yazısını defterinize yazınız.

1. Metin

Dinle bu sözümlü Ozan Şeref'im
Evvela vatana selamım götür
Kurduğın o bağlar açtı mı yaprak
Diktiğim fidana selamım götür
Murat Çobanoğlu

2. Metin

Üstadım sözlerin sarıh
Şeref Taşlı'ova müsterih
Coşarî

3. Metin

Çobanoğlu, Şeref gelirse hırsla
Bülbüller bahçeden kalkar bilirim
Tokatlı Pürvan

Şekil 35 Dönem ve yazara yönelik etkinlik, 12.sınıf S:132

12. Sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik yazar ve dönem kazanımına yöneliktir. Verilen şiir örneklerinden yola çıkarak Âşık Şeref Taşlıova'nın kültür-sanat hayatımızdaki yerini anlatan bir değerlendirme yazısı ev ödevi şeklinde planlanmıştır. Etkinlik metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan Âşık Şeref Taşlıova'nın şiiri üzerine hazırlanmıştır, metin anlama ve çözümleme bölümünün devamı niteliğindedir. Seçilen şiirler öğretim programında belirtilen özelliklere uygundur.

5.5. Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Şiir Ünitelerindeki Birden Fazla Kazanıma Yönelik Etkinliklerin Durumu

Tablo 5 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlikler

	Şekil İçerik		Şekil Dönem		İçerik Dil		İçerik Dönem		Şekil İçerik Dil		İçerik Dönem		Şekil İçerik Dil Dönem		Toplam Etkinlik Sayısı	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
9.sınıf	3	10	2	6,66	2	6,66	0	0	0	0	0	0	0	0	30	100
10.sınıf	2	9,52	0	0	0	0	1	4,76	1	4,76	0	0	1	4,76	21	100
11.sınıf	0	0	0	0	1	4,76	0	0	0	0	0	0	2	9,52	21	100
12.sınıf	1	10	0	0	0	0	2	20	0	0	1	10	1	10	10	100

Tablo 5'de görüldüğü gibi 9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 30'dur. Bu etkinliklerin %10'u şekil ve yapı ve içerikle ilgilidir. %6,66'sı şekil ve yapı ve dönem ve yazarla ilgilidir. %6,66'sı içerik ve dil ve anlatımla ilgilidir. Bütün kazanımlara yönelik etkinliğe rastlanamamıştır. 10.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 21'dir. Bu etkinliklerin %9,52'si şekil ve yapı ve içerikle ilgilidir. %4,76'sı içerik ve dönem ve yazarla ilgilidir. %4,76'sı şekil ve yapı, içerik ve dil ve anlatımla ilgilidir. %4,76'sı ise bütün kazanımlara (şekil ve yapı, içerik, dil ve anlatım, dönem ve yazar) yönelik hazırlanmıştır. 11.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 21'dir. Bu etkinliklerin %4,76'sı içerik ve dil ve anlatımla ilgilidir. %9,52'si bütün kazanımlara yönelik hazırlanmıştır. 12.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki okuma kazanımının toplam etkinlik sayısı 10'dur. Bu etkinliklerin %10'u şekil ve içerikle ilgilidir. %20'si içerik ve dönem ve yazarla ilgilidir. %10'u içerik, dil ve anlatım ve dönem ve yazarla ilgilidir. %10'u ise bütün kazanımlara yönelik hazırlanmıştır.

9. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki birden fazla kazanıma yönelik etkinlikler

1. Etkinlik

Türk Şiiri Nazım Biçimleri	Gazel	Mâni	Sone	Tuyuğ	Semai	Serbest Nazım	Kaside	Destan
Divan şiiri nazım biçimleri								
Halk şiiri nazım biçimleri								
Batı etkisindeki Türk şiiri nazım biçimleri								

a. Yukarıdaki nazım biçimlerini ait oldukları şiir geleneğine göre tabloya işaretleyiniz.

b. Tespitlerinizden hareketle nazım biçimi ile şiir geleneği arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

Şekil 36 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 9.sınıf S:74 E:1b

9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinliğin ikinci bölümü birden fazla kazanıma yöneliktir. Şekil ve yapıya ve dönem ve yazara hitap eden bu etkinlik, nazım biçimi ile şiir geleneği arasındaki ilişkiyi anlam çözümleme tablosu ile kavratma şeklinde planlanmıştır. Etkinlik metin anlama ve çözümlemeden bağımsız hazırlanmıştır.

6. Etkinlik

KİLİM

(...)

Sakladığım baharlar nerde bu kilim için,
Nerde yıllarca önce, ben sana...
Ne yaptın baharları, baharsız çok çiğ, topraklarda...
Çok çiğ, çiçek –hiç yok– hani bu kilimde?
Hani beyaz, beyaz, beyaz... Beyazları ne yaptın?
Çok çiğ bu kızgın yaz, çiğ bu karakış!
Bâri biraz kışlarda... Çıplak, çok çiğ!
Çok çiğ bu çığlık, bu en bol renk: Kara! Ben sana
Hiç kara koyma demiştim, nereden düştü, çok çiğ

(...)

Çok çiğ kesik öksürük, çiğ çatlak çağıldı.

(...)

Behçet Necatigil

a. Yukarıdaki şiiri bir arkadaşınıza yüksek sesle okutunuz.

b. Şiirdeki “ç” seslerinin telaffuzunun şiirin içeriğini yansıtmadaki rolünü tartışınız.

Şekil 37 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 9.sınıf S:84 E:6a,b

9. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik birden fazla kazanıma yöneliktir. Dil ve anlatımın içeriğe katkısını kavratma şeklinde planlanmıştır. Metin anlama ve çözümleme bölümünden bağımsız hazırlanmıştır. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki birden fazla kazanıma yönelik etkinlikler

Etkinlik

1. Aşağıda verilen koşmaları okuduğunuz koşuklarla konu ve yapı bakımından karşılaştırınız. Benzer ve farklı yönleri yazınız.

1	<i>Bülbül ne yatarsın bahar erişti Ulu sular göl olduğu zamandır Kat kat oldu gül yaprağa karıştı Gene bülbül kul olduğu zamandır Karacaoğlu</i>	
2	<i>Seyyah oldum şu alemi gezerim Bir dost bulamadım gün akşam oldu Kendi efkarımca okur yazarım Bir dost bulamadım gün akşam oldu Kul Himmet</i>	
3	<i>Dadaloğlu yarın kavga kurulur Öter tüfek davulbazlar vurulur Nice koç yiğitler yere serilir Ölen ölür kalan sağlar bizimdir Dadaloğlu</i>	

Şekil 38 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 10.sınıf S:82 E:1

10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik birden fazla kazanıma yöneliktir. Etkinlik verilen şiirlerin konu ve yapı bakımından kıyaslaması şeklinde planlanmıştır. Metin anlama ve çözümlemeden bağımsız oluşturulmuştur. Seçilen şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

Etkinlik

1. Daha önce okuduğunuz Yusuf ve Zeliha mesnevisi ile okuduğunuz Kutadgu Bilig'i aşağıdaki özelliklere göre karşılaştırınız.

	Yusuf ve Zeliha	Kutadgu Bilig
Konu		
Ölçü		
Dil		
Nazım Şekli		

Şekil 39 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 10.sınıf S:89 E:1

10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik birden fazla kazanıma yöneliktir. Metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan şiirler üzerinden içerik, şekil ve yapı, dil ve anlatım karşılaştırması şeklinde planlanmıştır. Şiir ünitesi kazanımlarından aynı anda üç kazanıma hizmet eden bu etkinlik anlam çözümleme tablosuyla bütünsel öğrenme sunmuştur. Metin anlama ve çözümleme bölümünün devamı niteliğindedir. Seçilen şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

Etkinlik

Daha önce incelediğiniz Rasih'in şiiri Gazel-I ile Bâki'nin şiiri Gazel-II'yi aşağıda verilenlere göre karşılaştırınız.

	GAZEL-I	GAZEL-II
Gazel Türü (Konu bakımından)		
Kafiye Şeması		
Dil ve Üslup		
Hitap Edilen Kişi		

Şekil 40 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 10.sınıf S:108

10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik birden fazla kazanıma yöneliktir. Şiir ünitesi kazanımlarının bütüne (içerik, şekil ve yapı, dil ve anlatım, dönem ve yazar) hitap etmektedir. İki farklı şairin gazellerini tüm yönden karşılaştırma üzerine planlanan bu etkinlik, tüm kazanımları sunması yönüyle 10. sınıf şiir ünitesinde en kapsamlı etkinlik olarak görülmüştür. Bütünü aynı anda göstermesi öğrencinin tüm bilgileri analiz etmesini kolaylaştıracaktır. Metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan şiirler üzerine planlanan etkinlik metin anlama ve çözümlemenin devamı niteliğindedir. Seçilen şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

Etkinlik

1. Okuduğunuz şarkıyı bir çiçekle ifade etmek isterseniz hangi çiçeği seçerdiniz? Neden?
2. Nedim'in bir şarkısında "*Gülelim, oynayalım, kâm alalım dünyadan*" dizesiyle ifade ettiği hayat felsefesini okuduğunuz şiiri de düşünerek değerlendiriniz. Bu düşünceye katılıyor musunuz? Anlatınız.
3. Okuduğunuz şarkı ile kasideyi içerik ve şekil açısından karşılaştırınız.

Şekil 41 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 10.sınıf S:114 E:2,3

10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinliğin ikinci bölümü birden fazla kazanıma yönelik hazırlanmıştır. Şiir içerisinden alınan dize ile Nedim'in hayat felsefesini analiz ettirmeye yönelik hazırlanan bu etkinlik aynı anda içerik ve dönem ve yazar kazanımlarına hitap etmektedir. Üçüncü bölüm de birden fazla kazanıma yönelik hazırlanmıştır. Metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan şarkı ile kaside arasında şekil ve içerik kıyaslaması yaptırmak amacıyla planlanan etkinlik metin anlama ve çözümleme bölümünün devamı niteliğindedir. Seçilen şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki birden fazla kazanıma yönelik etkinlikler

Etkinlik



a. *Merdiven* adlı metinle ilgili eleştiri yazıları bulup okuyunuz.

b. Okuduğunuz eleştiri yazılarını kendi yorumlarınızla karşılaştırınız.

Şekil 42 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 11.sınıf S:84 E:a,b

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik birden fazla kazanıma yöneliktir. Metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan *Merdiven* şiiri üzerine eleştiri yazıları okuma olarak ev ödevi şeklinde planlanan etkinlik şiir kazanımları üzerine tüm yönden analiz imkânı sağlamaktadır. Fakat etkinlik geri dönüt noktasında eksik bırakılmıştır. Etkinliğin ikinci bölümünde yer alan eleştiri yazılarını kendi yorumlarınızla karşılaştırın ifadesi yerine sınıf ortamında arkadaşlarınızla değerlendirin şeklinde olması bilgileri karşılıklı analiz etmeyi sağlayacak ve verilen ev ödevinden ne kadar dönüt alındığı görülmüş olacaktır. Aynı zamanda öğrenciler arasında iş birlikçi öğrenme imkânı sağlayacaktır. Etkinlik metin anlama ve çözümlemenin bölümüne alınan şiir üzerine hazırlanmıştır. Metin anlama ve çözümleme bölümünün devamı niteliğindedir. Seçilen şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

12. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki birden fazla kazanıma yönelik etkinlikler



Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın *İstanbul Fetih Destanı* ve Orhan Seyfi Orhon'un *İstanbul'un Fethi* şiirlerini, Arif Nihat Asya'nın *Fetih Marşı* şiiri ile içerik ve biçim açısından karşılaştırınız.

İSTANBUL FETİH DESTANI DESTAN ÖNÜ

(...)

Can ile ten susamış, susamış,
Geçmiş de nice güzeller aradan.
Osmanlı padişahı Sultan Mehmet,
Bir seher, kadırgalarını yürütmüş karadan.
Aşk ile dizdiği toprakları bir bir dizmiş.
Çevirmiş hülyanın her yanını.
Lale gibi vermiş, bir akşam güneşinde,
Yiğit yeniçeri canını.

Eski İstanbul, çok eski,
Rüzgâr, şahadete varasın, es ki.

Dil farkı, din farkı iyice azalmış o demlerde,
Bir sis ki bahçeleri, yüzü, cihanı kaplar.
Tekrar güne çıkmış, tekrar hayata, mahzenlerden,
Nur ve hayal olmuş ellerin yazdığı kitaplar.
Yürümüş yürümüş hilâlleri Türklerin,
Allahın havalanna, yalnız ve tek.
Serdengeçtilerle, akıncılarla
Buradan başlamış dünyayı sevmek.

Eski İstanbul, hem rahat, hem eski,
Yaşamayı öyle tez ki

Fazıl Hüsnü Dağlarca

İSTANBUL'UN FETHİ

I

Gün batmada İstanbul'un üstünde Haliç'ten,
Bir renge bürünmüş yanyor Marmara içten.
Durgunlaşıp engin, silinirken kırıksıklar,
Oklar gibi fıskırmada her yandan ışıklar...
Bir pembe bulut bağı delinmiş kanamakta,
Yorgun uyuyan tekneler altında uzakta.
Altındır ufuk çizgisi, altındır akisler,
Altın tozu halinde iner her yana sisler...
Durgun sular üstünde kesik vakvakalarla,
Uçmakta gümüş martılar, altın gagalarla.
Gök şimdi yeşil, şimdi kızıl, şimdi turuncu,
Camilerin andırmada mermerleri tuncu
Kandır dağılan şimdi günün battığı terden,
Kandır sızan etrafa alev pencerelerden.
Kandır görünen Fatih'in altın âleminde,
Fethin yine İstanbul o en kanlı deminde:
(...)

Orhan Seyfi Orhon

Şekil 43 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 12.sınıf S:100

12. Sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik birden fazla kazanıma yöneliktir. Şekil ve yapı ve içerik kazanımlarına hitap eden bu etkinlik yer verilen şiirleri biçim ve içerik yönünden karşılaştırma şeklinde planlanmıştır. Metin anlama ve çözümlemeden bağımsız hazırlanmıştır. Seçilen şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.



II. Yeni şairleri, kelime ile anlam arasındaki geleneksel dengeyi değiştirmişlerdir. Alışılmamış söz dizimleriyle kelimelere yeni anlamlar yüklemişler, böylece kelimelerin çağrışım gücünü genişletmeyi hedeflemişlerdir.

1. Siz de okuduğunuz *Durma Susuzluğa* ve Paul Eluard'ın *Acının Başkenti* şiirlerinden bu tür kullanıma örnekler gösteriniz.

Paul Eluard, Fransız edebiyatında gerçeküstü şiirin temsilcisi bir şairdir. Yeni anlatım teknikleri ile düş ve gerçek ilişkisini ele almış, bilinçaltı yansıtma kuramına uygun şiirler yazmıştır. İspanyol sürrealist ressam Salvador Dali de *Portrait of Paul Eluard* adlı tablosunda, arkadaşı Paul Eluard'ı sanat anlayışına uygun olarak resmetmiştir.

2. Bu tabloyu incerseniz şair, şiir ve ressam arasındaki ilişkiyi sürrealizm açısından nasıl değerlendirirsiniz?

3. Her şiirin yanında o şiirin içeriğine ya da kimi özelliklerine yönelik resimlerin çizildiğini hayal ediniz. Böyle bir çalışmanın yapıldığı eserlerin yararları neler olurdu? Düşüncelerinizi belirtiniz.

Şekil 44 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 12.sınıf S:114 E:2,3

12. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik birden fazla kazanıma yöneliktir. Birinci bölüm II. Yeni şairlerinin şiirin içeriği ve dil ve anlatımında yaptığı değişiklikleri kavratma şeklinde planlanmıştır. Aynı anda içerik, şekil ve yapı, dönem ve yazar kazanımlarına yönelik hazırlanan bu etkinlik metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan şiirler üzerine hazırlanmıştır, metin anlama ve çözümleme bölümünün devamı niteliğindedir. Seçilen şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur. İkinci bölüm şiirin içeriği ile dönem ve yazarı arasındaki ilişkiyi resim sanatçılarının sanat anlayışlarıyla karşılaştırma şeklinde planlanmıştır. Araştırma ödevi şeklinde planlanan etkinlik, resim sanat eserine ulaşılabilecek doğru kaynağı vermemesi noktasıyla eksik kalmıştır. Etkinliğin üçüncü bölümü, ikinci bölümün tekrarı niteliğindedir. Yine şiiri oluşturan unsurlar ile resim sanatı kıyaslaması planlanmıştır. Fakat burada 'şiirin içeriği ya da kimi özellikleri' şeklinde ifade kullanılmıştır. Bu ifade daha fazla açılmalıdır. Bu şekilde etkinlik amaca hizmet etme noktasında eksik kalacaktır. 'Kimi özellikleri' yerine içerik ve dönem olarak açıkça belirtilmelidir. Resim sanatıyla şekil ve yapı ve dil ve anlatım kıyaslaması mümkün değildir.



Sınıf İçi Etkinlik

Okuduğunuz *Nar* adlı şiiri aşağıda ve diğer sayfada verilen metinlerle karşılaştırınız. Tespit ettiğiniz ortak noktaları defterinize yazınız.

1. Metin

Hızır Paşa bizi berdar etmeden,
 Açılın kapılar Şah'a gidelim,
 Siyaset günleri gelip çatmadan,
 Açılın kapılar Şah'a gidelim.

Bunda bilmeyeni bildirirler mi
 Eli bağlı namaz kıldırırlar mı
 Yoksa Şah diyeni öldürürler mi
 Açılın kapılar Şah'a gidelim.

Aslımız Muhammet kıyman cellatlar
 Üstümüzde bite davacı otlar
 Ölüm Allah emri ya eziyetler
 Açılın kapılar Şah'a gidelim.

Pir Sultan Abdal

2. Metin

Emirdağı birbirine ulalı
 Altın yüzük parmağında dolalı
 Başın mı büyüdü gelin olalı
 (...)

Emirdağlarına kara gidelim
 Ayvadan usandık nara gidelim
 (...)

(Derleyen: Halil Rifat Aydemir,
 Afyon, Emirdağı yöresi türküsü)

Şekil 45 Birden fazla kazanıma yönelik etkinlik, 12.sınıf S:123

12. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlik birden fazla kazanıma yöneliktir. Metin anlama ve çözümleme bölümüne alınan şiir ile etkinliğe alınan şiirler ile karşılaştırma şeklinde planlanmıştır. Etkinlik verilen şiirler üzerine karşılaştırma istemiştir fakat bu karşılaştırmanın hangi yönlerden olacağı belirtilmemiştir. Bu anlamda etkinlik amaca hizmet etme noktasında eksik kalacaktır. Biz bu etkinliği bütün şiir kazanımları olarak düşündük. Bu anlamda etkinlikte içerik, şekil ve yapı, dil ve anlatım ve dönem ve yazar olarak karşılaştırma ölçütü belirtilmelidir. Etkinlik metin anlama ve çözümlemenin devamı niteliğindedir. Etkinliğe seçilen 1. metin öğretim programında belirtilen dönem özelliğine uygun değildir. Öğretim programında 12. sınıf içeriğinde halk şiiri örneklerinin 20. yüzyıldan alınması gerektiği belirtilmiştir. (MEB, 2018:59)

5.6. Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Şiir Ünitelerindeki Etkinliklerde Öğretim Tekniklerine Yer Verilme Durumu

Tablo 6 Öğretim tekniklerine yer verilen etkinlikler

	Tekniklere Yer Verilme Durumu		Toplam Etkinlik Sayısı	
	F	%	F	%
9.sınıf	5	15,62	32	100
10.sınıf	3	13,04	23	100
11.sınıf	6	25	24	100
12.sınıf	4	33,33	12	100

Tablo 6'da görüldüğü gibi 9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki toplam etkinlik sayısı 32'dir. Bu etkinliklerin %15,62'sinde öğretim tekniklerine yer verilmiştir. 10.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki toplam etkinlik sayısı 23'tür. Bu etkinliklerin %13,04'ünde öğretim tekniklerine yer verilmiştir. 11.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki toplam etkinlik sayısı 24'tür. Bu etkinliklerin %25'inde öğretim tekniklerine yer verilmiştir. 12.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki toplam etkinlik sayısı 12'dir. Bu etkinliklerin %33,33'ünde öğretim tekniklerine yer verilmiştir.

Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında öğretim tekniklerine yer verilen etkinlikler

Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında anlam çözümleme tablosu, metin oluşturma ve iş birliğine dayalı öğretim tekniklerine, 10. Sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında sergi, metin oluşturma ve iş birliğine dayalı öğretim tekniklerine, 11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında anlam çözümleme tablosu, ev ödevi, metin oluşturma ve sunum tekniklerine, 12. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında sergi, ev ödevi, metin oluşturma ve iş birliğine dayalı öğretim tekniklerine yer verilmiştir.

Anlam çözümleme tablosu tekniği

1. Etkinlik

Türk Şiiri Nazım Biçimleri	Gazel	Mâni	Sone	Tuyuğ	Semai	Serbest Nazım	Kaside	Destan
Divan şiiri nazım biçimleri								
Halk şiiri nazım biçimleri								
Batı etkisindeki Türk şiiri nazım biçimleri								

a. Yukarıdaki nazım biçimlerini ait oldukları şiir geleneğine göre tabloya işaretleyiniz.

b. Tespitlerinizden hareketle nazım biçimi ile şiir geleneği arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

Şekil 46 Anlam çözümleme tablosu tekniği, 9.sınıf S:74 E:1

9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlikte öğretim tekniklerinden bireysel öğretim tekniği olan anlam çözümleme tablosuna yer verilmiştir. Anlam çözümleme tablosu bilgilerin sistemli öğretimini sağlamakta, bilgileri analiz etmeyi kolaylaştırmakta ve böylelikle bütünsel öğrenme ortamı oluşturmaktadır. Aynı zamanda 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında sayfa 84'te 5. etkinlikte ve sayfa 102'de 2. etkinlikte, 11.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında sayfa 95'te 3. etkinlikte anlam çözümleme tablosuna yer verilmiştir.

Öğrenme galerisi tekniği

Etkinlik

a. Yağmur adlı şiirde ahengi sağlayan öğeleri (ölçü, kafiye, redif, asonans, aliterasyon vb.) belirleyerek sınıfta sergileyebileceğiniz şekilde çalışma kartları hazırlayınız.

b. Hazırladığınız çalışmayı sınıfta sununuz.

Şekil 47 Öğrenme galerisi tekniği, 11.sınıf S:79

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki şiirde şekil ve yapıyı kavratmaya yönelik hazırlanan bu etkinlikte grupla öğretim tekniklerinden olan öğrenme galerisi tekniğine yer verilmiştir. Fakat teknik eksik bırakılmıştır. Öğrenme galerisinde öğrencilere birlikte öğrenme

fırsatı sunulur. Öğrencilerin hazırladığı ve panoya astığı kartları tek tek dolaşması bilgi eksiklerinin tanınması ve kapatılması gerekmektedir.

Ev ödevi tekniği

Etkinlik

a. TRT tarafından hazırlanan *İstiklâl Şairi-Mehmet Âkif Ersoy* adlı belgeseli izleyiniz.

b. Belgeselden sanatçıyla ilgili öğrendiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Şekil 48 Ev ödevi tekniği, 11.sınıf S:92

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki bu etkinlikte bireysel öğretim tekniklerinden ev ödevi tekniğine yer verilmiştir. Ev ödevleri öğrencilere öğrendiklerini pekiştirme imkânı sağlar, bilgilerin kalıcılığını artırır. Ev ödevi tekniğine ayrıca 11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında sayfa 86'da ve 12. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında sayfa 117 ve 132'de yer verilmiştir.

Metin Oluşturma/Yazma tekniği

Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında her üniteye yazma bölümüne yer verilmiştir. Şiir ünitlerinde şiir yazma çalışmaları hazırlanmıştır. 9. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında sayfa 107'de, 10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında sayfa 115'te, 11 sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında sayfa 101'de 12. Sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında sayfa 134'de yazma tekniğine yer verilmiştir. Ayrıca 10.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında okuma kazanımı bölümünde sayfa 100'de yazma tekniğine yer verilmiştir. Yazma çalışmaları öğrenciye bilgiyi uygulama fırsatı tanıdığından bilgilerin kalıcılığı daha fazla olacaktır. Dikkat edilecek nokta ise yazma çalışmalarının süreç temelli ilerletilmesidir.

Sunum tekniği

1. Etkinlik



Hazırlıklı konuşma aşamaları doğrultusunda, kendinize yakın bulduğunuz şiir anlayışı ile ilgili kısa bir konuşma yapınız. Konuşurken doğru telaffuzun gerektirdiği boğumlama, vurgulama, tonlama ve duraklamaya dikkat ediniz; gereksiz ses ve kelimeler kullanmaktan kaçınınız. Konuşmanızın içeriğini terim, alıntı, söz sanatları vb. unsurlardan yararlanarak zenginleştiriniz. Konuşmanızı görsel unsurlarla destekleyiniz.

Şekil 49 Sunum tekniği, 11.sınıf S:102 E:1

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında sözlü iletişim çalışmalarında yer alan bu etkinlikte anlatım yöntemi tekniklerinden sunum tekniğine yer verilmiştir. Etkinlikte öğrenciden kendisine yakın bulduğu şiir anlayışı üzerine sunum yapması istenmiştir. Burada öğrencinin yakın bulduğu şiir anlayışını seçebilmesi öğretim ilkelerinden yakından uzağa ilkesine hizmet etmektedir. Fakat kullanılan teknik gelenekseldir, kalıcılığı en az olan öğretim yöntemi ve tekniğidir.

İş birliğine dayalı öğretim tekniği

Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında her ünitenin sonunda yazma bölümünden sonra sözlü iletişim çalışmalarına yer verilmiştir. Şiir ünitelerinde 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında sayfa 107'de, 10.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında sayfa 115'de, 12.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında sayfa 136'da sözlü iletişim kazanımı doğrultusunda şiir dinletisi hazırlama çalışmalarına yer verilmiştir. Öğrencilerin birlikte bir projede çalışması, süreci birlikte ilerletmesi ve bir ürünü birlikte ortaya koyması onların sosyal yeterliliklerini geliştirecek ve ortak çalışabilme becerisi geliştirecektir. Aynı zamanda yaparak yaşayarak öğrenme fırsatı sunan bu teknik öğrencilerin bilgileri içselleştirmesine fayda sağlayacaktır.

5.7. Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Şiir Ünitelerindeki Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Tablo 7 Etkinliklerin sınıf düzeylerine göre dağılımı

	Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı		Şiir Üniteleri Toplam Etkinlik Sayısı	
	F	%	F	%
			91	100
9.sınıf	32	35,16		
10.sınıf	23	25,27		
11.sınıf	24	26,37		
12.sınıf	12	13,18		

Tablo 7'de görüldüğü gibi şiir ünitelerindeki toplam etkinlik sayısı 91'dir. Bu etkinliklerin %35,16'sı 9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında, %25,27'si 10.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında, %26,37'si 11.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında, %13,18'i 12.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında yer almaktadır.

BÖLÜM 6

6. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Tartışma ve Sonuç

Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının şiir ünitelerinde yer alan etkinliklerin sınıf düzeylerine göre dağılımını belirleyip, etkinlikleri içerik, şekil ve yapı, dil ve anlatım ve dönem ve yazar kazanımları olmak üzere sınıflandırdık. Daha sonra şiir ünitelerinde öğretim tekniklerine yer verilme durumunu inceledik.

Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının şiir ünitelerindeki toplam etkinlik soru sayısı 91'dir. Etkinlik tablolarında birden fazla etkinlik sorusuna yer verilmiştir. Bu etkinliklerin %35,16'sı 9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında, %25,27'si 10.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında, %26,37'si 11.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında, %13, 18'i 12.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında bulunmaktadır. Sonuçlardan anlaşılabacağı üzere en fazla etkinliğe 9.sınıf ders kitabında yer verilmiştir. Ondan sonra 11.sınıf, 10.sınıf ve en az etkinlikle 12.sınıf gelmektedir.

9. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabı inceleme sonuçları

9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında toplam 32 (%35,16) tane etkinlik bulunmaktadır. Bu etkinliklerin 30'u okuma, 1'i yazma, 1'i ise sözlü iletişim bölümündedir. Okuma kazanımları bölümünde 5 tane etkinlik içeriğe (%16,66), 13 tane şekil ve yapıya (%43,33), 5 tane dil ve anlatıma (%16,66), 3 tane etkinlik şekil ve yapı ve içeriğe (%10), 2 tane etkinlik şekil ve yapı ve dönem ve yazara (%6,66) 2 tane etkinlik içerik ve dil ve anlatıma (6,66) yönelik olarak hazırlanmıştır. 9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında tüm kazanımlara ve sadece dönem ve yazara yönelik etkinlik bulunmamaktadır.

1. 9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki etkinliklerde kazanımların tutarlı ve eşit şekilde dağıtılmadığı tespit edilmiştir. 13 tane şekil ve yapıya yönelik etkinliğe yer verilirken sadece dönem ve yazara yönelik etkinliğe yer verilmemiştir. Bu anlamda etkinliklerin kazanımları öğretim programında belirtilen hedef kazanımlara kısmen uygundur.

2. Etkinliklerin kendinden önceki konu bütünlüğüyle ilişkili olduğu tespit edilmiştir.
3. Etkinliklere seçilen şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.
4. Etkinliklerin metin anlama ve çözümleme bölümlerinin devamı niteliğinde hazırlandığı tespit edilmiştir. Etkinlikleri metin anlama ve çözümleme bölümlerinden ayıran tek farklılığın etkinlik başlığı altında ayrı tablolar açılmış olmasıdır. Bazı etkinlikler metin anlama ve çözümleme bölümünün devamı bazı etkinlikler ise bağımsız etkinliklerdir. Sayfa 102'de 1.etkinlik metin anlama ve çözümlemenin devamı iken sayfa 103'de yer alan 3. etkinlik bağımsız olarak hazırlanmıştır. Bu durum etkinliklerin belli bir düzene göre hazırlanmadığını göstermektedir.
5. Bazı etkinliklerde öğretim ilkelerinden bilinenden bilinmeyene ilkesi göz ardı edilmiştir.
6. Bazı etkinliklerde seçilen içerik kazanım için yetersiz kalmıştır. Sayfa 74'deki 1. etkinlik bu duruma örnektir.
7. Sayfa 83 ve 86'daki etkinlikler aynı amaca hizmet eden etkinliklerdir. Birleştirilmesi öğretim ilkelerinden ekonomiklik ilkesine katkı sağlayacaktır.
8. Bazı etkinlikler aynı kazanıma hizmet etmektedir. Birbirini tekrar eden ve aynı tip etkinlikler dersin monotonlaşmasına sebep olacaktır. Sayfa 102'deki etkinlik daha önceki etkinliklerin tekrarı niteliğindedir. Daha önceki alan çalışmalarında Burcu Oral (2011), Meryem Korkmaz Yıldırım (2011) Sultan Kılıç (2019) Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarındaki etkinliklerin birbirini tekrar ettiğini tespit etmişlerdir. Bu anlamda ders kitaplarında geçen süreyle bu noktada gelişim göstermediği görülmüştür.

9. Sayfa 84'teki 5. etkinlikte şiirde ölçü türlerini buldurmaya yönelik etkinlik hazırlanmıştır. Etkinlikte 3 farklı şiirden kesitler verilmiş ve hece, aruz ve serbest ölçü sınıflaması yapılması istenmiştir. Burada öğretim programında yer alan (MEB, 2018:19) aruz ölçüsü buldurma çalışması yapılmaması gerektiği ifadesi göz ardı edilmiştir. Bu duruma 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabının 2018'de öğretim programı yenilendikten sonra güncellenmemesinin, hâlâ eski ders kitabının kullanılıyor olmasının neden olduğu düşünülebilir.

10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabı inceleme sonuçları

10.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında toplam 23 tane (%25,27) etkinlik bulunmaktadır. Bu etkinliklerin 21'i okuma, 1'i yazma, 1'i sözlü iletişim bölümündedir. Okuma kazanımları bölümünde 7 tane etkinlik içeriğe (%33,33), 3 tane şekil ve yapıya (%14,28), 1 tane dil ve anlatıma (%4,76), 5 tane dönem ve yazara (%23,80), 2 tane şekil ve yapı ve içeriğe (%9,52), 1 tane içerik ve dönem ve yazara (%4,76), 1 tane şekil ve yapı, içerik ve dil ve anlatıma (%4,76), 1 tane de bütün kazanımlara (içerik, şekil ve yapı, dil ve anlatım, dönem ve yazar) (%4,76) yönelik hazırlanmıştır.

1. 10.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki etkinliklerin kazanımlara orantılı dağıtıldığı tespit edilmiştir. Etkinliklerin kazanımları öğretim programında belirtilen hedef kazanımlara uygundur.
2. Etkinliklerin 9.sınıf ders kitabındaki gibi düzensiz hazırlandığı görülmüştür. Bazı etkinlikler metin anlama ve çözümleme bölümünün devamı şeklinde bazı etkinlikler ise bağımsız hazırlanmıştır.
3. Her etkinliğin kendinden önceki konu bütünlüğüyle ilişkili olduğu tespit edilmiştir.
4. Sayfa 89'daki etkinliğin bağlı olduğu metin anlama ve çözümleme bölümüne şiir yerine nesir metni alınmıştır. Bunun dışında seçilen şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

5. Sayfa 90'daki etkinlik eksik hazırlanmıştır.
6. Sayfa 96'daki etkinliğin ikinci bölümü şiir kazanımına yönelik değildir. Bunun dışında etkinliklerin hedef kazanımları öğretim programında belirtilen kazanımlara uygundur.
7. Sayfa 103'deki etkinlik sayfa 82'deki etkinliğin tekrarı niteliğindedir.

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabı inceleme sonuçları

11. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında toplam 24 tane (%26,37) etkinlik bulunmaktadır. Bu etkinliklerin 21'i okuma, 1'i yazma, 2'si de sözlü iletişim bölümündedir. Okuma kazanımları bölümünde 3 tane etkinlik içeriğe (%14,28), 5 tane şekil ve yapıya (%23,80), 6 tane dil ve anlatıma (%28,57), 4 tane dönem ve yazara (%19,04), 1 tane içerik ve dil ve anlatıma (4,76) 2 tane bütün kazanımlara (%9,52) yönelik hazırlanmıştır.

1. 11.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki etkinlikler kazanımlara kısmen orantılı dağıtılmıştır. Etkinliklerin kazanımları öğretim programında belirtilen hedef kazanımlara kısmen uygundur.
2. Etkinlikler diğer sınıf düzeylerinde olduğu gibi düzensiz hazırlanmıştır. Bazı etkinlikler metin anlama ve çözümleme bölümünün devamı şeklinde bazı etkinlikler ise bağımsız hazırlanmıştır.
3. Her etkinliğin kendinden önceki konu bütünlüğüyle ilişkili olduğu tespit edilmiştir.
4. Etkinliklere seçilen şiirler öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur.

5. Sayfa 82, 95, 100'deki etkinlikler daha önceki etkinliklerle aynı kazanımlara yönelik hazırlanmıştır, bu etkinliklerin tekrarı niteliğindedir.
6. Sayfa 84'deki etkinlik geri dönüt noktasıyla eksik bırakılmıştır.

12. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabı inceleme sonuçları

12. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında toplam 12 tane (%13,18) etkinlik bulunmaktadır. Bu etkinliklerin 10'u okuma, 1'i yazma, 1'i sözlü iletişim bölümündedir. Okuma kazanımları bölümünde 2 tane etkinlik içeriğe (%20), 1 tane etkinlik dil ve anlatıma (%10) 2 tane etkinlik dönem ve yazara (%20), 1 tane etkinlik içerik ve şekil ve yapıya (%10), 2 tane içerik ve dönem ve yazara (%20), 1 tane içerik, dil ve anlatım ve dönem ve yazara (%10), 1 tane etkinlik bütün kazanımlara (%10) yönelik hazırlanmıştır.

1. 12.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki etkinliklerin kazanımlara kısmen orantılı dağıtılmıştır. Sadece şekil ve yapıya yönelik etkinlik bulunmamaktadır. Etkinliklerin kazanımları öğretim programında belirtilen kazanımlara kısmen uygundur.
2. Etkinliğe seçilen şiirler bir tane etkinlik dışında öğretim programında belirtilen dönem özelliklerine uygundur. Sayfa 123'deki etkinliğe alınan şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliğine uygun seçilmemiştir. Yine bazı etkinliklere belirtilen dönem özelliği dışında şiirler alınmıştır fakat bunlar dönemsel karşılaştırma amacı taşımaktadır. Sayfa 97'deki etkinlik buna örnek gösterilebilir.
3. Etkinlikler diğer sınıf düzeylerinde olduğu gibi düzensiz hazırlanmıştır. Bazı etkinlikler metin anlama ve çözümleme bölümünün devamı şeklinde bazı etkinlikler ise bağımsız hazırlanmıştır.
4. Sayfa 96'daki etkinlik sınıf içi etkinlik olarak planlanmış ancak sınıf dışı etkinlik olarak nitelendirilmiştir.

5. Sayfa 114'deki etkinlikte araştırma konusu verilmiş fakat öğrenciye istenilen araştırma konusunda öğrencinin ulaşabileceği kaynak belirtilmemiştir.
6. Sayfa 123'deki etkinlikte istenilen kazanım ölçütü belirtilmemiştir.

Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında öğretim tekniklerine yer verilme durumu

9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki etkinliklerde öğretim tekniklerine yer verilme düzeyi 32 tane etkinlikte 5'dir. (%15,62) Bunlar sayfa 74, 84, 102'deki anlam çözümleme tabloları ve sayfa 107'deki metin oluşturma (yazma) ve iş birliğine dayalı öğretim (sözlü iletişim) çalışmalarıdır. 10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki etkinliklerde öğretim tekniklerine yer verilme düzeyi 23 tane etkinlikte 3'dür. (%13,04) Bunlar sayfa 100, 115'de yazma ve sayfa 115'de iş birliğine dayalı öğretim çalışmalarıdır. 11. Sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki etkinliklerde öğretim tekniklerine yer verilme düzeyi 24 tane etkinlikte 6'dır. (%25,00) Bunlar sayfa 95'de anlam çözümleme tablosu, sayfa 79'da öğrenme galerisi, sayfa 86 ve 92'de ev ödevi, sayfa 101'de metin oluşturma (yazma), sayfa 102'de sunum (sözlü iletişim) çalışmalarıdır. 12.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki etkinliklerde öğretim tekniklerine yer verilme düzeyi 12 tane etkinlikte 4'tür. (%33,33) Bunlar sayfa 117 ve 132'de ev ödevi, 134'de metin oluşturma (yazma), sayfa 136'da iş birliğine dayalı öğretim (sözlü iletişim) çalışmalarıdır.

1. Yüzde oranlarından anlaşılacağı üzere ders kitaplarında yer alan etkinliklerde öğretim tekniklerine yer verilme düzeyi en fazla 12.sınıf ders kitabındadır. Daha sonra 11.sınıf, 9.sınıf ve en az öğretim tekniğine yer verilen ders kitabı olarak 10.sınıf ders kitabı gelmektedir.
2. Anlam çözümleme tablosu bireysel öğretim tekniklerindendir. Kavram haritaları bilgilerin sistemli öğretimini sağlamakta, bütünü gösterdiği için anlamlı öğrenmeler sunmaktadır. Sunuş stratejisinin kullandığı kavram haritaları, öğrenciye yaparak yaşayarak öğrenme fırsatı sunmaz, iş birliğine dayanmadığı için sosyal öğrenme imkânı sağlamaz. Bu anlamda öğretim tekniği olarak yapılandırmacı yaklaşım öğrenmeleri için tek başına yeterli değildir.

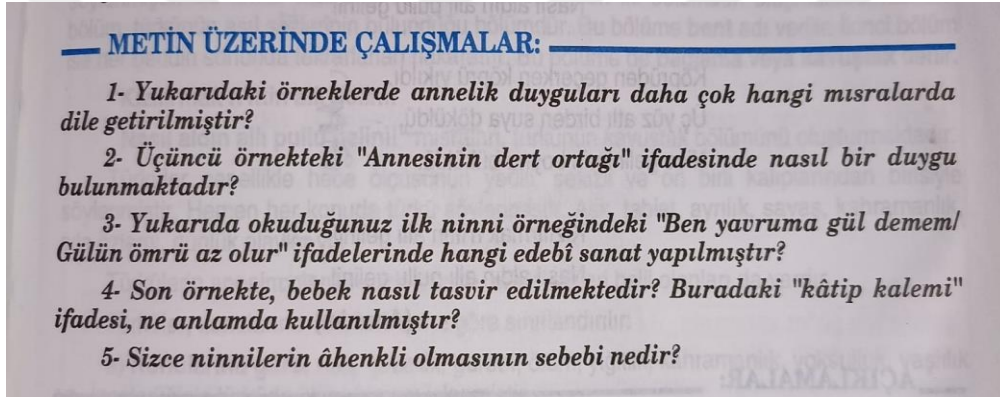
3. Yazma bölümleri şiir yazma ya da bir şiiri devam ettirmeye yönelik hazırlanmıştır. Selahattin Topbaş (2020) Türk dili ve edebiyatı derslerine yönelik öğretmen görüşlerini incelemiştir. Öğretmenlerin yazma etkinliklerinde süreç temelli yazdırma yapmak istediklerini fakat sürenin yetersiz olması ve öğrencilerin yazmaya isteksiz ve ilgisiz olması sebepleriyle ürün temelli yazma etkinliği yaptırdıklarını belirtmiştir. Ürün temelli yazma geleneksel eğitimde kullanılan yazma tekniğidir. Ortaya çıkarılan ürün üzerine değerlendirme yapılır ki bu durum öğrencide yetersizlik duygusu geliştirmeye çok müsaittir. Yapılandırmacı yaklaşımla birlikte süreç temelli yazma eğitime geçilmiştir. Süreç temelli yazma tekniğinde önemli olan yazma sürecidir ve değerlendirme süreç üzerine yapılır. Topbaş'ın çalışmasından anlaşılacağı üzere o kullarda ürün temelli yazma eğitimi uygulanmaktadır. Öğrencinin ilgisiz ve isteksiz olması ders kitaplarında ilgi çekici etkinliğe yer verilmediğini, öğrencide öğrenme güdüsünün oluşmadığını göstermektedir. Öğretmenlerin yeterli sürenin olmadığını söylemesi ise planlamanın doğru yapılmadığını göstermektedir.
4. Sözlü iletişim bölümünde şiir dinletisi hazırlamaya yönelik etkinliğe yer verilmiştir. Bu etkinlik ise iş birliğine dayalı öğrenme imkânı sunmaktadır. Öğrencilerin birlikte çalışma yapabilme, ortak bir ürün ortaya koyabilme becerilerini geliştirmeye yönelik fayda sağlayacaktır. Bu teknik yapılandırmacı yaklaşımı desteklemektedir. Fakat 3 sınıf düzeyinde (9,10,12) sözlü iletişim bölümünde şiir dinletisi hazırlama çalışmasına yer verilmiştir. Bu durum dersin monotonlaşmasına ve öğrencinin güdü ve heyecanını kaybetmesine sebep olacaktır.
5. Öğrenme galerisi tekniği grupla öğretim tekniklerindendir. Öğrencinin öğrenirken sosyalleşmesine fayda sağlar. Fakat teknik 11.sınıf ders kitabında geri dönüt alma noktasında eksik bırakılmıştır.
6. Sunum tekniği anlatım yöntemi tekniklerindendir. Geleneksel eğitimin en çok kullandığı yöntem ve tekniktir. Bilgilerin düz bir şekilde aktarıldığı bu teknik

çağdaş öğrenim imkânı sunmamaktadır ve yapılandırmacı yaklaşıma uygun değildir.

7. Ev ödevi tekniği bireysel öğretim tekniklerindendir. Geleneksel eğitimde derste yarım kalan konunun eve ödev verilmesi, öğrencinin yapabileceğinin üstünde plansız ödev verilmesi gibi sebeplerle öğrenci tarafından çok fazla sevilmemiştir. Ev ödevinin asıl amacı öğrenciye bireysel çalışma ve araştırma yapabilme becerileri kazandırmaktır. Ders kitaplarını incelediğimizde verilen ev ödevlerinin yapılandırmacı yaklaşıma uygun olduğu, fakat bireysel öğretim tekniği olduğu için aktif öğrenme imkânı sağlamadığı tespit edilmiştir.
8. Şiir ünitelerinde toplam etkinlik içerisinde öğretim tekniklerine yer verilme oranları oldukça düşüktür. Bu durum ders kitabında aynı tip etkinliklerin yer almasına ve dersin monotonlaşmasına sebep olmaktadır. Aynı tip etkinlikler tek öğrenme modeline hizmet etmektedir. Bu şekilde her bir öğrencinin farklı öğrenme stiline ve farklı zekâ türüne sahip olduğu gerçeği göz ardı edilmektedir.
9. Etkinliklerde teknolojik öğelerin kullanıma çok az yer verilmiştir.
10. Etkinliklerde örnek olay, problem çözme, drama gibi öğretim yöntem ve tekniklerine yer verilmemiştir. Alan çalışmalarında Mesut Kızılcı (2007) Türk dili ve edebiyatı derslerinin öğrenci merkezli öğretim modeliyle (yapılandırmacı yaklaşım) işlenmesini incelemiştir. İnceleme sonuçlarında konuların sadece sunuş stratejisi yoluyla anlatıldığını, ön bilgilerle yeni bilgiler arasında resim şema grafik gibi yollarla ilişki kurulmadığını tespit etmiştir. Öğretim yöntemlerinden anlatım yönteminin kullanıldığını, öğretim tekniklerinden eğitsel oyun, drama, rol oynama gibi eğitsel oyunların kullanılmadığını belirtmiştir. Burcu Oral (2011) da etkinliklerin farklı yöntem ve teknik kullanmaya uygun olmadığını tespit etmiştir. Bu anlamda ders kitaplarının farklı yöntem ve tekniklerin kullanılması yönüyle gelişim gösteremediğini görmekteyiz.

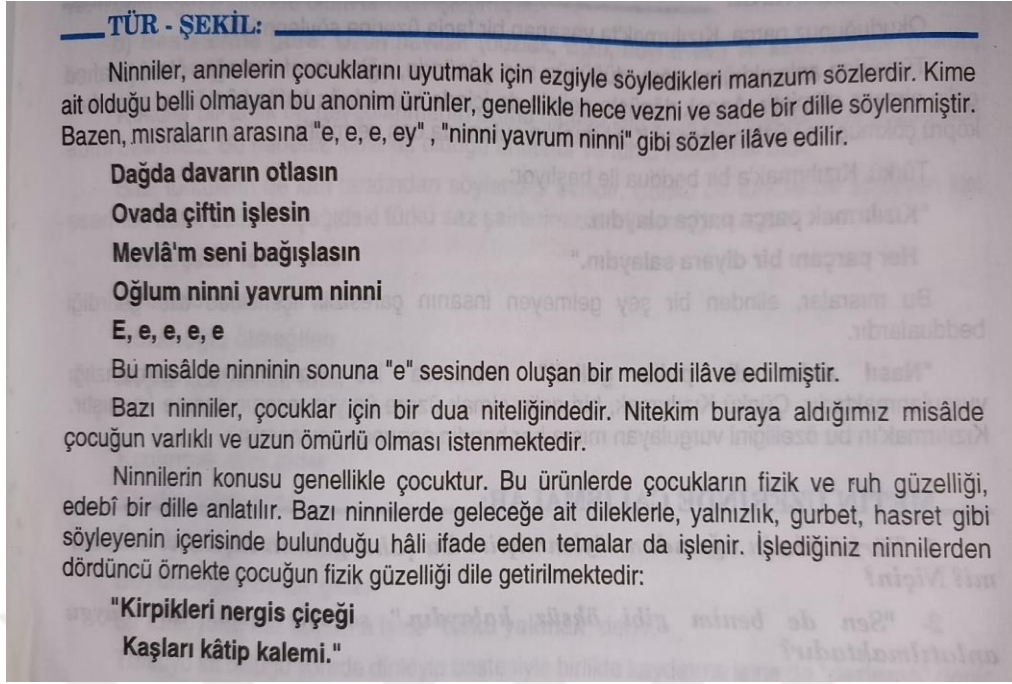
11. Coşkun Tugay Göksu (2021) Türk dili ve edebiyatı öğretim programları üzerine karşılaştırmalı bir inceleme yapmıştır. 2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'nın yapılandırmacı yaklaşımı desteklediğini tespit etmiştir. Bu anlamda öğretim programının yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlandığı ancak ders kitaplarının yapılandırmacı yaklaşımı desteklemediği sonucuna varılmıştır.

Yapılandırmacı yaklaşım modelini kabul ettiğimizden bu yana ders kitaplarındaki gelişimi tam anlamak için yapılandırmacı yaklaşım modelini benimsemeden önceki yıllara ait 1998 yılı MEB yayını ders kitabını inceledik.



Şekil 50 9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabı 1, 1998

İncelediğimiz bu ders kitabında etkinliklere yer verilmemiş, yalnızca şekil 52'de görülen metin altı sorulara yer verilmiştir. Görsel unsurlara yer verilmemiştir.



Şekil 51 9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabı 2, 1998

Metin altı sorularından sonra sunuş stratejisiyle tür ve şekil bilgisi verilmiştir.

Yapılan daha önceki alan çalışmaları ve geleneksel modellerle derslerin işlendiği yıla ait ders kitabı incelenmiştir. İncelemeler sonucunda 2005'ten bu yana görsel unsurlara dayanan etkinlik yaklaşımının ve etkinliklerde az da olsa teknolojiyi kullanımının gelişim gösterdiği, farklı yöntem ve tekniklere oldukça az yer verildiği ve geçen süre zarfında bu gelişim oranının oldukça düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

6.2. Öneriler

1. Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının şiir ünitelerindeki etkinlikler kazanımlara eşit ve tutarlı şekilde dağıtılmamıştır. 9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki etkinliklerde 13 tane şekil ve yapıya yönelik etkinliğe yer verilirken sadece dönem ve yazara yönelik etkinliğe yer verilmemiştir. 11.sınıf ders kitabında kısmen orantılı dağıtıldığı, 12.sınıf ders kitabında ise sadece şekil ve yapıya yönelik etkinliğin

bulunmadığı görülmüştür. Yıl sonunda belirlenen hedef kazanımların hepsine ulaşılması amacıyla etkinliklerin her kazanıma hitap edecek şekilde düzenlenmesi fayda sağlayacaktır.

2. Bazı etkinlikler aynı kazanıma yönelik birbirini tekrar eden nitelikte hazırlanmıştır. 9.sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında sayfa 102'deki etkinlik daha önceki etkinliklerin tekrarı, 10.sınıf ders kitabında sayfa 103'deki etkinlik sayfa 82'deki etkinliğin tekrarı, 11.sınıf ders kitabında sayfa 82, 95, 100'deki etkinlikler daha önceki etkinliklerin tekrarı niteliğindedir. Birbirini tekrar eden ve aynı tip etkinlikler dersin monotonlaşmasına sebep olacaktır. Çok sayıda birbirini tekrar eden etkinlik yerine, etkinliklerin nitelikleri düzenlenebilir. Aynı zamanda etkinliklerin ekonomiklik ilkesine göre düzenlenmesi ile derslerde öğrenciyi aktif kılacak tartışma, problem çözme yazma uygulamaları gibi yöntemlere daha fazla zaman ayrılmış olacaktır.
3. Bazı etkinlikler öğretim programında belirtilen kazanımlara uygun olarak hazırlanmamıştır. 10.sınıf ders kitabındaki sayfa 96'daki etkinliğin ikinci bölümü şiir kazanımına yönelik değildir. 12.sınıf ders kitabındaki sayfa 123'deki etkinliğe alınan şiir öğretim programında belirtilen dönem özelliğine uygun seçilmemiştir. Etkinliklerin öğretim programıyla birebir örtüşmesi kazanımlara ulaşmada boşluk oluşmamasında faydalı olacaktır.
4. Bazı etkinlikler eksik ve hatalıdır. 9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında sayfa 84'teki 5. etkinlikte şiirde ölçü türlerini buldurmaya yönelik etkinlik hazırlanmıştır. Etkinlikte 3 farklı şiirden kesitler verilmiş ve hece, aruz ve serbest ölçü sınıflaması yapılması istenmiştir. Burada öğretim programında yer alan (MEB, 2018:19) aruz ölçüsü buldurma çalışması yapılmaması gerektiği ifadesi göz ardı edilmiştir. 9.sınıf ders kitabında sayfa 74'teki 1.etkinlikte seçilen içerik kazanım için yetersiz kalmıştır. 10.sınıf ders kitabında sayfa 89'daki etkinliğin bağlı olduğu metin anlama ve çözümleme bölümüne şiir yerine nesir metni alınmıştır. Sayfa 90'daki etkinlik eksik hazırlanmıştır. Sayfa 96'daki etkinliğin ikinci bölümü şiir kazanımına yönelik değildir. 11.sınıf ders kitabında sayfa 84'teki etkinlik geri dönüt noktasıyla eksik bırakılmıştır. 12.sınıf ders kitabında sayfa 96'daki etkinlik sınıf içi olarak planlanmış fakat sınıf dışı

olarak nitelendirilmiştir. Etkinliklerin hedef kazanımlara ulaşması doğru ve tutarlı şekilde planlanması ile mümkün olacaktır. Aynı zamanda etkinliklerin daha özenli hazırlanması ders kitabı ve nihayetinde ders kalitesini arttırmada faydalı olacaktır.

5. Hazırlanan etkinlikler metin anlama ve çözümleme sorularının devamı niteliğindedir. Bu durum aynı konuların sürekli tekrar etmesine sebep olmakta ve dersi monoton ve sıkıcı hale getirmektedir. Geleneksel modellerin aksine çağdaş öğretim modellerinde etkinlikler; metin altı sorulardan bağımsız öğrenciye yaparak yaşayarak öğrenme imkânı sağlayan, iş birliğine dayalı, farklı yöntem ve tekniklerle oluşturulmuş, öğretim ilkelerine uygun, her öğrencinin öğrenmesine hitap edebilen çeşitlilikte, sosyal öğrenmeler sunmaktadır. Bu anlamda etkinlikler oluşturulurken çağdaş öğretim modellerinin ölçüt alınması ders kitapları ve etkinliklerini günümüz öğretim amaç beklentilerine yakınlaştıracaktır.
6. Etkinliklerde örnek olay, problem çözme, drama gibi öğretim yöntemi ve tekniklerine yer verilmeli, edebiyat dersleri öğretim ilkelerinden hayatilik ilkesi göz önünde bulundurularak gerçek yaşama dâhil edilmeli, öğrencinin edebiyat dersleriyle gerçek yaşamı bütünleştirmesine imkân sağlanmalıdır.
7. Etkinliklerde daha fazla grup etkinlerine yer verilmeli öğrencilerin öğrenirken sosyalleşmesine imkân sağlanmalıdır. Grup etkinlikleri özellikle ortaöğretim öğrencilerinde daha fazla amaca ulaştırmaktadır. Arkadaşlık ilişkilerinin yoğun olduğu ortaöğretim döneminde ders esnasında öğretmene eksik kalınan yerde sormama, sınıf sessizliği çekingenliği gibi durumlar yaşanmaktadır. Bu durumun en nihai çözümü iş birliği öğrenmeleridir. İş birliği öğrenmelerinde öğrenciler dayanışma, olumlu bağlılık gibi beceriler kazanırken aynı zamanda eksik kaldığı kısımları akranlarıyla birlikte rahatlıkla tamamlayabileceklerdir.
8. Etkinliklerde teknolojik öğelerin kullanımına daha fazla yer verilmelidir. Artık hayatımızın vazgeçilmez unsuru olan teknolojiden derslerde de gereken şekilde faydalanılmalıdır. Özellikle Dale'nin 'Yaşantı Konisi' göz önünde bulundurularak planlanan etkinlikler, kalıcı öğrenmelere katkı sağlayacaktır.

9. Ürün temelli sürdürülen yazma çalışmaları öğrencilerin yetersizlik hissine düşmesine ve öğrencide güdü ve heyecan eksikliğine sebep olmaktadır. Yazma etkinlikleri süreç temelli olarak yeniden planlanmalı, süreç için yeterli zaman ayrılmalıdır. Yetersiz zaman sebebiyle programa ayrıca yazma eğitimi dersi eklenebilir.
10. 9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabı öğretim programı değiştikten sonra güncellenmemiştir. Öğretim programlarının değişimiyle ders kitaplarının da yenilenmesi kazanım ve etkinlik uyumunu sağlayacaktır.
11. Bu çalışmada Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının şiir ünitelerindeki etkinlikler incelenmiştir. Alan çalışmalarında diğer edebî türlerin etkinlikleri incelenebilir. Diğer türlerin etkinliklerinin incelenmesi ile Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarını bütünsel olarak görmek mümkün olacaktır.
12. Bu çalışmada Türk dili ve edebiyatı ders kitapları incelenmiştir. Ders kitaplarının uygulamadaki hâlini görmek için öğretmen ve öğrenci görüşlerine yönelik çalışma yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Aça, M., (2007) Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, M. Ö. Oğuz, (Ed.) Ankara: Grafiker Yay.
- Artun, E., (2018) Dinî- Tasavvufî Halk Edebiyatı, Adana: Karahan Kitabevi
- Aslan, C., (2017) Türkçe- Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi, Ankara: Anı Yay.
- Ayten, K., B., ve Ercan, M., (2021) İlkokul 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Yazma Etkinliklerinin İncelenmesi, Ana Dili Eğitimi Dergisi, 9(3), 833-853
- Baydar, M., (2015) Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar, İstanbul: İletişim Yay.
- Beyatlı, K., Y., (1990) Edebiyata Dair, İstanbul: Özal Matbaası
- Calp, M., ve Aslan, F., (2019) 2011 Dil Anlatım ve Türk Edebiyatı Dersleri ile 2018 Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 7(17), 357-393
- Can, R., (2015) Yazılı Anlatım, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Yöntemleri, İ. Çetin (Ed.) Ankara: Nobel Yay.
- Cemiloğlu, M., (2018) Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi, Ankara: Aktüel Yay.
- Çevik, A., Güneş, F., (2017) Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin İncelenmesi, Ana Dili Eğitim Dergisi, 5(2), 272-286
- Çelik, T., (2018) Dil ve Edebiyat Öğretimi, Ankara: Anı Yay.
- Çetişli, İ., (2016) Batı Edebiyatında Edebi Akımlar, Ankara: Akçağ Yay.

Çifci, M., (2015) Dil Öğretimi, Türk dili ve edebiyatı Öğretim Yöntemleri, İ. Çetin (Ed.)
Ankara: Nobel Yay.

Demirel, Ö., (2017) Öğretme Sanatı, Ankara: Pegem Akademi Yay.

Dizdaroğlu, H., (1969) Halk Şiirinde Türler, Ankara: TDK Yay.

Eagleton, T., (2017) Edebiyat Olayı, İstanbul: Sel Yay.

Emiroğlu, Ö., (2016) Türkiye'de Edebiyat Toplulukları, Ankara: Akçağ Yay.

Erciyeş, G., (2019) Öğretim Yöntem ve Teknikleri, İ. Çetin (Ed.) Ankara: Nobel Yay.

Freire, P., (2020) Ezilenlerin Pedagojisi, İstanbul: Ayrıntı Yay.

Gökalp, M., (2019) Öğretim İlke ve Yöntemleri, Ankara: Pegem Akademi Yay.

Göksu, T., C., (2021) Türk Dili ve Edebiyatı Programları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme,
Dokuz Eylül Üniversitesi: Eğitim Bilimleri Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi

Günday, R., (2012) Edebi Metinlerin İncelenmesi ve Öğretimi, Ankara: Elhan Yay.

Güneş, F., (2009) Türkçe Öğretiminde Günümüz Gelişmeleri ve Yapılandırmacı Yaklaşım,
Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(11), 1-21

Güneş, F., (2014) Konuşma Öğretimi Yaklaşım ve Modelleri, Bartın Üniversitesi Eğitim
Fakültesi Dergisi, 3(1), 1-27

Güneş, F., (2017) Alıştırmalardan Etkinliklere: Eğitimdeki Gelişmeler, Karadeniz Sosyal
Bilimler Dergisi, 9(2), 103-120

Haşım, A., (1973) Piyale, K. Akyüz (Der.) İstanbul: Millî Eğitim Basımevi

- Karadeniz, A., (2015) Sözlü Anlatım Türleri, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Yöntemleri, İ. Çetin (Ed.) Ankara: Nobel Yay.
- Kaplan, M., (2016) Şiir Tahlilleri 1, İstanbul: Dergâh Yay.
- Karataş, T., (2001) Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Perşembe Kitapları Yay.
- Kemiksiz, Ö., (2016) Türkçe Derslerindeki Dinleme Metinlerinde Dinleme Yöntem/Tekniği-Metin Türü İlişkisi, Ana Dili Eğitimi Dergisi, 4(1), 15-30
- Kılıç, S., (2019) Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenlerinin 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı Ders Kitabı (2017-2018) Hakkındaki Görüşleri, Gazi Üniversitesi: Eğitim Bilimleri Ens., Yüksek Lisans Tezi
- Kızılca, M., (2007) Lise 3'üncü Sınıflarda Türk Dili ve Edebiyatı dersinde Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın Öğrenci Merkezli Öğretim Modeliyle İşlenmesi, Gazi Üniversitesi: Eğitim Bilimleri Ens., Yüksek Lisans Tezi
- Köprülü, F., M., (2009) Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara: Akçağ Yay.
- Kuduban, Ö., ve Aktekin, S., (2013) Türk Edebiyatı Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Uygulanmasıyla İlgili Öğretmen Görüşleri, Milli Eğitim Dergisi, 43(99), 32-54
- Küçükahmet, L., (2002) Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Ankara: Nobel Yay.
- Oral, B., (2011) Millî Eğitim Bakanlığı 9. Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Metin Altı Sorularının ve Etkinliklerinin Yapılandırmacı Yaklaşımına Uygunluğu, Gazi Üniversitesi: Eğitim Bilimleri Ens., Yüksek Lisans Tezi
- Ocak, G., (2020) Öğretim İlke ve Yöntemleri, G. Ocak (Ed.) Ankara: Pegem Akademi Yay.

Pala, A., (2019) Öğrenme ve Öğretim İlkeleri, Ş. Tan (Ed.) Ankara: Pegem Akademi Yay.

Pala, İ., (2020) Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, İstanbul: Kapı Yay.

Pilav, S., (2015) Dil Becerileri ve Edebiyat Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Yöntemleri, İ. Çetin (Ed.) Ankara: Nobel Yay.

Şahin, A., (2020) Öğretim İlke ve Yöntemleri, G. Ocak (Ed.) Ankara: Pegem Akademi Yay.

Tan, Ş., (2019) Öğretim Hedeflerinin Belirlenmesi, Ş. Tan (Ed.) Ankara: Pegem Akademi Yay.

Tarancı, S., C., (2001) Otuz Beş Yaş, A. Bezirci (Der.) İstanbul: Can Yay.

Topbaş, S., (2020) Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Derslerinde Metin Türlerinin Öğretimi ile İlgili Öğretmen Görüşleri, İnönü Üniversitesi: Eğitim Bilimleri Ens., Doktora Tezi

Tulgar, U., Y., (2015) Edebiyat Öğretiminde Kullanılan Teori ve Yaklaşımlar, İ. Çetin (Ed.) Ankara: Nobel Yay.

Türkyılmaz, M., (2015) Konuşma, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Yöntemleri, İ. Çetin (Ed.) Ankara: Nobel Yay.

Yıldırım, K. M., (2011) On Birinci Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitabındaki Tanzimat Sonrası Şiirlerin Öğretim Programı Açısından Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi: Eğitim Bilimleri Ens., Yüksek Lisans Tezi

(2021) Türkçe Sözlük, Ankara: TDK Yay.

(2015) Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Prog., Ankara: MEB Yay.

(2018) Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Prog., Ankara: MEB Yay.

(1998) Edebiyat 1 Ders Kitabı, İstanbul: MEB Yay.

(2019) 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı, Ankara: MEB Yay.

(2019) 10.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı, Ankara: Bir-Yay Yay.

(2019) 11.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı, Ankara: MEB Yay.

(2019) 12.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı, Ankara: İlke Yay.



EKLER

EK-1 ŞİİR ÜNİTELERİ KAZANIMLARININ DAĞILIM TABLOSU

	9.SINIF	10.SINIF	11.SINIF	12.SINIF
ŞEKİL VE YAPI	S:74, 1E: A, B S:74, 2E: B S:82, 1E: A, B S:83, 2E: A, B S:83, 3E: A, B S:84, 5E: A, B S:84, 6E: A, B S:85, 7E: A, B S:86, 8E: A, B S:102, 1E: A	S:82, E:1 S:89, E:1 S:98, E:1 S:100, E:1 S:106, E:2 S:108 S:114, E:3	S:79, E: A, B S:84, E: A, B S:95, 2E: A, B, C	S:100 S:123
İÇERİK	S:74, 2E: A S:83, 4E: B S:84, 6E: A, B S:85, 7E: B S:102, 1E: B S:102, 2E: A, B S:104, 5E: A, B	S:82, E:1,2 S:89, E:1 S:100, E:2 S:103 S:106, E:1 S:108 S:112, E:1,2 S:114, E:1 ,2,3	S:74, E:B S:82 S:84, E:A, B S:95, 3E: A, B	S:93 S:100 S:110, E:1,2,3 S:117 S:123
DİL VE ANLATIM	S:83, 4E: A, B S:102,1E: B S:103, 3E: A, B S:103, 4E: A, B	S:89, E:1 S:96, E:1 S:108	S:74, E: A, B S:84, E: A, B S:94, 1E: A, B, C S:100 E: A, B	S:97 S:110, E:1 S:123
DÖNEM VE YAZAR	S:74, 1E: A, B	S:89, E:2,3 S:90, E:4 S:96, E:2 S:106, E:3 S:108 S:114, E:2	S:84, E: A, B S:86, E: A, B S:92 E: A, B	S:96 S:110, E:1,2,3 S:123 S:132

EK-2 ETKİNLİKLERDE KULLANILAN TEKNİKLER

	9.SINIF	10.SINIF	11.SINIF	12.SINIF
ANLAM ÇÖZÜMLEME TABLOSU	S:74 E:1A S:84 E:5A S:102 E:2A		S:95 E:3A	
ÖĞRENME GALERİSİ			S:79	
EV ÖDEVİ			S:86 S:92	S:117 S:132
METİN OLUŞTURMA	S:107	S:100 S:115	S:101	S:134
SUNUM			S: 102	
İŞ BİRLİĞİNE DAYALI ÖĞRETİM	S:107	S:115		S:136